

KNO.410.007.00.2016

Nr ewid. 62/2017/P/16/025/KNO

Informacja o wynikach kontroli

CYFRYZACJA SZKÓŁ

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

Dyrektor Departamentu Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Piotr Prokopczyk

Akceptuję:

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Mieczysław Łuczak

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Krzysztof Kwiatkowski

Warszawa, dnia 10. X. 2017r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. OCENA OGÓLNA	5
3. SYNTEZA	7
4. WNIOSKI	11
5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	12
5.1. REALIZACJA PROGRAMU „CYFROWA SZKOŁA”	12
5.2. REALIZACJA PROJEKTÓW KOMPLEMENTARNYCH Z PROGRAMEM „CYFROWA SZKOŁA”	15
5.3. STOSOWANIE TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH W SZKOŁACH	29
5.4. WDRAŻANIE DZIAŁAŃ NA RZECZ CYFRYZACJI SZKOŁ W RAMACH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH NA LATA 2014-2020	45
6. ZAŁĄCZNIKI	50
6.1. METODYKA KONTROLI I INFORMACJE DODATKOWE	50
6.2. ANALIZA STANU PRAWNEGO I UWARUNKOWAŃ ORGANIZACYJNO-EKONOMICZNYCH	54
6.3. WYNIKI BADANIA KWESTIONARIUSZOWEGO W SZKOŁACH	58
6.4. STANOWISKO MINISTRA DO INFORMACJI O WYNIKACH KONTROLI	62
6.5. OPINIA PREZESA NIK DO STANOWISKA MINISTRA	62
6.6. WYKAZ PODMIOTÓW, KTÓRYM PRZEKAZANO INFORMACJĘ O WYNIKACH KONTROLI	62

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ

Cyfryzacja	Wprowadzenie technologii cyfrowej (wykorzystującej technikę cyfrową i systemy informatyczne) do rozmaitych dziedzin gospodarki (na użytek niniejszej kontroli pojęcie „cyfryzacja szkół” przyjęto w znaczeniu wprowadzania technologii cyfrowych w procesie nauczania).
Program „Cyfrowa szkoła”	Rządowy program rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych – „Cyfrowa szkoła”, ustanowiony na podstawie uchwały Nr 40/2012 Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2012 r. w sprawie Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych – „Cyfrowa szkoła” ¹ .
TIK	Technologie informacyjno-komunikacyjne (z ang. ICT – information and communication technologies).
POKL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013.
Projekt „E-podręczniki”, projekt e-podręczniki	Projekt pn. „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”, zrealizowany w ramach POKL, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3 – Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.3 – Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty systemowe.
Platforma edukacyjna „E-podręczniki”	Internetowa platforma edukacyjna służąca do udostępniania elektronicznych podręczników i uzupełniających je innych elektronicznych zasobów edukacyjnych.
Projekt „Scholaris”	Projekt pn. „Scholaris – portal wiedzy dla nauczycieli”, zrealizowany w ramach POKL, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3 – Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.3 – Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty systemowe.
Portal „Scholaris”	Internetowy portal służący udostępnianiu elektronicznych zasobów wiedzy dla nauczycieli i uczniów (www.scholaris.pl).
Podręcznik elektroniczny	Podręcznik opracowany w postaci elektronicznej (do odtwarzania na urządzeniach komputerowych), zamieszczony na elektronicznym nośniku danych lub w internecie (bez uprzedniego wydania jego w wersji papierowej), stanowiący specjalnie zaprojektowaną interaktywną aplikację (środowisko uczenia się i nauczania), umożliwiającą prowadzenie zajęć edukacyjnych z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Dla potrzeb niniejszej kontroli przyjęto, że wydanie papierowe podręcznika szkolnego przeniesione na postać cyfrową (zdygitalizowane) nie stanowi podręcznika elektronicznego, ale elektroniczny zasób dodatkowy do podręcznika papierowego.
Projekt „Wdrożenie podstawy programowej”	Projekt pn. „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”, zrealizowany w ramach POKL, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3 – Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.3 – Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty systemowe.
Projekt „System doskonalenia nauczycieli”	Projekt pn. „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganiiu szkół”, zrealizowany w ramach POKL, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3 – Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.3 – Modernizacja treści i metod kształcenia – projekty systemowe.
Projekt „Badanie jakości i efektywności edukacji”	Projekt pn. „Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego”, zrealizowany w ramach POKL, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Poddziałanie 3.1.1 – Tworzenie warunków i narzędzi do monitorowania, ewaluacji i badań systemu oświaty.
Ustawa o systemie oświaty	Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty ² .

¹ www.kuratorium.bydgoszcz.uw.gov.pl/main.php?menu=1&item=1920&page=2765.

² Dz. U. z 2016 r. poz. 1943, ze zm.

Rozporządzenie w sprawie programu „Cyfrowa szkoła”	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2012 r. w sprawie warunków, form i trybu realizacji przedsięwzięcia dotyczącego rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych ³ – uchylone z dniem 1 września 2013 r.
Podstawa programowa kształcenia ogólnego	Dokument określający zestaw celów i treści nauczania, umiejętności uczniów, a także zadania wychowawcze szkoły, odpowiednio do poszczególnych etapów kształcenia i typów szkół, ustalony rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ⁴ .
Podstawa programowa kształcenia w zawodach	Dokument określający ogólne cele i zadania kształcenia zawodowego, efekty kształcenia oraz organizację i warunki kształcenia dla wszystkich zawodów wpisanych do klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, ustalony rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach ⁵ .
Rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych ⁶ .
Rozporządzenie w sprawie podręczników	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników ⁷ .
Rozporządzenie w sprawie dokumentacji szkolnej	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji ⁸ .
Rozporządzenie w sprawie wymagań wobec szkół	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek ⁹ .
Rozporządzenie w sprawie ramowych statutów szkół	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół ¹⁰ .
Ustawa o NIK	Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹¹ .
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej.
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie (placówka doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym podległa Ministrowi Edukacji Narodowej).
J.s.t.	Jednostki samorządu terytorialnego.
TVP SA	Telewizja Polska Spółka Akcyjna.

³ Dz. U. poz. 411.

⁴ Dz. U. poz. 977, ze zm.

⁵ Dz. U. poz. 184, ze zm.

⁶ Dz. U. poz. 204, ze zm.

⁷ Dz. U. poz. 909.

⁸ Dz. U. poz. 1170, ze zm.

⁹ Dz. U. poz. 1214.

¹⁰ Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.

¹¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

1. WPROWADZENIE

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy program cyfryzacji szkół przyniósł spodziewane rezultaty i przyczynił się do upowszechnienia nowych technologii w procesie nauczania?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

Czy Minister Edukacji Narodowej właściwie zaplanował i nadzorował działania związane z przygotowaniem materiałów edukacyjnych w formie elektronicznej oraz ich udostępnieniem szkołom?

Czy realizacja projektu „E-podręczniki do kształcenia ogólnego” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przebiegała zgodnie z założeniami i przyniosła zakładane efekty?

Czy szkołom i nauczycielom zapewniono dostęp do zweryfikowanych jakościowo cyfrowych zasobów edukacyjnych, zgodnych z obowiązującymi podstawami programowymi kształcenia ogólnego i zawodowego?

Czy szkoły posiadają wyposażenie do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych? Czy szkoły wykorzystują posiadane wyposażenie, w tym cyfrowe zasoby edukacyjne, w procesie dydaktycznym?

Jednostki kontrolowane

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Ośrodek Rozwoju Edukacji

30 szkół/zespołów szkół prowadzonych przez j.s.t.

Jednostki objęte badaniem kwestionariuszowym

489 szkół/zespołów szkół prowadzonych przez j.s.t.

Okres objęty kontrolą

2012-2016

W latach 2012-2013 Ministerstwo Edukacji Narodowej, we współpracy z Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji, realizowało pilotażowy program rządowy „Cyfrowa szkoła”. Na sfinansowanie realizacji programu zaplanowano środki w rezerwie celowej budżetu państwa w kwocie 50 mln zł oraz wkład własny jednostek samorządu terytorialnego w kwocie nie mniejszej niż 11 mln zł. Celem programu było rozwijanie kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania TIK w procesie edukacyjnym oraz wspieranie zmiany modelu nauczania w kierunku rozwijania kreatywności, umiejętności kooperacji oraz krytycznego myślenia, w tym wyszukiwania, oceny i twórczego wykorzystywania dostępnych źródeł wiedzy. Program miał na celu również weryfikację przyjętego modelu realizacji przedsięwzięcia dotyczącego rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych.

W programie „Cyfrowa szkoła” założono zrealizowanie części przedsięwzięć (tj. przygotowanie elektronicznych podręczników i innych zasobów edukacyjnych oraz doskonalenie nauczycieli) w ramach określonych projektów w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (tzw. projekty komplementarne z programem „Cyfrowa szkoła”)¹².

Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej wniosowała do Najwyższej Izby Kontroli o przeprowadzenie kontroli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Ośrodku Rozwoju Edukacji w celu zbadania prawidłowości realizacji jednego z tych projektów, pn. „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”¹³.

Projekt „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”, o wartości 49,3 mln zł, realizowany był przez Ośrodek Rozwoju Edukacji. Realizacja tego projektu, planowana pierwotnie na okres od 1 listopada 2012 r. do 30 czerwca 2015 r., została ostatecznie przedłużona do 19 grudnia 2015 r. W projekcie założono przygotowanie 62 elektronicznych podręczników do kształcenia ogólnego (do 18 przedmiotów, w podziale na klasy) oraz 2.500 innych elektronicznych zasobów edukacyjnych. Realizacja tego projektu spotkała się z krytyką ze strony Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, a także mediów. Zgłaszano obawy o jakość powstających podręczników elektronicznych oraz opóźnienie w ich wydaniu.

W wyniku analizy przedkontrolnej Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła ryzyko niezapewnienia szkołom narzędzia informatycznego do prowadzenia dziennika szkolnego. W programie „Cyfrowa szkoła” założono przygotowanie takiego narzędzia w ramach projektu komplementarnego pn. „Scholaris – portal wiedzy dla nauczycieli”. Projekt ten, o wartości 14,8 mln zł, realizowany był przez Ośrodek Rozwoju Edukacji (wcześniej Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli) w okresie od 1 kwietnia 2009 r. do 31 grudnia 2013 r.

¹² Projekty: „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”, „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganii szkół”, „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”, „Scholaris –portal wiedzy dla nauczycieli”.

¹³ Wniosek Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży do Najwyższej Izby Kontroli w sprawie przeprowadzenia kontroli w zakresie prawidłowości realizacji projektu „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”, uchwalony na posiedzeniu w dniu 23 kwietnia 2015 r.

Infografika nr 1. Efekty realizacji programu „Cyfrowa szkoła”.

Źródło: Opracowanie własne NIK.

2. OGÓLNA OCENA

Przygotowanie i udostępnienie szkołom elektronicznych zasobów edukacyjnych

Program „Cyfrowa szkoła” wraz z działaniami realizowanymi w ramach czterech projektów dofinansowanych ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 przyniósł założone efekty w postaci przygotowania i udostępnienia szkołom elektronicznych zasobów edukacyjnych, niezbędnych do upowszechniania nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu.

Skontrolowane szkoły posiadały niezbędne wyposażenie do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w nauczaniu, takie jak komputery dla uczniów i nauczycieli, tablice interaktywne i projektory multimedialne. Wszystkie szkoły posiadały pracownie komputerowe oraz dostęp do internetu, w większości jednak o relatywnie niskiej przepustowości (do 30Mb/s). Połowa ogólnej liczby zajęć lekcyjnych z przedmiotów nieinformatycznych została w nich przeprowadzona z zastosowaniem TIK. Świadczy to – w ocenie NIK – o zadowalającym poziomie cyfryzacji procesu dydaktycznego w skontrolowanych szkołach, a także o właściwym wykorzystywaniu posiadanego wyposażenia informatycznego.

Należy jednak podkreślić, że w zakresie poprawy wyposażenia szkół program „Cyfrowa szkoła” przyniósł doraźne efekty w relatywnie niewielkiej liczbie 423 szkół objętych tym programem (przy ogółem ponad 30 tys. szkół w kraju). Wyposażenie informatyczne kontrolowanych szkół opierało się w znacznym stopniu na pracowniach komputerowych pochodzących z centralnych zakupów dokonywanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich w latach 2005-2008 oraz sprzęcie nabywanym w ramach projektów edukacyjnych realizowanych w Regionalnych Programach Operacyjnych.

Po zakończeniu programu „Cyfrowa szkoła” nie wprowadzono zakładanego docelowo programu wieloletniego w zakresie cyfryzacji szkół. Jednak realizowany w tym programie kierunek wsparcia szkół poprzez centralne przygotowanie elektronicznych zasobów edukacyjnych znajduje kontynuację w ramach nadzorowanych przez Ministra Edukacji Narodowej działań Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020. Natomiast wsparcie doposażenia szkół w sprzęt komputerowy możliwe jest w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014-2020.

Istotną nieprawidłowością stwierdzoną w 16 z 30 kontrolowanych szkół (53%) był brak skutecznego oprogramowania chroniącego komputery uczniowskie przed dostępem do szkodliwych treści w internecie. Zabezpieczenia takie są wymagane na podstawie art. 4a ustawy o systemie oświaty. Natomiast istotną nieprawidłowością w działalności Ministra Edukacji Narodowej było dopuszczenie do nieudostępnienia szkołom aplikacji do prowadzenia dziennika szkolnego w formie elektronicznej, przygotowanej w połowie 2013 r. w ramach internetowego portalu wiedzy dla nauczycieli „Scholaris”.

3. SYNTEZA

Rozbudowano i udostępniono szkołom cyfrowe zasoby edukacyjne

Zgodnie z założeniami programu „Cyfrowa szkoła” przygotowano i udostępniono szkołom 18 audycji oświatowych na portalu edukacyjnym TVP SA, udostępniono platformę edukacyjną „E-podręczniki” z zasobem 62 elektronicznych podręczników do kształcenia ogólnego do wszystkich etapów edukacyjnych oraz 2,7 tys. innych elektronicznych materiałów edukacyjnych. Zmodernizowano również internetowy portal wiedzy dla nauczycieli „Scholaris”, udostępniając na nim ok. 24,9 tys. materiałów edukacyjnych, a także zorganizowano odpowiednie szkolenia dla nauczycieli oparte na międzyszkolnych sieciach współpracy. Na realizację programu „Cyfrowa szkoła” (bez projektów POKL) wydatkowano ogółem 60.264,9 tys. zł, w tym: 46.519,9 tys. zł ze środków budżetu państwa i 13.745 tys. z budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast na działania skoordynowane z programem „Cyfrowa szkoła” w ramach czterech projektów komplementarnych, realizowanych w POKL wydatkowano łącznie 81.770,1 tys. zł. [str. 12-16]

Projekt „E-podręczniki” zrealizowano zgodnie z założeniami

Projekt „E-podręczniki” zrealizowano zgodnie z założeniami, uzyskując zakładane efekty rzeczowe. Pierwotnie założony okres realizacji projektu (od 1 listopada 2012 r. do 30 czerwca 2015 r.) został ostatecznie wydłużony – za zgodą Ministra Edukacji Narodowej (Instytucji Pośredniczącej) – o niespełna 6 miesięcy (do 19 grudnia 2015 r.). Skutkiem tych zmian było jednak opóźnienie o jeden rok szkolny możliwości włączenia przez szkoły powstałych w projekcie podręczników do zestawów podręczników obowiązujących dla uczniów (z roku szkolnego 2015/2016 na 2016/2017). Zatwierdzenie przez Ministra Edukacji Narodowej do użytku szkolnego powstałych podręczników nastąpiło po zweryfikowaniu ich jakości przez właściwych rzeczoznawców. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli za istotną wartość projektu należy uznać także sposób publikacji opracowanych podręczników i innych materiałów edukacyjnych, tj. na ogólnodostępnej platformie edukacyjnej na zasadzie pełnej otwartości, co pozwala na nieodpłatne i nieograniczone ich wykorzystywanie do celów edukacyjnych przez wszystkich zainteresowanych. Na realizację projektu „E-podręczniki” wydatkowano 46.989 tys. zł. Badanie kontrolne próby wydatków projektu „E-podręczniki” w kwocie 8.914,8 tys. zł wykazało spełnienie warunków ich kwalifikowalności, z zastrzeżeniem braku udokumentowania rozeznania rynku przez ORE dla wydatku w kwocie 118 tys. zł na prowadzenie kampanii promocyjno-informacyjnej podręczników w internecie. Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli nieprawidłowość ta może wpływać na ocenę kwalifikowalności tego wydatku do współfinansowania ze środków europejskich. Najwyższa Izba Kontroli zauważa ponadto, że MEN – w oparciu o stanowisko Instytucji Zarządzającej POKL potwierdzone opinią Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – niezasadnie uznało za niekwalifikowalne wydatki na dodatkowe wynagrodzenie roczne za 2015 r. (odpowiednio do czasu zatrudnienia) dla pracowników zatrudnionych w projekcie „E-podręczniki”. Skutkiem tego wyłączono z kwalifikowania do refundacji ze środków europejskich wydatki na ten cel Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (135,3 tys. zł), ORE (59,6 tys. zł), Uniwersytetu Łódzkiego (30,6 tys. zł) i Uniwersytetu Wrocławskiego (21,8 tys. zł). [str. 18-23]

Szkoły otrzymały dostęp do cyfrowych materiałów edukacyjnych

Poza podręcznikami elektronicznymi opracowanymi w projekcie „E-podręczniki”, na wnioski wydawców do użytku szkolnego zostało dopuszczonych 79 innych podręczników wydanych w formie elektronicznej, przeznaczonych do kształcenia ogólnego. Nie było natomiast dopuszczonych do użytku szkolnego podręczników wydanych w formie elektronicznej do kształcenia zawodowego¹⁴. Z badania kwestionariuszowego przeprowadzonego przez Najwyższą Izbę Kontroli na próbie statystycznej 489 szkół i zespołów szkół wynika, że w roku szkolnym 2016/2017 elektroniczne podręczniki do kształcenia ogólnego zastosowało (do wybranych przedmiotów w wybranych oddziałach szkolnych) zaledwie 5,9% badanych szkół, zaś podręczniki opracowane w projekcie „E-podręczniki” – tylko 1% szkół. W grupie 30 kontrolowanych jednostek stwierdzono zastosowanie elektronicznych podręczników (innych niż podręczniki opracowane w projekcie „E-podręczniki”) w dwóch szkołach. [str. 39, 60]

Na portalu edukacyjnym „Scholaris” zamieszczono dodatkowe materiały dla nauczycieli

W wyniku realizacji projektu „Scholaris” (w okresie od 1 kwietnia 2009 r. do 31 grudnia 2013 r.) zapewniono nauczycielom zweryfikowane jakościowo elektroniczne zasoby edukacyjne odpowiadające problemowo 75% treści obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego (przy założonym w projekcie wskaźniku 60%). Ponadto portal wyposażono w tzw. kreator prezentacji, tj. narzędzie umożliwiające użytkownikom tworzenie na tym portalu, z jego zasobów, gotowych prezentacji. Na realizację projektu „Scholaris” – w ramach POKL – wydatkowano 14.809,7 tys. zł. Zaznaczyć należy, że w tym projekcie dokonywano modernizacji już istniejącego portalu wiedzy dla nauczycieli i weryfikacji dostępnych na nim zasobów pod względem przydatności do realizacji obowiązującej podstawy programowej kształcenia ogólnego. Portal „Scholaris”, jako internetowe centrum zasobów edukacyjnych dla nauczycieli, został uruchomiony w kwietniu 2004 r. w wyniku realizacji Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) na lata 2000-2005, a następnie poddany dalszej modernizacji w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich na lata 2004-2006 (SPORZL), zadań zleconych Centralnemu Ośrodkowi Doskonalenia Nauczycieli w latach 2008-2009 i w ramach POKL na lata 2007-2013 (łącznie wydatki na ten cel do końca 2013 r. wyniosły 37.750,7 tys. zł). [str. 23-27]

Nie udostępniono szkołom aplikacji do prowadzenia e-dziennika

Minister Edukacji Narodowej dopuścił do niegospodarnego zaniechania przez ORE udostępnienia szkołom opracowanego w ramach projektu narzędzia do prowadzenia elektronicznego dziennika szkolnego. Przygotowanie tego narzędzia w projekcie „Scholaris” wynikało z założeń programu „Cyfrowa szkoła”. Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że szkoły prowadziły elektroniczne dzienniki w oparciu o dostępne na rynku odpłatne rozwiązania informatyczne. Z informacji uzyskanej przez Najwyższą Izbę Kontroli od prezydentów 18 miast wojewódzkich (będących siedzibami wojewodów lub sejmików województw)¹⁵ wynika, że w ciągu trzech kolejnych lat szkolnych (następujących po przygotowaniu tego narzędzia w projekcie „Scholaris”) jednostki te wydatkowały na zakup usług udostępnienia licencji i utrzymania elektronicznych dzienników szkolnych łącznie 4.558,8 tys. zł (średnio 1.916 zł na jedną szkołę/zespół szkół rocznie). [str. 27-29]

¹⁴ Stan na dzień 29 września 2016 r.

¹⁵ W trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK uzyskano informacje od prezydentów miast: Wrocław, Bydgoszcz, Toruń, Lublin, Gorzów Wielkopolski, Zielona Góra, Łódź, Kraków, Warszawa, Opole, Rzeszów, Białystok, Gdańsk, Katowice, Kielce, Olsztyn, Poznań, Szczecin.

Nauczyciele zostali przeszkoleni w zakresie stosowania nowych technologii w nauczaniu

W ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”¹⁶ zorganizowano dla nauczycieli uczestniczących w programie „Cyfrowa szkoła” zakładane wsparcie szkoleniowe w zakresie posługiwania się w nauczaniu technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, przygotowując trenerów i moderatorów szkoleń oraz szkolnych koordynatorów, a także wdrożono funkcjonowanie międzyszkolnych sieci współpracy nauczycieli. Na działania skoordynowane z programem „Cyfrowa szkoła” poniesiono wydatki w kwocie 17.333,2 tys. zł. [str. 16-17]

Przygotowano platformę internetową dla nauczycieli

W ramach projektu „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganiu szkół”¹⁷, jako działanie skoordynowane z programem „Cyfrowa szkoła” przygotowano platformę internetową do prowadzenia doskonalenia nauczycieli oraz przeprowadzono szkolenia z jej obsługi dla uczestników projektu. Platformę wykorzystywano do prowadzenia sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli tworzonych poza tym projektem. Na przygotowanie platformy w ramach projektu wydatkowano 2.638,2 tys. zł. [str. 17-18]

Wspieranie cyfryzacji szkół będzie kontynuowane

Realizowany w programie „Cyfrowa szkoła” kierunek wsparcia cyfryzacji szkół znajduje kontynuację w ramach nadzorowanych przez Ministra Edukacji Narodowej działań Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 (POWER) oraz Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014-2020 (RPO). W ocenie Najwyższej Izby Kontroli za szczególnie istotne wsparcie na rzecz cyfryzacji szkół należy uznać planowane przez Ministra Cyfryzacji, w ramach działania 1.1. Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (POPC), doprowadzenie do przyłączenia wszystkich szkół w kraju do szerokopasmowego internetu o przepustowości co najmniej 100Mb/s do końca 2018 r. W wyniku rozstrzygniętego w tym działaniu pierwszego konkursu przyjęto do realizacji projekty, które będą skutkowały podłączeniem do szybkiego internetu relatywnie niewielkiej liczby 193 szkół w kraju. Z badań ankietowych przeprowadzonych przez Ministerstwo Cyfryzacji we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej w szkołach w I półroczu 2016 r. wynika, że w roku szkolnym 2015/2016 dostępu do internetu nie posiadało 1,5% szkół w kraju. W 70% szkół posiadających dostęp do internetu przepustowość łącza internetowego nie przekraczała 30 Mb/s. [str. 45-49]

Szkoły posiadały niezbędne wyposażenie informatyczne

Kontrolowane szkoły posiadały niezbędne wyposażenie umożliwiające stosowanie w nauczaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, takie jak komputery dla uczniów (jeden na ośmiu uczniów), tablice interaktywne (cztery na jedną placówkę) i projektory multimedialne (dziewięć na jedną placówkę). Wszystkie szkoły posiadały pracownie komputerowe przeznaczone do nauczania przedmiotów zajęcia komputerowe i informatyka, które wykorzystywano także (w miarę możliwości) do nauczania przedmiotów nieinformatycznych z zastosowaniem pracy ucznia przy komputerze. Stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych na zajęciach z przedmiotów nieinformatycznych, prowadzonych poza pracowniami komputerowymi, opierało się głównie na wykorzystaniu komputerów nauczycielskich w zestawieniu z zainstalowanymi w salach lekcyjnych projektorami multimedialnymi oraz tablicami interaktywnymi (dostępnymi we wszystkich kontrolowanych szkołach). W komputery do osobistego użytku wyposażonych było ok. 76% nauczycieli tych szkół. Wszystkie szkoły posiadały dostęp do internetu, w większości jednak o relatywnie niskiej przepustowości (w 2/3 szkół łączy o przepływności pobierania danych do 30Mb/s). Istotną nieprawidłowością, stwierdzoną w 16 z 30 kontrolowanych szkół, było niezapewnienie skutecznego oprogramowania chroniącego komputery uczniowskie w szkołach przed dostępem do treści w internecie mogących

¹⁶ Projekt realizowany w okresie od maja 2012 r. do 31 czerwca 2015 r.

¹⁷ Projekt realizowany w okresie od 1 czerwca 2012 r. do 31 grudnia 2015 r.

szkodzić prawidłowemu rozwojowi uczniów, co jest wymagane na podstawie art. 4a ustawy o systemie oświaty. [str. 29-36]

W kontrolowanych szkołach TIK stosowano na poziomie wyższym niż w programie „Cyfrowa szkoła”

W II semestrze roku szkolnego 2015/2016 w kontrolowanych szkołach przeprowadzono z zastosowaniem TIK 50,3% ogólnej liczby zajęć lekcyjnych z przedmiotów nieinformatycznych, w tym 17,8% tych zajęć przeprowadzono z zastosowaniem TIK w bezpośredniej pracy uczniów, a na następnych 32,5% tych zajęć TIK wykorzystywali nauczyciele do wsparcia swoich czynności dydaktycznych. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli pozwala na uznanie zadowalającego poziomu stosowania TIK w nauczaniu w kontrolowanych szkołach. Zauważyć jednak należy, że głównym źródłem wykorzystywanych przez nauczycieli elektronicznych materiałów dydaktycznych są elektroniczne materiały dydaktyczne uzupełniające podręczniki szkolne oraz materiały dostępne w internecie i materiały własne nauczyciela, przy relatywnie niewielkim wykorzystywaniu zasobów dostępnych na platformie edukacyjnej „E-podręczniki” i portalu „Scholaris”. [str. 36-38]

Portal „Scholaris” nie stał się istotnym źródłem materiałów edukacyjnych

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że portal „Scholaris”, mimo jego funkcjonowania już przez ok. 13 lat, nie stał się istotnym źródłem elektronicznych materiałów wykorzystywanych przez nauczycieli, dla których jest dedykowany.

System rejestracji użytkowników portalu „Scholaris”, oparty na mierzeniu liczby wizyt na stronie portalu i liczby odsłanianych podstron portalu, nie zapewnia informacji o faktycznym zakresie wykorzystywania zasobów tego portalu przez nauczycieli. [str. 38-39]

Ponad 60% kontrolowanych szkół wdrożyło elektroniczne dzienniki szkolne

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia aktywność szkół we wdrażaniu elektronicznej formy dzienników szkolnych, dającej możliwość usprawnienia kontaktów szkoły z rodzicami uczniów i łatwość informowania ich o postępach uczniów w nauce i nieobecności w szkole. Rozwiązania takie – dobrowolne dla szkół – wdrożyło 19 (63,3%) spośród kontrolowanych jednostek, przy czym tylko w ośmiu jednostkach (26,7%) przyjęto tę formę jako wyłączną dokumentację przebiegu nauczania w odniesieniu do wszystkich zajęć edukacyjnych (w pozostałych przypadkach równolegle prowadzona była dokumentacja w formie dziennika papierowego). Do prowadzenia dzienników elektronicznych szkoły wykorzystywały oprogramowanie komercyjne. Wdrożenie tych rozwiązań obarczone było nieprawidłowościami polegającymi na przyjęciu w umowach szkół z dostawcami oprogramowania warunków dopuszczających wykorzystywanie przez dostawców danych osobowych uczniów i rodziców do celów marketingowo-handlowych (w 16 przypadkach) oraz możliwość świadczenia przez jednego z dostawców odpłatnych usług w zakresie przekazywania rodzicom danych pochodzących z elektronicznego dziennika w zakresie dotyczącym ich dziecka (w 13 przypadkach). [str. 40-44]

Ze środków UE finansowano tworzenie podobnych narzędzi do prowadzenia e-dzienników

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że w ramach programów operacyjnych finansowanych ze środków europejskich na lata 2007-2013 finansowano różne projekty, których produktem było m.in. przygotowanie tego samego rodzaju narzędzi informatycznych do prowadzenia elektronicznych dzienników szkolnych. W toku kontroli stwierdzono finansowanie takich działań w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (POIG), POKL oraz sześciu RPO. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli wielokrotne finansowanie ze środków publicznych przygotowywania tego samego rodzaju systemów informatycznych na potrzeby różnych jednostek lub doraźnie tworzonych lokalnych grup jednostek (włączonych do określonego projektu), w sytuacji jednoczesnego opracowywania tożsamyh narzędzi na poziomie centralnym, należy uznać za nieracjonalne. [str. 44-45]

4. WNIOSKI

Minister Edukacji Narodowej

Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje do Ministra Edukacji Narodowej o:

- 1) monitorowanie skuteczności i efektywności działań w obszarze cyfryzacji szkół realizowanych w ramach programów dofinansowywanych ze środków europejskich;
- 2) udostępnienie do wykorzystania szkołom narzędzia do prowadzenia elektronicznego dziennika przygotowanego w projekcie „Scholaris – portal wiedzy dla nauczycieli”;
- 3) rozważenie możliwości przeprowadzenia ewaluacji portalu „Scholaris” w celu oceny jego skuteczności jako narzędzia wspomagającego pracę szkół i nauczycieli.

Minister Rozwoju i Finansów

Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje do Ministra Rozwoju i Finansów o zapewnienie w systemie realizacji programów operacyjnych możliwości kwalifikowania do współfinansowania ze środków europejskich wydatków na dodatkowe wynagrodzenie roczne pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę w ramach projektów, należne (odpowiednio do czasu zatrudnienia) za ostatni rok ich realizacji.

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. REALIZACJA PROGRAMU „CYFROWA SZKOŁA”

W szkołach objętych programem wdrożono nowoczesne technologie

Realizowanym w latach 2012-2013 programem „Cyfrowa szkoła” objęto 423 szkoły podstawowe, w tym w 399 wdrożono nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne w nauczaniu w oparciu o zakupione w tym programie wyposażeniem a w 24 przeprowadzono badanie funkcjonalności różnie skonfigurowanych zestawów pomocy technicznych do stosowania TIK. Zrealizowano również założone doskonalenie nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu, którym objęto ok. 4,2 tys. nauczycieli szkół uczestniczących w programie. Ponadto przygotowano zakładane w programie elektroniczne zasoby edukacyjne dla szkół w postaci 18 odcinków audycji oświatowych udostępnianych na portalu edukacyjnym TVP SA.

Przeprowadzone ewaluacje pilotażowego programu „Cyfrowa szkoła” wskazują jednak, że krótki okres jego funkcjonowania (zajęcia edukacyjne dla uczniów z zastosowaniem TIK prowadzone były w praktyce w okresie od stycznia do czerwca 2013 r.) nie pozwolił na uzyskanie wymiernych rezultatów w postaci poprawy efektów nauczania w szkołach objętych programem. Po zakończeniu pilotażu nie wprowadzono zakładanego docelowo programu wieloletniego w zakresie cyfryzacji szkół, decydując się na wsparcie rozwoju cyfryzacji szkół w ramach projektów realizowanych w Regionalnych Programach Operacyjnych na lata 2014-2020.

Na realizację programu „Cyfrowa szkoła” (bez projektów komplementarnych finansowanych w POKL) wydatkowano ogółem 60.264,9 tys. zł, w tym: 46.519,9 tys. zł ze środków budżetu państwa i 13.745 tys. z budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Nie wprowadzono wieloletniego programu rządowego

Program „Cyfrowa szkoła”, realizowany w okresie od 4 kwietnia 2012 r. do 31 sierpnia 2013 r., został przyjęty jako pilotażowy do wprowadzenia wieloletniego programu rządowego w sprawie rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania TIK w edukacji. Program skierowano do szkół podstawowych i ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego. Koordynacja realizacji programu została powierzona Ministrowi Edukacji Narodowej, we współpracy z Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji.

Bezpośrednio w ramach programu realizowano całość działań przewidzianych w obszarach „e-szkoła” i „e-uczeń”, natomiast działania w obszarach „e-nauczyciel” i „e-zasoby edukacyjne” zaplanowano głównie w zakresie czterech projektów POKL komplementarnych i skoordynowanych z programem „Cyfrowa szkoła”.

W programie wzięły udział 423 szkoły zgłoszone z terenu całego kraju, z tego:

- 399 szkół objęto działaniami przewidzianymi w obszarach „e-szkoła” i „e-uczeń”, obejmującymi pilotażowe wdrożenie TIK w nauczaniu z wykorzystaniem nabytego w ramach programu wyposażenia¹⁸;
- 24 szkoły objęto komponentem badawczym, które wyposażono w różnie skonfigurowane zestawy sprzętu do stosowania TIK w celu przetestowania ich funkcjonalności.

¹⁸ Do udziału w programie „Cyfrowa szkoła” zakwalifikowano ponadto trzy inne szkoły, które nie zdołały zakupić w założonym czasie potrzebnego wyposażenia, przez co wyłączyły się z jego realizacji.

W sprawozdaniu rządowym z realizacji programu „Cyfrowa szkoła”¹⁹ wykazano osiągnięcie zakładanych celów programu oraz przyjętych mierników jego realizacji. Za główne rezultaty programu uznano:

- podniesienie kompetencji uczniów w zakresie posługiwania się oraz wykorzystywania TIK w procesie uczenia się i pracy zespołowej,
- podniesienie kompetencji nauczycieli w zakresie stosowania TIK w procesie kształcenia;
- zwiększenie skuteczności nauczania dzięki stosowaniu przez nauczycieli aktywizujących metod i indywidualizacji w nauczaniu;
- wzrost świadomości uczniów i nauczycieli w zakresie bezpieczeństwa w sieci oraz stosowania praw autorskich do treści edukacyjnych dostępnych w internecie;
- wzbogacenie wyposażenia szkół w nowoczesny sprzęt komputerowy.

Na realizację programu „Cyfrowa szkoła” (bez projektów komplementarnych) wydatковано ogółem 60.264,9 tys. zł, w tym: 46.519,9 tys. zł ze środków budżetu państwa i 13.745 tys. zł z budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Po przeprowadzonym pilotażowo programie „Cyfrowa szkoła” nie wprowadzono wieloletniego programu rządowego służącego cyfryzacji szkół.

Dyrektor Departamentu Podręczników, Programów i Innowacji w MEN (w odpowiedzi na zapytanie skierowane przez kontrolerów do Ministra Edukacji Narodowej) wyjaśnił, że powodem zaniechania wieloletniego programu była decyzja ówczesnego kierownictwa MEN o realizacji dalszych działań na rzecz cyfryzacji edukacji w latach 2015-2020 w oparciu o środki europejskie w ramach regionalnych programów operacyjnych.

Szkoły uczestniczące w programie wyposażono w sprzęt komputerowy

Uczestniczące w programie „Cyfrowa szkoła” 399 szkół wyposażono w sprzęt komputerowy do stosowania TIK w nauczaniu, w tym:

- 309 szkół przyjęło wariant I programu, zakładający wykorzystywanie przenośnych komputerów w szkole;
- 90 szkół przyjęło wariant II programu, zakładający możliwość wypożyczenia przenośnych komputerów uczniom klas IV do wykorzystania w domu.

W ramach programu „Cyfrowa szkoła” (w obszarach „e-szkoła” i „e-uczeń”) szkoły te nabyły ogółem:

- 15.761 urządzeń komputerowych dla uczniów i nauczycieli (laptopy, notebooki, netbooki, tablety), średnio 36,5 szt. na jedną szkołę;
- 920 tablic interaktywnych, średnio 2,3 szt. na jedna szkołę;
- 1.270 projektorów multimedialnych (w tym krótkoogniskowych), średnio 3,2 na jedną szkołę;

¹⁹ Sprawozdanie z realizacji Rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła” (men.gov.pl/wp-content/uploads/2014/02/sprawozdaniecyfrowaszkoła-przyjeteprzezrm25_02_2014.pdf).

- 475 wizualizerów²⁰, średnio 1,2 na jedną szkołę;
- 485 ekranów projekcyjnych, średnio 1,2 na jedną szkołę;
- 858 urządzeń współpracujących z komputerami, takich jak: drukarki, skanery i urządzenia wielofunkcyjne, średnio 2,2 szt. na jedną szkołę;
- 682 szafy do przechowywania i ładowania komputerów przenośnych, średnio 1,7 na jedną szkołę;
- inny sprzęt: urządzenia składowe do budowy wewnątrzszkolnych bezprzewodowych sieci internetowych, urządzenia do wideokonferencji, systemy zbierania i analizowania odpowiedzi²¹.

W ramach programu „Cyfrowa szkoła” (w obszarze „e-nauczyciel”) objęto 4.212 nauczycieli szkoleniami z zakresu stosowania TIK w procesie dydaktycznym, finansowanych w ramach środków przewidzianych na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli (podlegających wyodrębnieniu w budżetach jednostek samorządu terytorialnego na podstawie art. 70a ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela²²).

Bezpośrednio w programie „Cyfrowa szkoła” (w obszarze „e-zasoby”) przewidziano przygotowanie przez TVP SA audycji oświatowych dla szkół dostępnych na internetowym portalu edukacyjnym TVP. Założenie to zostało zrealizowane. TVP SA (na podstawie porozumienia z Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 30 listopada 2012 r.) wyprodukowała i udostępniła na swoim portalu oświatowym²³ cztery audycje („Oferta Pana Alberta”, „Dlaczego tak?”, „LOL”, „Jak to działa”) w łącznie 18 odcinkach, sfinansowane ze środków na realizację programu „Cyfrowa szkoła” w kwocie 453,7 tys. zł (przy planowanych na ten cel wydatkach w kwocie 500 tys. zł)²⁴.

Pozytywny wpływ programu „Cyfrowa szkoła” na wyniki nauczania był niewielki

W programie „Cyfrowa szkoła” założono jego ewaluację przez Instytut Badań Edukacyjnych (IBE)²⁵. Jej celem miało być przygotowanie wniosków i rekomendacji dotyczących wdrażania wieloletniego programu rządowego cyfryzacji szkół. W grudniu 2012 r. IBE wydał raport ewaluacyjny *ex-ante*, oparty na analizie dokumentacji programowej z kwietnia 2012 r., tj. przed wdrożeniem w szkołach zajęć edukacyjnych z zastosowaniem TIK w ramach programu. Zawarte w raporcie (w 11 punktach) rekomendacje ukierunkowane

²⁰ Wizualizer jest urządzeniem z dziedziny wyposażenia biurowego (także szkolnego) służącym do wyświetlania prezentacji. Umożliwia pokazanie na ekranie (w połączeniu z projektorem) lub na telewizorze czy też monitorze zarówno przedmiotu płaskiego (kartka w szczególności), jak i przestrzennego. Urządzenie jest zbudowane w postaci podstawki, do której przymocowane jest ramię z kamerą i źródłem światła.

²¹ Wykaz nie obejmuje sprzętu dostarczonego 24 innym szkołom w ramach komponentu badawczego programu „Cyfrowa szkoła”. W ramach tego komponentu szkoły otrzymały różne skonfigurowane zestawy sprzętu, obejmującego: komputery przenośne, tablety, tablice interaktywne, projektory, projektory graficzne, aparaty i kamery cyfrowe, skanery, routery, punkty dostępowe WiFi, systemy do zbierania i analizowania odpowiedzi, np.: 1) Szkoła Podstawowa w Pstroszycach: 10 tabletów dla uczniów klasy IV i pięć tabletów dla nauczycieli, laptop, tablicę interaktywną z projektorem, skaner, głośniki, kamerę cyfrową, ruter i trzy nadajniki do sieci WiFi; 2) Szkoła Podstawowa w Kościelcu: 17 tabletów dla uczniów klasy IV i sześć tabletów dla nauczycieli, notebook, skaner, głośniki, projektor, ekran projekcyjny, ruter do sieci WiFi.

²² Dz.U. z 2016 r. poz. 1379, ze zm.

²³ <http://www.edu.tvp.pl>.

²⁴ W ramach tego samego porozumienia TVP SA wyprodukowała i udostępniła na swoim portalu oświatowym 5 odcinków kolejnej audycji („Cztery światy”), sfinansowanych przez MEN poza programem „Cyfrowa szkoła”. Zgodnie z porozumieniem strony ponosiły koszty tworzenia audycji oświatowych w proporcjach: 5% (TVP SA) i 95% (MEN).

²⁵ Ewaluacja programu „Cyfrowa szkoła” była prowadzona w ramach realizacji przez IBE projektu POKL pn. „Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego”.

były na spodziewane przygotowywanie w przyszłości rządowego programu wieloletniego.

W raporcie ewaluacyjnym ex-post, wydanym w sierpniu 2013 r., IBE sformułował 15 rekomendacji skierowanych do instytucji przygotowujących i realizujących przyszły program wieloletni. Rekomendacje te dotyczyły: selekcji szkół do programu, wykorzystania TIK w edukacji, efektów programu, roli e-koordynatora, realizacji wariantu II programu „Cyfrowa szkoła”²⁶, harmonogramu przygotowania i realizacji programu, szkoleń i międzyszkolnych sieci współpracy, infrastruktury technicznej, pomiaru efektów programu. W raporcie wskazano również na zbyt późne uruchomienie pierwszych sieci współpracy nauczycieli, przewidzianych jako działanie wspierające dla nauczycieli szkół uczestniczących w programie „Cyfrowa szkoła”, przez co współpraca nauczycieli w sieciach funkcjonowała zaledwie w dwóch końcowych miesiącach realizacji programu. W wyniku ewaluacji ex-post stwierdzono, na podstawie badania wyników sprawdzianu szóstoklasisty w roku szkolnym 2012/2013, że oddziaływanie programu było pozytywne, ale dotyczyło głównie kategorii uczniów osiągających relatywnie słabe wyniki (poniżej przeciętnej) i przełożyło się jedynie na nieznaczny wzrost średniej oceny uzyskiwanej przez uczniów na sprawdzianie szóstoklasisty²⁷.

Ponownie przeprowadzone przez IBE badanie, w oparciu o analizę wyników sprawdzianu szóstoklasisty w roku szkolnym 2013/2014 wykazało, że pozytywny wpływ programu „Cyfrowa szkoła” na wyniki nauczania był stosunkowo niewielki (nie przekłada się na istotną statystycznie różnicę) i krótkotrwały, bowiem w 2014 r., czyli kilkanaście miesięcy od dostarczenia szkołom nowego wyposażenia do stosowania TIK, nie był już widoczny²⁸.

5.2. REALIZACJA PROJEKTÓW KOMPLEMENTARNYCH Z PROGRAMEM „CYFROWA SZKOŁA”

Realizacja dodatkowych projektów przyniosła oczekiwane efekty

W wyniku realizacji wskazanych w programie „Cyfrowa szkoła” czterech komplementarnych projektów POKL uzyskano zakładane efekty w zakresie zapewnienia szkołom dostępu do zweryfikowanych jakościowo elektronicznych zasobów edukacyjnych oraz wdrożenia systemu doskonalenia nauczycieli opartego na sieciach współpracy. W obszarze programu „e-zasoby edukacyjne” zorganizowano przygotowanie 62 elektronicznych podręczników do kształcenia ogólnego dla wszystkich typów szkół i etapów edukacyjnych oraz 2,7 tys. innych jednostkowych materiałów dydaktycznych udostępnianych na specjalnie do tego przygotowanej platformie internetowej²⁹ oraz ok. 24,9 tys. jednostkowych materiałów dydaktycznych, zweryfikowanych pod względem zgodności z obowiązującą podstawą programową kształcenia ogólnego, udostępnianych na internetowym portalu wiedzy dla nauczycieli „Scholaris”³⁰. W obszarze programu „e-nauczyciel”³¹, zorganizowano doskonalenie nauczycieli ze szkół objętych programem, obejmujące przygotowanie trenerów, moderatorów i koordynatorów szkoleń (ok. 1,6 tys. nauczycieli) oraz samokształcenie nauczycieli w międzyszkolnych sieciach współpracy (ok. 2,2 tys. nauczycieli w 73 sieciach), a także przygotowano

²⁶ Wariant II zakładał wypożyczanie mobilnych komputerów uczniom poza teren szkoły do korzystania w domu.

²⁷ Ewaluacja ex-post rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych – „Cyfrowa szkoła”, str. 161.

²⁸ „Średnioterminowe efekty programu „Cyfrowa szkoła”, str. 45.

²⁹ W wyniku realizacji projektu pn. „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”.

³⁰ W wyniku realizacji projektu pn. „Scholaris – portal wiedzy dla nauczycieli”.

³¹ W wyniku realizacji projektów: „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach” i „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganiu szkół”.

platformę internetową do prowadzenia międzyszkolnych sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli.

Zatwierdzenie do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej poszczególnych podręczników powstałych w projekcie „E-podręczniki” nastąpiło po uzyskaniu pozytywnych opinii właściwych rzeczoznawców. Podręczniki te zostały dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Projekt „E-podręczniki” zrealizowano zgodnie z założonym harmonogramem czasowym, uwzględniając zmiany wprowadzane w nim za zgodą Ministerstwa Edukacji Narodowej (Instytucji Pośredniczącej). Skutkiem tych zmian było jednak opóźnienie o jeden rok szkolny we włączeniu przez szkoły powstałych w projekcie podręczników do zestawów podręczników obowiązujących dla uczniów.

Badanie kontrolne próby wydatków projektu „E-podręczniki” w kwocie 8.914,8 tys. zł wykazało spełnienie warunków ich kwalifikowalności, z zastrzeżeniem braku udokumentowania rozeznania rynku przez ORE dla wydatku w kwocie 118 tys. zł na prowadzenie kampanii promocyjno-informacyjnej podręczników w internecie.

Minister Edukacji Narodowej nie zapewnił skutecznej realizacji przez podległy ORE projektu „Scholaris”. Dopuszczono bowiem do niegospodarnego zaniechania przez ORE udostępnienia szkołom opracowanego w ramach projektu narzędzia do prowadzenia elektronicznego dziennika szkolnego. MEN stwierdziło ponadto pełną realizację założeń projektu „Scholaris”, mimo że ORE nie przeprowadził zakładanej ewaluacji portalu „Scholaris”, nie zapewniając tym samym przewidzianej oceny jego skuteczności.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że z opóźnieniem (w relacji do czasu wdrożenia zajęć z zastosowaniem TIK w szkołach) uruchomiono platformę internetową do prowadzenia międzyszkolnych sieci współpracy nauczycieli, przez co współpraca nauczycieli w tych sieciach w roku szkolnym 2012/2013 – podczas realizacji w szkołach wymaganych programem „Cyfrowa szkoła” zajęć z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych – trwała jedynie przez dwa ostatnie miesiące.

Na działania skoordynowane z programem „Cyfrowa szkoła” w ramach czterech projektów komplementarnych POKL wydatkowano łącznie 81.770,1 tys. zł.

5.2.1. PROJEKT „WDROŻENIE PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO W PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH”

Przeszkolono nauczycieli w zakresie stosowania nowych technologii w nauczaniu

Projekt „Wdrożenie podstawy programowej” realizowany był przez ORE w okresie od 1 maja 2012 r. do 31 czerwca 2015 r. W projekcie tym – jako działania komplementarne z programem „Cyfrowa szkoła” (w obszarze „e-nauczyciel”) – przewidziano: przygotowanie 40 trenerów i 1.200 moderatorów do przeprowadzania szkoleń dla nauczycieli w szkołach, organizację sieci wsparcia i doskonalenia dla ok. 19 tys. koordynatorów z zakresu stosowania TIK w nauczaniu przedmiotów oraz przygotowanie materiałów merytorycznych i szkoleniowych.

We wniosku o dofinansowanie projektu „Wdrożenie podstawy programowej” założono prowadzenie szkoleń dla trenerów i moderatorów w okresie od czerwca 2012 r. do końca 2013 r. oraz tworzenie szkolnych sieci współpracy w terminie od sierpnia 2012 r. do końca realizacji projektu. Przyjęte w projekcie terminy działań szkoleniowych oraz tworzenia sieci współpracy nauczycieli umożliwiały ich wdrażanie w szkołach w okresie realizacji programu „Cyfrowa szkoła”, tj. w roku szkolnym 2012/2013.

W projekcie „Wdrożenie podstawy programowej” założono kaskadową organizację szkolenia nauczycieli, polegającą na zorganizowaniu przez ORE szkolenia dla trenerów i moderatorów, którzy następnie zorganizują odpowiadające im szkolenia dla nauczycieli w szkołach. W trakcie trwania programu „Cyfrowa szkoła” – w pierwszej edycji szkoleniowej – zorganizowano szkolenia dla trenerów w sześciu terminach w okresie od 7 lipca 2012 r. do 16 sierpnia 2013 r. oraz szkolenia dla moderatorów w dwóch terminach: 9 listopada 2012 r. i 15 marca 2013 r. W szkoleniach tych wzięło udział łącznie 177 trenerów i moderatorów. Następnie zostały przeprowadzone konferencje szkoleniowe dla łącznie 943 dyrektorów szkół i szkolnych koordynatorów oraz dodatkowe konferencje szkoleniowe dla łącznie 479 koordynatorów. W koordynowanych przez moderatorów międzyszkolnych sieciach współpracy wzięło udział 57% nauczycieli stosujących TIK w nauczaniu (przy zakładanym wskaźniku 50%). Ponadto od 1 listopada 2012 r. wprowadzono kursy internetowe (e-learningowe) dla trenerów i moderatorów.

Zakres organizowanych szkoleń i kursów był w pełni zbieżny z zakresem programu „Cyfrowa szkoła” w obszarze „e-nauczyciel”, tj. ukierunkowany na rozwój umiejętności nauczycieli w zakresie nauczania z wykorzystaniem TIK, komunikowania się z uczniami i rodzicami oraz prowadzenia dokumentacji szkolnej z wykorzystaniem TIK.

Międzyszkolne sieci współpracy nauczycieli, tworzone w projekcie „Wdrażanie podstawy programowej”, rozpoczęły funkcjonowanie od 11 marca 2013 r. Do dnia zakończenia programu „Cyfrowa szkoła” (do 31 sierpnia 2013 r.) zorganizowano 73 sieci współpracy dla 2.238 nauczycieli. Natomiast po tym czasie, tj. od 1 września 2013 r. do zakończenia projektu „Wdrażanie podstawy programowej” w dniu 31 sierpnia 2015 r., w sieciach współpracy uczestniczyło dalszych 19.532 nauczycieli – ogółem w projekcie współpracą w 1.159 sieciach objęto 21.770 nauczycieli. Zakładany w projekcie docelowo wskaźnik rezultatu w zakresie udziału nauczycieli w sieciach współpracy osiągnięto w 109%.

Zakres materiałów merytorycznych i szkoleniowych dotyczących stosowania TIK, które powstały w ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej”, obejmował m.in.: wykorzystanie TIK na poszczególnych przedmiotach, narzędzia i aplikacje do TIK w nauczaniu, bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni, wykorzystanie sprzętu informatycznego w nauczaniu, prawo autorskie, TIK w edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wymiana doświadczeń związanych z wykorzystywaniem otrzymanego sprzętu w nauczaniu przedmiotowym, zaprezentowanie dobrych praktyk wykorzystania TIK, komunikacja z uczniami.

W ramach projektu „Wdrożenie podstawy programowej” na zadania komplementarne z programem „Cyfrowa szkoła” wydatkowano łączną kwotę 17.333,2 tys. zł.

5.2.2. PROJEKT „SYSTEM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI OPARTY NA OGÓLNODOSTĘPNYM KOMPLEKSOWYM WSPOMAGANIU SZKÓŁ”

Przygotowano platformę internetową do współpracy i samokształcenia nauczycieli

Projekt „System doskonalenia nauczycieli” realizowany był przez ORE w okresie od 1 czerwca 2012 r. do 31 grudnia 2015 r. W projekcie założono – jako działanie komplementarne z programem „Cyfrowa szkoła” (w obszarze „e-nauczyciel”) – przygotowanie platformy informatycznej umożliwiającej organizację sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli.

Prace nad przygotowaniem platformy rozpoczęto od października 2012 r., a jej uruchomienie nastąpiło w lutym 2013 r. W okresie realizacji projektu na platformie funkcjonowało łącznie 1.159 różnych sieci współpracy nauczycieli (tworzonych niezależnie od programu „Cyfrowa szkoła”).

Informacja o platformie³² i jej funkcjonalnościach była upowszechniana poprzez stronę internetową ORE, w czasie spotkań informacyjnych organizowanych w ramach projektu oraz za pośrednictwem drukowanych materiałów informacyjnych rozprowadzanych wśród pracowników placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych oraz dyrektorów szkół i przedszkoli, uczestniczących w projektach finansowanych w ramach konkursu nr 1/POKL/3.5/2012 pn. „Programy kompleksowego wspomaganie szkół oraz przedszkoli”³³. Łączna liczba użytkowników platformy na dzień zakończenia projektu (30 października 2015 r.) wyniosła 29.000.

W projekcie „System doskonalenia nauczycieli” prowadzono szkolenia adresowane do pracowników instytucji z otoczenia szkoły: placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych oraz doradców metodycznych, a także pracowników systemu oświaty odpowiedzialnych za doskonalenie nauczycieli. Szkoleniami tymi objęto łącznie 15.297 osób (przy założonej we wniosku o dofinansowanie projektu liczbie 13.000 osób).

W projekcie zorganizowano także: szkolenia z obsługi platformy internetowej dla 1.467 osób – od stycznia 2013 r. do października 2015 r., szkolenia merytoryczne na temat nowych form wspomaganie pracy szkół (z wykorzystaniem e-learningowym platformy) dla 250 osób – od marca 2013 r. do lipca 2015 r., szkolenia ogólnopolskie w sieciach współpracy i samokształcenia na temat nowych form wspomaganie pracy szkół dla 180 osób.

W ramach projektu „System doskonalenia nauczycieli” na zadania komplementarne z programem „Cyfrowa szkoła” (tj. budowę i obsługę platformy internetowej oraz organizację szkoleń z zakresu jej obsługi) wydatkowano łączną kwotę 2.638,2 tys. zł.

5.2.3. PROJEKT „E-PODRĘCZNIKI DO KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO”

Osiągnięto zakładane efekty projektu

Projekt „E-podręczniki” realizowany był w okresie od 1 listopada 2012 r. do 19 grudnia 2015 r. przez ORE w partnerstwie z Uniwersytetem Wrocławskim, Uniwersytetem Przyrodniczym we Wrocławiu, Politechniką Łódzką, Instytutem Chemii Bioorganicznej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu i Grupą Edukacyjną S.A. z siedzibą w Kielcach. Realizacja tego projektu była działaniem wynikającym z programu „Cyfrowa szkoła”, zakładającego (w obszarze „e-edukacji”) przyjęcie nowego projektu w ramach POKL, w którym zostaną wytworzone elektroniczne podręczniki przeznaczone m.in. do nauczania w klasach IV-VI szkół podstawowych, udostępniane na otwartym publicznym portalu edukacyjnym.

Projekt zakończono oczekiwanymi rezultatami, w postaci udostępnienia na dedykowanej temu otwartej platformie edukacyjnej 62 elektronicznych podręczników do kształcenia ogólnego w różnych typach szkół oraz 2.650 innych elektronicznych pomocniczych materiałów edukacyjnych³⁴. Osiągnięto wskaźniki pozostałych zakładanych rezultatów projektu, takie jak:

³² www.doskonaleniewsieci.pl.

³³ Konkurs ogłoszony w dniu 5 lipca 2012 r. w ramach POKL w Działaniu 3.5 Kompleksowe wspomaganie rozwoju szkół, dotyczący opracowania i wdrożenia programów kompleksowego wspomaganie szkół oraz przedszkoli, podporządkowanych ich potrzebom w obszarach wymagających szczególnego wsparcia. Konkurs przeprowadził ORE jako Instytucja Pośrednicząca II stopnia (IP2) dla Priorytetu III POKL.

³⁴ Na dzień zakończenia projektu na platformie udostępniono 2.661 jednostek e-zasobów.

- zapewnienie na platformie edukacyjnej zasobów wspierających realizację 5.195 lekcji;
- dostosowanie wszystkich zasobów na platformie edukacyjnej do wymagań w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych;
- objęcie szkoleniami e-learningowymi w zakresie stosowania TIK 1.182 osoby (przy zakładanej docelowo wartości 1.100).

Ponadto w projekcie założono osiągnięcie wykorzystania przygotowanych podręczników elektronicznych przez 40% uczniów i 40% nauczycieli. Ankieta przeprowadzona przez Kuratorów Oświaty na koniec realizacji projektu (w grudniu 2015 r.) wykazała wykorzystywanie e-podręczników tylko przez 25% uczniów i 23% nauczycieli. W tej sytuacji Minister Edukacji Narodowej zwrócił się do kuratorów oświaty i dyrektorów szkół (w pismach z dnia 5 stycznia 2016 r. nr DJE-WPNT.4083.2.2016.KK) o przeprowadzenie w szkołach mini-warsztatów informacyjnych z wykorzystaniem e-podręczników w każdym oddziale klasowym oraz zobowiązanie wszystkich uczniów i nauczycieli do zapoznania się ze stroną internetową www.epodreczniki.pl i występującymi na niej wybranymi zasobami. Dopiero ankieta przeprowadzona po tej akcji informacyjnej, tj. już po zakończeniu realizacji projektu, wykazała osiągnięcie poziomu zaznajomienia się z e-podręcznikami przez 56% uczniów i 48% nauczycieli. Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli wskaźniki ustalone w ww. sposób nie odnoszą się do poziomu faktycznego wykorzystania e-podręczników przez uczniów i nauczycieli, a jedynie do stopnia upowszechnienia wiedzy o dostępności takich podręczników.

Ze względu na przyjęty okres realizacji projektu „E-podręczniki”, jego produkty nie mogły być wykorzystywane w trakcie realizacji programu „Cyfrowa szkoła” w roku szkolnym 2012/2013.

Jakość e-podręczników została potwierdzona przez właściwych rzeczoznawców

W procesie zatwierdzania do użytku szkolnego podręczników opracowanych w projekcie „E-podręczniki” przyjęto zasady ich weryfikacji analogicznie jak w przypadku podręczników dopuszczanych na wniosek wydawców w trybie rozporządzenia w sprawie podręczników. E-podręczniki były opiniowane pod względem merytoryczno-dydaktycznym i językowym przez rzeczoznawców podręczników do kształcenia ogólnego, a także przez rzeczoznawcę do spraw kształcenia specjalnego w zakresie spełniania przez podręcznik w postaci elektronicznej warunków umożliwiających odczyt przez uczniów z różnymi rodzajami niepełnosprawności (zgodnie ze standardem WCAG 2.0³⁵). ORE sukcesywnie przekazywał do MEN podręczniki do poszczególnych zajęć edukacyjnych, po ich odebraniu od partnerów projektu, wraz z kompletami pozytywnych opinii sporządzonych przez rzeczoznawców do spraw podręczników. Pierwsza akceptacja podręczników przez Ministra Edukacji Narodowej miała miejsce w dniu 6 listopada 2015 r., a ostatnia w dniu 31 grudnia 2015 r., stanowiąc podstawę do wpisania ich na listę podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego. Pierwszy podręcznik elektroniczny opracowany w ramach projektu (biologia do klasy pierwszej na czwartym etapie edukacyjnym) wprowadzono na internetową platformę edukacyjną (www.epodreczniki.pl) w dniu 6 sierpnia 2015 r., a ostatni (historia do pierwszej klasy gimnazjum) w dniu 19 grudnia 2015 r. Po dniu 19 grudnia 2015 r. Minister Edukacji Narodowej zatwierdził następujące e-podręczniki: fizyka do klasy drugiej i trzeciej gimnazjum, fizyka do klasy pierwszej szkoły ponadgimnazjalnej, historia do klasy pierwszej gimnazjum, język polski do klasy szóstej szkoły podstawowej, wszystkich klas gimnazjum oraz trzeciej

³⁵ WCAG 2.0 (Web Content Accessibility Guidelines – wytyczne dotyczące ułatwień w dostępie do treści publikowanych w internecie) to dokument, który zawiera wskazówki na temat tego, jak budować serwisy internetowe dostępne dla wszystkich.

klasy szkoły ponadgimnazjalnej. Wcześniejsza publikacja podręczników na platformie edukacyjnej, przed ich ostatecznym dopuszczeniem do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej, pozwalała na sformułowanie uwag dotyczących treści podręczników, ujawnienie błędów w ich funkcjonowaniu w środowisku platformy elektronicznej oraz promocję e-podręczników wśród interesariuszy. Do czasu akceptacji danego podręcznika przez Ministra Edukacji Narodowej, jego autorzy na bieżąco uwzględniali uwagi recenzentów.

E-podręczniki zostały zastosowane w szkołach dopiero w roku szkolnym 2016/2017

Realizację projektu określono pierwotnie na okres od 1 listopada 2012 r. do 30 czerwca 2015 r. Kolejne przesunięcia terminu zakończenia projektu były następujące: do 30 września 2015 r. (zatwierdzono 13 stycznia 2014 r.), do 15 listopada 2015 r. (zatwierdzono 29 grudnia 2014 r.), do 4 grudnia 2015 r. (zatwierdzono 9 listopada 2015 r.), do 19 grudnia 2015 r. (zatwierdzono 4 grudnia 2015 r.). Uzasadnieniem do przyjęcia kolejnych zmian były problemy w organizacji szkoleń e-learningowych, trudności w opracowaniu wersji off-line e-podręczników, a także przeszkody technologiczne w uruchomieniu na platformie edukacyjnej podręczników przygotowywanych przez Uniwersytet Wrocławski.

Wydłużenie realizacji projektu „E-podręczniki” o około pół roku – wprowadzone zgodnie z obowiązującymi zasadami – spowodowało w praktyce opóźnienie w możliwości włączenia przygotowanych w projekcie podręczników elektronicznych do stosowania przez uczniów w szkołach o jeden rok szkolny. Wynika to z ustalonego art. 22ab ust. 6 ustawy o systemie oświaty obowiązku informowania uczniów przez dyrektora szkoły o zestawie podręczników obowiązujących w danym roku szkolnym. Z istoty tego przepisu wynika konieczność dokonania tego przed rozpoczęciem kolejnego roku szkolnego, co skutkuje możliwością wprowadzenia podręczników powstałych w projekcie „E-podręczniki” jako obowiązkowych dla uczniów dopiero od roku szkolnego 2016/2017.

Założone w projekcie procedury konkursowego wyłaniania partnerów projektu i ekspertów odpowiadały wytycznym dotyczącym realizacji POKL.

Wystąpiły trudności w prawidłowym ustaleniu składu partnerów do realizacji projektu

Stanowisko koordynatora projektu w zespole zarządzającym projektem było zajmowane kolejno przez cztery osoby. W wyniku kontroli (nr P/12/064) przeprowadzonej w ORE przez Najwyższą Izbę Kontroli w 2012 r. stwierdzono uchybienia w przeprowadzeniu pierwszej rekrutacji na stanowisko koordynatora projektu³⁶. Stwierdzono, że w projekcie zakładającym wytwarzanie podręczników elektronicznych w powiązaniu ze stosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu szkolnym, nie wymagano od kandydata na koordynatora projektu posiadania wykształcenia lub doświadczenia zawodowego informatycznego. Ponadto w powtórzonym naborze na to stanowisko dokonano zmiany wymagań (w stosunku do poprzedniego naboru) w zakresie doświadczenia wydawniczego – z minimum 5-letniego stażu pracy w wydawnictwie edukacyjnym na wymaganie ogólne posiadania doświadczenia w zakresie wydawnictw edukacyjnych, w tym multimedialnych. Zmiana ta miała wpływ na ostateczny wybór koordynatora, który nie posiadał minimum 5-letniego stażu pracy w wydawnictwie edukacyjnym.

Umowę partnerską (nr WP-EP/4020/2-1/2013) realizacji projektu z pięcioma partnerami zawarto w dniu 26 lutego 2013 r. ORE przeprowadzał dwukrotnie otwarty nabór partnerów projektu. W pierwszym postępowaniu ogłoszono w dniu 11 kwietnia 2012 r. otwarty nabór czterech partnerów merytorycznych

³⁶ Kontrola P/12/064 – Realizacja projektów edukacyjnych w ramach Priorytetu III Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, wystąpienie pokontrolne nr KNO-4101-03-02/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r.

i partnera technologicznego. Postępowanie to – ze względu na wnoszone przez oferentów wątpliwości do zachowania zasady przejrzystości i równego traktowania w procesie oceny ofert przez ORE – zostało przez dyrektora ORE unieważnione w dniu 23 lipca 2012 r. W powtórny naborze dokonano wyboru trzech partnerów merytorycznych i partnera technologicznego w wyniku uzgodnienia z wyselekcjonowanymi podmiotami z sektora finansów publicznych, a partnera merytorycznego spoza tego sektora wybrano w wyniku powtórzonego otwartego naboru. Zastosowany tryb działania był zgodny z zasadami określonymi w art. 28a ust. 4 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju³⁷ oraz wytycznymi Instytucji Zarządzającej POKL pn. „Zakres realizacji projektów partnerskich określony przez Instytucję Zarządzającą Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”.

Skutkiem unieważnienia pierwszego naboru otwartego i konieczności jego powtórzenia przy wyborze jednego z partnerów było opóźnienie w ustaleniu ostatecznego składu partnerstwa o czas od ogłoszenia pierwszego naboru do jego unieważnienia, tj. ok. 3,5 miesiąca. Ze względu na przyjęty we wniosku o dofinansowanie projektu okres jego realizacji, tj. od dnia 1 listopada 2012 r., opóźnienie działań w zakresie wyboru partnerów projektu nie miało wpływu na realizację ustalonego harmonogramu działań w projekcie.

**Nieprawidłowości
w wydaniu kwoty
118 tys. zł**

Najwyższa Izba Kontroli objęła badaniem wybraną statystycznie próbę wydatków projektu, z ogólnej populacji wydatków projektu o jednostkowej wartości powyżej 100 zł³⁸. Próbę kontrolną stanowiło 167 losowo wybranych wydatków na łączną kwotę 8.836,8 tys. zł (18,8% wydatków ogółem), z tego:

- 20 wydatków ORE w łącznej wysokości 629,7 tys. zł;
- 147 wydatków wszystkich partnerów projektu w kwocie łącznej 8.207,1 tys. zł.

Ponadto do próby kontrolnej włączono dwa wydatki ORE wybrane celowo w kwocie 78 tys. zł (rozszerzając badanie na całość wynagrodzenia wypłaconego wykonawcy zamówienia publicznego na prowadzenie kampanii promocyjno-informacyjnej e-podręczników w internecie).

Wszystkie wylosowane wydatki (realizowane bezpośrednio przez ORE i partnerów) zbadano w zakresie spełnienia następujących warunków kwalifikowalności:

- czy były niezbędne dla realizacji projektu (miały bezpośredni związek z celami projektu);
- czy były racjonalne i efektywne, tj. niezawyżone w stosunku do cen i stawek rynkowych oraz spełniały wymogi efektywnego zarządzania finansami (relacja nakład/rezultat);
- czy odnosiły się do okresu kwalifikowalności wydatków i są poniesione w tym okresie;

³⁷ Dz. U. z 2016 r. poz. 383, ze zm.

³⁸ Próbę do badania prawidłowości wydatków dobrano metodą MUS, z wykorzystaniem narzędzia NIK pn. „Pomocnik kontrolera”, przy następujących założeniach:

- ryzyko statystyczne badania, tj. ryzyko wydania opinii pozytywnej pomimo występujących nieprawidłowości – średnie;
- próg istotności, tj. maksymalny poziom stwierdzonych nieprawidłowości lub odchyień w badanej populacji, który został założony jako możliwy do zaakceptowania – 2% populacji ocenianej;
- błąd badania – 0,75 progu istotności.

- czy były zgodne z zatwierdzonym budżetem projektu;
- czy były zgodne z POKL.

Dodatkowo w odniesieniu do wydatków realizowanych bezpośrednio przez ORE zbadano:

- czy zostały faktycznie poniesione;
- czy dotyczyły towarów lub usług wybranych w sposób przejrzysty i konkurencyjny;
- czy były właściwie udokumentowane.

W badanym zakresie stwierdzono spełnienie warunków kwalifikowalności wydatków, z wyłączeniem wydatków bezpośrednich ORE w kwocie 118 tys. zł.

Zastrzeżenia Najwyższej Izby Kontroli dotyczą udzielenia w 2015 r. przez ORE zamówienia publicznego o wartości 118 tys. zł na organizację kampanii promocyjno-informacyjnej podręczników elektronicznych na portalach edukacyjnych w internecie bez należytego udokumentowania przebiegu rozeznania rynku w celu wyłonienia wykonawcy usługi. Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli nieprawidłowość ta może wpływać na ocenę kwalifikowalności tego wydatku do współfinansowania ze środków europejskich.

Zgodnie z „Wytycznymi w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”³⁹ (sekcja 3.1.4, pkt 2, 3 i 6) – w przypadku zakupu usługi o wartości powyżej 20 tys. zł, do której nie stosuje się ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych⁴⁰ lub zasady konkurencyjności – beneficjent zobowiązany jest do dokonania rozeznania rynku u co najmniej trzech wykonawców (o ile na rynku istnieje trzech potencjalnych wykonawców) oraz udokumentowaniu tego procesu w formie pisemnej i zarchiwizowaniu np. wydruków stron internetowych z opisem usługi i ceną lub wydruków maili z informacją na temat ceny za określoną usługę, albo innego dokumentu. ORE nie dysponuje wymaganą dokumentacją opisującą przebieg i wyniki procesu rozeznania rynku w zakresie zamówionej usługi. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli brak wymaganego udokumentowania przebiegu rozeznania rynku spowodowany był niedostatecznym nadzorem nad realizacją projektu ze strony kierownictwa ORE.

**Brak refundacji
wydatków z powodu
błędnych interpretacji
przepisów**

W rozliczeniu dofinansowania udzielonego na realizację projektu „E-podręczniki” MEN – jako Instytucja Pośrednicząca – posłużyło się błędnymi opiniami Instytucji Zarządzającej POKL w sprawie kwalifikowania do wydatków projektu dodatkowego wynagrodzenia rocznego dla pracowników zatrudnionych w projekcie w 2015 r., (będącego ostatnim rokiem kwalifikowalności wydatków w POKL do rozliczenia ze środków europejskich)⁴¹. W opiniach tych niesłusznie przyjęto, że wypłata dodatkowego wynagrodzenia rocznego w ramach projektu za 2015 r. może być dokonana tylko w trakcie pierwszego kwartału 2016 r., co w przypadku upływu terminu kwalifikowalności wydatków w POKL z dniem 31 grudnia 2015 r., uniemożliwiało zakwalifikowanie takich wydatków do refundacji ze środków europejskich.

³⁹ www.efs.2007-2013.gov.pl/Dokumenty/wso/Strony/wytyczne.aspx.

⁴⁰ Dz. U. z 2015 r. poz. 2164, ze zm.

⁴¹ Pisma nr: DZF.IV.832.97.2015.ESO.1 z dnia 8 czerwca 2015 r. oraz DPR-V.42111.43.2012.2015.MZ z dnia 7 maja 2015 r.

Kierując się opiniami Instytucji Zarządzającej POKL, MEN niezasadnie uznało za niekwalifikowalne w projekcie „E-podręczniki” wydatki Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu w kwocie 135,3 tys. zł, poniesione na dodatkowe wynagrodzenie roczne za 2015 r. dla pracowników zatrudnionych w projekcie, wykazane przez ORE w końcowym wniosku o płatność⁴². Konsekwencją tego było ostateczne nieuwzględnienie tego wydatku w poświadczeniu i deklaracji wydatków przedstawionym do rozliczenia Komisji Europejskiej. W przypadku ORE, w związku ze stanowiskiem MEN, dodatkowe wynagrodzenie roczne za 2015 r. należne pracownikom zatrudnionym w ramach projektu w kwocie 59,6 tys. zł wypłacono w pierwszym kwartale 2016 r. ze środków pochodzących z rezerwy celowej budżetu państwa (nie było wypłacone do końca 2015 r., a tym samym nie było ujmowane w końcowym wniosku beneficjenta o płatność). W przypadku Politechniki Łódzkiej i Uniwersytetu Wrocławskiego dodatkowe wynagrodzenia roczne za 2015 r. pracowników zatrudnionych w ramach projektu zostały wypłacone ze środków tych uczelni w kwotach 30,6 tys. zł i 21,8 tys. zł⁴³.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli dokonanie wypłaty dodatkowego wynagrodzenia za 2015 r. (odpowiednio do przepracowanego okresu) pracownikom zatrudnionym na podstawie umowy o pracę w ramach projektu przed końcem 2015 r. należało uznać za zgodne z przepisami art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 12 grudnia 1997 r. o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej⁴⁴. Takie stanowisko przyjął Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 12 stycznia 2015 r. (sygn. akt V SA/Wa 1523/14), stwierdzając, że zakończenie realizacji projektu jest dla pracowników zatrudnionych w projekcie tożsame z likwidacją zakładu pracy, co pozwala na wypłatę odpowiedniej wysokości dodatkowego wynagrodzenia rocznego – na podstawie art. 5 ust. 3 wymienionej ustawy – w dniu rozwiązania stosunku pracy, tj. przed końcem roku kalendarzowego, za który to wynagrodzenie przysługuje.

Zgodnie z wytycznymi w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach POKL (rozdział 3.1, podrozdział 1 „Podstawowe zasady kwalifikowania wydatków”)⁴⁵, wszystkie wydatki w ramach tego programu są kwalifikowalne o ile są zgodne z przepisami prawa krajowego. Na przykładzie wydatków Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu na dodatkowe wynagrodzenie roczne za 2015 r. należy stwierdzić, że miały one miejsce jeszcze w okresie kwalifikowalności POKL, odnosiły się do okresu realizacji projektu i zostały przez beneficjenta ujęte w końcowym wniosku o płatność – spełniono tym samym warunek do uznania ich za kwalifikowalne w projekcie.

5.2.4. PROJEKT „SCHOLARIS –PORTAL WIEDZY DLA NAUCZYCIELI”

Internetowy portal wiedzy dla nauczycieli „Scholaris” funkcjonuje od 2004 r.

Internetowy portal zasobów edukacyjnych dla nauczycieli, funkcjonujący pod nazwą „Scholaris”, został utworzony w ramach realizowanego w latach 2000-2005 Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, jako jedno z działań w części edukacyjnej programu powierzonej do realizacji Ministrowi Edukacji

⁴² Informacje dla Beneficjenta o wynikach weryfikacji wniosku o płatność końcową (pisma do Dyrektora ORE z dnia 23 marca 2016 r. nr DFS-WDR.812.20.2016.ASN.4 i 18 listopada 2015 r. nr DFS-WDR.812.175.2015.MK.

⁴³ W przypadku dwóch pozostałych partnerów projektu – Instytutu Chemii Bioorganicznej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu i Grupy Edukacyjnej S.A. z siedzibą w Kielcach – pracownikom nie przysługiwało prawo do dodatkowego wynagrodzenia rocznego.

⁴⁴ Dz. U. z 2016 r. poz. 2217, ze zm.

⁴⁵ Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Wytyczne w zakresie kwalifikowania wydatków ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki z dnia 2 kwietnia 2014 r. (efs.2007-2013.gov.pl/Dokumenty/wso/Strony/wytyczne.aspx).

Narodowej i Sportu (pod-komponent B2 – Edukacja)⁴⁶. Celem tej części programu było podniesienie efektywności systemu edukacyjnego na terenach wiejskich, w tym m.in. poprzez przygotowanie regionalnego internetowego centrum zasobów edukacyjnych dla nauczycieli, wpierającego szkoły we wdrażaniu technik komputerowych w nauczaniu. Uruchomione przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu od kwietnia 2004 r. Internetowe Centrum Zasobów Edukacyjnych „Scholaris” obejmowało m.in.:

- bazę zasobów edukacyjnych (leksykony, konspekty, scenariusze, artykuły, materiały źródłowe, narzędzia dydaktyczne);
- narzędzia wyszukiwawcze (katalogi, wyszukiwarki);
- serwisy informacyjne (komunikaty, szkolenia, przeglądy prasy pedagogicznej, przeglądy i recenzje podręczników szkolnych);
- przestrzeń www dla twórczości własnej i konta pocztowe;
- grupy i fora służące wymianie doświadczeń.

Na dzień 30 marca 2005 r. stwierdzono 700 tys. wejść miesięcznie na stronę internetową portalu, założenie na portalu 2.171 adresów internetowych przez szkoły i uczniów oraz utworzenie 1.854 stron internetowych przez szkoły i uczniów⁴⁷.

Na utworzenie Internetowego Centrum Zasobów Edukacyjnych „Scholaris” w ramach PAOW poniesiono wydatki w kwocie 2.170,7 tys. zł.

Portal „Scholaris” został rozbudowany w ramach SPORZL

W okresie od 1 maja 2004 r. do 30 czerwca 2007 r. MEN zrealizowało w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich⁴⁸ projekt pn. „Edukacyjny Portal Internetowy”. W ramach tego projektu rozbudowano portal internetowy „Scholaris” przygotowany w ramach PAOW. Po rozbudowie publikowane były na nim materiały metodyczne⁴⁹, materiały edukacyjne⁵⁰ oraz informacje związane z edukacją⁵¹. Na portalu tym zamieszczono również bazę informatorów zawierających dane dotyczące placówek edukacyjnych, instytucji, dane adresowe placówek, listy środków dydaktycznych, recenzentów oraz listy podręczników. Dodatkowo portal posiadał następujące funkcjonalności: mechanizm automatycznego powiadamiania o nowych zasobach w formie newslettera, aplikację umożliwiającą dokonywanie oceny zasobów umieszczonych na portalu, forum dyskusyjne, pocztę elektroniczną,

⁴⁶ PAOW finansowany był ze środków kredytu udzielonego Polsce przez Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju na podstawie umowy nr 7013-0 POL z dnia 25 lipca 2000 r.

⁴⁷ Studium oceny końcowej Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, redakcja: Tomasz Majewski, wydawca: Fundacja Programów pomocy dla Rolnictwa, str. 172, 176-177 (www.fapa.com.pl/jkp/context/fsrc/sok_PAOW.pdf).

⁴⁸ Priorytet 2. Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, Działanie 2.1 Zwiększanie dostępu do edukacji – promocja kształcenia przez całe życie, w wyodrębnionym schemacie „b” Zwiększenie dostępu do edukacji poprzez zakup specjalistycznego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wyposażenie internetowych centrów informacji multimedialnej w sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem.

⁴⁹ Na koniec realizacji projektu na portalu „Scholaris” ukazywały się następujące periodyki: „Nowe w szkole”, „Kierowanie szkołą”, „Interklasa”, „Horyzonty Dydaktyki Chemii”, „Horyzonty Dydaktyki Matematyki”, „Nowe Technologie w Szkole”, „Wychowanie w Szkole”. Dodatkowo udostępniono sześć interaktywnych kursów doskonalenia nauczycieli, a także opublikowano 429 testów i sprawdzianów oraz 1.362 karty pracy ucznia.

⁵⁰ Liczba materiałów edukacyjnych opublikowanych na portalu „Scholaris” według stanu na zakończenie projektu tj. 30 czerwca 2007 r. wynosiła: 530 lekcji multimedialnych, 700 prezentacji multimedialnych, 461 symulacji zjawisk i procesów, 2.860 ćwiczeń interaktywnych, 3.748 filmów wideo i animacji, 10.300 zdjęć i ilustracji, 2.723 tablice i schematy oraz 158 map.

⁵¹ Np. informacje o konferencjach, szkoleniach, organizowanych konkursach zarówno dla dzieci jak i nauczycieli oraz informacje dotyczące projektów związanych z wyposażaniem szkół w sprzęt komputerowy.

funkcję „Scholaris-Czat” (umożliwiająca użytkownikom dyskusję w czasie rzeczywistym), funkcję komunikatora „Jabber” oraz usługę „e-szkoła” (oparta na platformie e-learningowej⁵²). Ponadto, w ramach realizowanego projektu udostępniono usługę hostingową, dzięki której szkoły⁵³ mogły posadowić swoje strony internetowe na jednym z serwerów obsługujących projekt.

Na realizację projektu w ramach SPORZL wydatkowano 17.770,3 tys. zł.

Po zakończeniu realizacji projektu w ramach SPORZL utrzymanie portalu „Scholaris” powierzono najpierw Centrum Informatycznemu Edukacji, a następnie – od lipca 2008 r. – Centralnemu Ośrodkowi Doskonalenia Nauczycieli (CODN), z założeniem dalszego jego rozwoju w ramach PO KL. Na utrzymanie i rozwój portalu w latach 2008 i 2009 CODN uzyskał zwiększenie budżetu odpowiednio o 2.000 tys. zł i 1.000 tys. zł.

Modernizacja portalu „Scholaris”

Minister Edukacji Narodowej decyzją z dnia 30 czerwca 2009 r.⁵⁴ powierzył CODN realizację w ramach POKL projektu pn. „Narodowy System Edukacji Wirtualnej Scholaris”⁵⁵. W pierwotnej wersji wniosku o dofinansowanie projektu założono nową organizację portalu „Scholaris”, tj.: udostępnianie materiałów edukacyjnych, wielofunkcyjność platformy społecznościowej, doskonalenie instrumentów pozwalających na zakładanie i prowadzenie e-szkół i e-klas. Stworzone narzędzie miało składać się z:

- Internetowego Centrum Zasobów Edukacyjnych MEN (zawierającego zasoby obejmujące do 80% pokrycia podstawy programowej kształcenia ogólnego);
- platformy społecznościowej;
- systemu bazodanowego obsługującego e-kursy i e-szkoły.

Projekt – w trakcie jego realizacji w okresie od 1 kwietnia 2009 r. do 31 grudnia 2013 r.⁵⁶ – został zmodyfikowany. Na wniosek ORE⁵⁷ w 2010 r.⁵⁸ zatwierdzono zmiany projektu, rezygnując z dwóch spośród trzech wcześniej projektowanych funkcjonalności, tj. z platformy społecznościowej i systemu bazodanowego obsługującego e-kursy i e-szkoły. W uzasadnieniu tego działania wskazano na wyniki analiz i monitoringu rynku portali, z których wynikało, że część społecznościowa portalu „Scholaris” powielalaby funkcjonalności istniejących portali komercyjnych, a jej utrzymanie prowadziłoby do nieefektywnej walki o użytkownika.

Ostatecznie zdecydowano, że głównym rezultatem projektu wdrożonego pn. „Narodowy System Edukacji Wirtualnej Scholaris” będzie portal wiedzy dla nauczycieli funkcjonujący jako repozytorium zasobów edukacyjnych. W związku z tym zmieniono też nazwę projektu na: „Scholaris – portal wiedzy

⁵² W aplikacji „e-szkoła” na zakończenie realizacji projektu w ramach SPORZL zarejestrowanych było 146 szkół.

⁵³ Na serwerze „Scholaris” swoje strony internetowe posadowiło 191 szkół.

⁵⁴ Decyzja nr UDA-POKL.03.03.03-00-001/09-00. Zmiany przedmiotowej decyzji Ministra Edukacji Narodowej dokonywane były poprzez: decyzję zmieniającą nr UDA-POKL.03.03.03-00-001/09-01 z dnia 23 czerwca 2010 r., decyzję zmieniającą nr UDA-POKL.03.03.03-00-001/09-02 z dnia 27 września 2011 r., decyzję zmieniającą nr UDA-POKL.03.03.03-00-001/09-03 z dnia 20 grudnia 2013 r.

⁵⁵ Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.3. Modernizacja treści i metod kształcenia.

⁵⁶ W pierwotnym założeniu projekt miał zostać zrealizowany do 31 marca 2012 r.

⁵⁷ Ośrodek Rozwoju Edukacji funkcjonuje od 2010 r., jako następcą prawnym CODN.

⁵⁸ Zmiany w zakresie dotyczącym m.in. struktury portalu zostały zaakceptowane 2 czerwca 2010 r. przez Ministra Edukacji Narodowej.

dla nauczycieli⁵⁹. Bazą portalu pozostało repozytorium zasobów, w tym zweryfikowane zasoby z poprzedniej edycji projektu (tj. z lat 2004-2007). Dodatkowo, w odniesieniu do pierwotnego wniosku o dofinansowanie projektu, zmniejszono planowany wskaźnik liczby zasobów edukacyjnych mających znaleźć się na portalu z 80% do 60% pokrycia podstawy programowej.

W wyniku realizacji projektu uzyskano następujące efekty:

- opracowano koncepcję funkcjonalną portalu, przyjętą w wyniku rozstrzygnięcia konkursu;
- zmodernizowano funkcjonowanie istniejącego wcześniej portalu internetowego dla nauczycieli i udostępniono na nim ok. 24,9 tys. różnej kategorii zweryfikowanych e-zasobów, zwiększając wcześniejszy stan (starego portalu) o 2,9 tys. e-zasobów;
- przygotowano na portalu tzw. kreator prezentacji, pozwalający na przygotowanie na portalu gotowego zbioru materiałów pomocniczych dla nauczyciela na dany temat;
- osiągnięto przyjęte wskaźniki monitorowania celów realizacji projektu, tj.:
 - stopień pokrycia podstawy programowej kształcenia ogólnego zasobami zgromadzonymi na portalu lub wskazanymi w innych źródłach – 75% (przy zakładanym wskaźniku 60%);
 - wzrost unikalnych wejść na portal (wartość średnia po uruchomieniu portalu i wdrożeniu promocji)⁶⁰ – 88.190 (przy zakładanym wskaźniku 43.297);
 - wzrost rozpoznawalności portalu w środowisku oświatowym (rocznie), dla znajomości spontanicznej⁶¹ – 14% (przy zakładanym wskaźniku 11%);
 - wzrost rozpoznawalności portalu w środowisku oświatowym (rocznie), dla znajomości wspomagananej⁶² – 81% (w wysokości zakładanej);
 - ilość unikalnych odsłon portalu (po pełnym wdrożeniu)⁶³ – 11.555.949;

⁵⁹ Zgodnie decyzją Ministra Edukacji Narodowej nr UDA-POKL.03.03.03-00-001/09-02 z dnia 27 września 2011 r. zmieniającą decyzję z dnia 30 czerwca 2009 r. nr UDA-POKL.03.03.03-00-001/09-00.

⁶⁰ Unikalne wejście na portal to pojedyncza wizyta na portalu z adresu o unikalnym numerze IP niezależnie od liczby podstron odsłoniętych podczas wizyty.

⁶¹ Znajomość (świadomość) spontaniczna jest stosowaną w badaniach marketingowych miarą rozpoznawalności produktu (marki), oznaczającą procent respondentów z badanej grupy docelowej, którzy spontanicznie (tzn. bez żadnych podpowiedzi ze strony badającego) są w stanie podać nazwę marki określonego rodzaju produktu. Standardowe pytanie, które jest zadawane respondentom w trakcie badania brzmi: "Proszę wymienić wszystkie znane panu marki ..." (z uzupełnieniem o badaną kategorię produktów, np. past do zębów). Ta miara pokazuje stopień utrwalenia nazwy określonej marki w umyśle danej osoby i kojarzenia marki z daną kategorią produktową.

⁶² Znajomość (świadomość) wspomaganą jest stosowaną w badaniach marketingowych miarą rozpoznawalności produktu (marki), oznaczającą procent respondentów z badanej grupy docelowej, którzy deklarują znajomość marki po jej wyczytaniu przez badającego (respondentowi prezentuje się listę marek i prosi się o wskazanie tych, które zna). Ta miara pokazuje zapamiętywalność marki.

⁶³ Unikalna odsłona to każde pojedyncze uruchomienie danej strony lub podstrony przez użytkownika o unikalnym adresie IP. Podczas jednego wejścia może dojść do wielu odsłon, zależnie od aktywności użytkownika.

- wzrost ilości opracowań i materiałów na portalu – 2.871 (przy zakładanym wskaźniku 2.630);
- liczba użytkowników, którzy utworzyli indywidualne konta na portalu – 12.711 (przy zakładanym wskaźniku 10.000) ⁶⁴.

Portal zapewnia dostępność zasobów także na urządzenia mobilne i jest dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami zgodnie z wytycznymi WCAG.

Na realizację projektu w ramach POKL wydatkowano 14.809,7 tys. zł.

Wydatki na przygotowanie i rozbudowę portalu „Scholaris” – począwszy od jego utworzenia w ramach PAOW do rozbudowy w ramach POKL – wyniosły łącznie 37.750,7 tys. zł.

Nie udostępniono szkołom aplikacji do prowadzenia e-dziennika

W programie „Cyfrowa szkoła” założono, że w ramach projektu „Scholaris” nastąpi:

- rozbudowa zasobów edukacyjnych tego portalu, w szczególności w zakresie treści podstawy programowej kształcenia ogólnego, których nauczanie powinno być wsparte wizualizacją;
- udostępnienie narzędzi rozszerzających warsztat pracy nauczycieli, umożliwiających opracowanie lekcji z wykorzystaniem TIK oraz zarządzanie szkołą (m.in. e-dziennik).

Należy zauważyć, że wprowadzenie programu „Cyfrowa szkoła” (uchwałą Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2012 r.) nastąpiło po ok. 3 latach od rozpoczęcia realizacji projektu „Scholaris” (od 1 kwietnia 2009 r.). We wniosku o dofinansowanie projektu (po zmianach) nie określono szczegółowych etapów i efektów odnoszących się do założeń programu „Cyfrowa szkoła”, w tym nie wyróżniono zadania budowy narzędzi rozszerzających warsztat pracy nauczycieli, umożliwiających opracowanie lekcji z wykorzystaniem TIK oraz zarządzanie szkołą (m.in. e-dziennik).

W ramach projektu przygotowano rozwiązanie służące wspieraniu zarządzania szkołą wraz z narzędziem do prowadzenia elektronicznego dziennika szkolnego, jednak nie zostało ono udostępnione szkołom do wykorzystania (do 28 listopada 2016 r.). Rozwiązanie to zostało przewidziane w przyjętej pracy konkursowej na funkcjonowanie portalu i przygotowane przez zwycięzcę konkursu – na podstawie umowy nr 30/ZZP/2013 z dnia 18 stycznia 2013 r. zawartej przez ORE z Business Management Software Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie. Zainstalowanie przez wykonawcę oprogramowania służącego elektronicznemu dziennikowi szkolnemu na serwerze dedykowanym portalowi „Scholaris” i sprawdzenie poprawności jego działania zostało potwierdzone przez ORE protokołem odbioru z dnia 4 czerwca 2013 r. Wynagrodzenie wykonawcy z tytułu umowy wyniosło 1.300 tys. zł. W umowie z wykonawcą nie wydzielono kwoty częściowej wynagrodzenia za przygotowanie funkcjonalności elektronicznego dziennika szkolnego (wynagrodzenie obejmowało realizację całościowej koncepcji konkursowej).

⁶⁴ Na dzień 12 października 2016 r. na portalu „Scholaris” znajdowało się 26.528 jednostek zasobów, w tym: 3.592 ćwiczenia, 2.520 dokumentów dydaktycznych, 126 e-książek, 4.545 filmów i animacji, 119 nagrań dźwiękowych, 1.997 prezentacji multimedialnych, 5.782 scenariusze lekcji, 182 strony www, 389 tekstów oraz 7.276 zdjęć i ilustracji. Sumaryczne dane dotyczące użytkowników portalu „Scholaris” na ten dzień przedstawiały się następująco: liczba odwiedzin – 7.124.194, liczba odsłon – 21.221.254 (w tym 16.460.936 odsłon unikalnych), liczba pobrań – 2.436.825.

Dyrektor ORE wyjaśnił, że podstawą zlecenia w ramach projektu przygotowania narzędzia do prowadzenia elektronicznego dziennika szkolnego w ramach portalu „Scholaris” były zgłaszane przez użytkowników portalu sugestie dotyczące tego narzędzia oraz konsultacje przeprowadzone w tym zakresie z kierownictwem MEN i departamentami MEN nadzorującymi realizację projektu. We wniosku o dofinansowanie projektu, w zakresie zadania „Rozwój portalu”, założono m.in. możliwość dodawania nowych modułów i funkcjonalności portalu w zależności od potrzeb zgłaszanych przez użytkowników.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli zaniechanie udostępnienia szkołom przygotowanego narzędzia do prowadzenia elektronicznego dziennika na portalu „Scholaris” było działaniem niegospodarnym. Narzędzie przygotowane za publiczne środki nie zostało udostępnione szkołom, przez co zmuszone one były do korzystania z narzędzi (rozwiązań) oferowanych odpłatnie przez dostawców komercyjnych. Z informacji uzyskanych przez Najwyższą Izbę Kontroli od prezydentów 18 miast wojewódzkich (będących siedzibami wojewodów lub sejmików województw) wynika, że zakup usług wdrożenia i utrzymania elektronicznych dzienników szkolnych w prowadzonych szkołach w latach szkolnych 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016 poniosły one wydatki w kwocie łącznej 4.558,8 tys. zł, średnio 1.916 zł na jedną szkołę (zespół szkół) rocznie (opis szczegółowy w rozdziale 5.3.3).

Z wyjaśnienia dyrektora Departamentu Podręczników, Programów i Innowacji MEN wynika, że niewdrożenie na użytek szkół funkcjonalności elektronicznego dziennika szkolnego w trakcie realizacji projektu „Scholaris” spowodowane było niezapewnieniem możliwości finansowania przez ORE obsługi portalu w tym zakresie po zakończeniu realizacji projektu, tj. po 2013 r., bowiem – jak podano w wyjaśnieniu – administrowanie portalem, który zawierałby funkcjonujące narzędzie elektronicznego dziennika szkolnego, wymagałoby środków finansowych znacznie przewyższających możliwości ORE jako państwowej jednostki budżetowej, m.in. na pokrycie kosztów utrzymania i hostingu.

W dodatkowym wyjaśnieniu w tej sprawie (na zapytanie skierowane przez kontrolerów do Pana Macieja Kopeć – Podsekretarza Stanu w MEN) uzyskano zapowiedź podjęcia przez MEN działań w celu wykorzystania przygotowanego w projekcie „Scholaris” narzędzia elektronicznego dziennika szkolnego, co oznacza posiadanie zdolności do sfinansowania towarzyszących temu kosztów. Ponadto Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że:

- narzędzie to odebrano w dniu 4 czerwca 2013 r., a więc przez okres do końca 2013 r. (ok. 7 miesięcy) utrzymanie jego funkcjonalności podlegało finansowaniu w ramach projektu „Scholaris”, a dofinansowanie przyznane na realizację projektu nie zostało w pełni wykorzystane (z przyznanego dofinansowania w kwocie 15.000 tys. zł pozostała niewykorzystana na koniec realizacji projektu kwota 190,3 tys. zł);
- podstawą przygotowania tego narzędzia w ramach projektu „Scholaris” były założenia programu „Cyfrowa szkoła”, co pozwalało na podjęcie wyprzedzających działań w celu zapewnienia finansowania tego narzędzia po zakończeniu projektu „Scholaris” (z końcem 2013 r.).

Ewaluacja portalu „Scholaris”

We wniosku o dofinansowanie projektu „Scholaris” (po zmianach), w opisie dotyczącym rezultatów i produktów projektu, założono poddanie portalu „Scholaris” badaniu ewaluacyjnemu, które miało być przeprowadzone po około 6-miesięcznym okresie jego funkcjonowania w nowej wersji w sieci. Jako cele badania wskazano m.in.: uzyskanie informacji na temat struktury społeczno-demograficznej użytkowników oraz informacji o sposobie i częstotliwości korzystania oraz satysfakcji z użytkowania portalu przez nauczycieli,

określenie znajomości portalu w grupie docelowej, wskazanie mocnych i słabych stron portalu oraz zdiagnozowanie barier rozwojowych, określenie trafności funkcjonowania w zderzeniu z potrzebami grupy docelowej, określenie użyteczności i trwałości. Zbadana miała zostać również efektywność, tj. stosunek poniesionych nakładów na stworzenie portalu do uzyskanych rezultatów.

Portal „Scholaris” nie został poddany założonemu badaniu ewaluacyjnemu. Najwyższa Izba Kontroli oceniła to jako nieprawidłowość polegającą na niepełnej realizacji założeń projektu, skutkującą brakiem możliwości oceny skuteczności portalu jako narzędzia służącego wspieraniu systemu edukacji. Najwyższa Izba Kontroli nie podzieliła wyjaśnienia w tej sprawie przedstawionego przez dyrektora Departamentu Podręczników, Programów i Innowacji MEN o omyłkowym pozostawieniu we wniosku o dofinansowanie zapisów dotyczących badania ewaluacyjnego portalu, bowiem MEN zatwierdziło te zmiany w stosownym formularzu zmian – zastępując jedynie zakładaną wcześniej ewaluację projektu, ewaluacją portalu⁶⁵.

Zgodnie z wnioskiem o dofinansowanie projektu „Scholaris” portal miał być głównym rezultatem projektu, zdefiniowanym jako: „logicznie uporządkowany i spójny wewnętrznie system obejmujący bogate zasoby edukacyjne, pomocne w codziennych działaniach dydaktycznych i wychowawczych nauczycieli, wzbogacające ich warsztat pracy oraz wiedzę”. Brak ewaluacji portalu powoduje, że zarządzający portalem ORE, a tym samym i MEN, nie posiadają wymiernych danych o faktycznej przydatności portalu dla nauczycieli. Skuteczność portalu jest charakteryzowana jedynie poprzez liczbę zgromadzonych zasobów oraz rejestrowaną automatycznie liczbę odwiedzin na portalu. Prowadzony rejestr odwiedzin na portalu nie wskazuje jednak kategorii użytkowników, przez co nie można stwierdzić, w jakim stopniu z jego zasobów korzystają nauczyciele, do których jest on bezpośrednio adresowany.

Na podstawie wyników kontroli w 30 szkołach, Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na niskie praktyczne wykorzystywanie zasobów portalu „Scholaris” jako źródła materiałów edukacyjnych w nauczaniu – w II semestrze roku szkolnego 2015/2016 jedynie na 4,9% zajęć lekcyjnych przeprowadzonych z zastosowaniem TIK nauczyciele wykorzystywali zasoby tego portalu (opis szczegółowy w rozdziale 5.3.2).

5.3. STOSOWANIE TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH W SZKOŁACH

Kontrolowane szkoły posiadały niezbędne wyposażenie informatyczne

Kontrolowane szkoły posiadają niezbędne wyposażenie do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu. W kontrolowanych szkołach przypadało przeciętnie 7,6 uczniów na jeden komputer uczniowski. W komputery do osobistego użytku wyposażonych było ok. 76% nauczycieli tych szkół. Wszystkie szkoły posiadały dostęp do internetu, w większości jednak o relatywnie niskiej przepływności (w 2/3 szkół były łącza internetowe o przepływności do poniżej 30Mb/s) oraz pracownie komputerowe do nauczania przedmiotów zajęcia komputerowe i informatyka. Zajęcia te organizowano w grupach o dopuszczalnej liczebności do 24 uczniów, z zachowaniem na ogół wymogu jednoosobowej pracy ucznia na stanowisku komputerowym. Poza tymi zajęciami pracownie komputerowe wykorzystywano także do nauczania przedmiotów nieinformatycznych z zastosowaniem pracy ucznia przy komputerze. Stosowanie TIK na zajęciach

⁶⁵ W piśmie MEN nr DFS-WPS-EK0904(SCH)/2013/325 z dnia 4 marca 2013 r. podano, że beneficjent uznał za bardziej uzasadnione przeprowadzenie badania ewaluacyjnego portalu zamiast ewaluacji projektu, w związku z czym MEN jako Instytucja Pośrednicząca zobligowała ORE do ujęcia w harmonogramie ewentualnego kolejnego wniosku, etapu dotyczącego przeprowadzenia wskazanego badania ewaluacyjnego portalu.

z przedmiotów nieinformatycznych, prowadzonych poza pracowniami komputerowymi, opierało się głównie na wykorzystaniu komputerów nauczycielskich w zestawieniu z zainstalowanymi w salach lekcyjnych projektorami multimedialnymi oraz tablicami interaktywnymi (dostępnymi we wszystkich kontrolowanych szkołach).

W II semestrze roku szkolnego 2015/2016 w kontrolowanych szkołach z zastosowaniem TIK przeprowadzono 50,3% ogólnej liczby zajęć lekcyjnych z przedmiotów nieinformatycznych, w tym 17,8% tych zajęć przeprowadzono z zastosowaniem TIK w bezpośredniej pracy uczniów, a na następnych 32,5% tych zajęć TIK wykorzystywali nauczyciele do wsparcia swoich czynności dydaktycznych. W kontrolowanych szkołach stwierdzono, że przeciętny tygodniowy wymiar zajęć realizowanych z zastosowaniem TIK w bezpośredniej pracy uczniów był na ogół wyższy niż wymiar założony (dla odpowiednich kategorii wielkościowych szkół) w programie „Cyfrowa szkoła” realizowanym w roku szkolnym 2012/2013, co w ocenie Najwyższej Izby Kontroli pozwala na uznanie poziomu stosowania TIK w nauczaniu szkolnym za zadowalający.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że głównym źródłem wykorzystywanych przez nauczycieli elektronicznych materiałów dydaktycznych są elektroniczne materiały dydaktyczne uzupełniające podręczniki szkolne oraz materiały dostępne w internecie i materiały własne nauczyciela (odpowiednio 34,4%, 28,3% i 26,5%), przy relatywnie niewielkim wykorzystywaniu zasobów dostępnych na platformie edukacyjnej „E-podręczniki” i portalu „Scholaris” (odpowiednio 5,9% i 4,9%). Tylko w dwóch szkołach w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 przyjęto do stosowania (do wybranych przedmiotów) podręczniki dla uczniów wydane w formie elektronicznej (przy czym nie wykorzystywano żadnego z podręczników przygotowanych w projekcie „E-podręczniki”).

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia aktywność szkół we wdrażaniu elektronicznej formy dzienników szkolnych, dającej możliwość usprawnienia kontaktów szkoły z rodzicami uczniów i łatwość informowania ich o postępach uczniów w nauce i nieobecności w szkole. Rozwiązania takie – dobrowolne dla szkół – wdrożyło 19 (63,3%) spośród kontrolowanych jednostek, przy czym tylko w ośmiu jednostkach (26,7%) przyjęto tę formę jako wyłączną dokumentację przebiegu nauczania w odniesieniu do wszystkich zajęć edukacyjnych. Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że 24,6% rodziców uczniów szkół prowadzących elektroniczne dzienniki nie korzystało z możliwości dostępu do tego medium (tylko w jednym przypadku rodzice wszystkich uczniów szkoły aktywnie korzystali z dostępu do serwisu elektronicznego dziennika).

Kontrolowane szkoły wdrażały elektroniczne dzienniki szkolne w oparciu o dostępne na rynku rozwiązania komercyjne, funkcjonujące w formie usługi hostingu i utrzymania oprogramowania do powadzenia elektronicznych dzienników poszczególnych szkół na serwerach dostawcy oraz powierzenia dostawcy przetwarzania danych osobowych objętych dziennikiem. Wdrażanie tych rozwiązań w szkołach obarczone było nieprawidłowościami polegającymi na przyjęciu w umowach szkół z dostawcami warunków dopuszczających wykorzystywanie przez dostawców danych osobowych uczniów i rodziców do celów marketingowo-handlowych (w 16 przypadkach) oraz możliwość świadczenia przez jednego z dostawców odpłatnych usług w zakresie przekazywania rodzicom danych pochodzących z elektronicznego dziennika w zakresie dotyczącym ich dziecka (w 13 przypadkach).

Istotną nieprawidłowością, stwierdzoną w 16 z 30 kontrolowanych szkół, było niezapewnienie skutecznego oprogramowania chroniącego komputery uczniowskie w szkołach przed dostępem do treści w internecie mogących

szkodzić prawidłowemu rozwojowi uczniów, co jest wymagane na podstawie art. 4a ustawy o systemie oświaty.

5.3.1. WYPOSAŻENIE SZKÓŁ W ŚRODKI TECHNICZNE DO STOSOWANIA TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH W NAUCZANIU

Co piąty nauczyciel posiada służbowy komputer z dostępem do internetu

Na podstawie badania kwestionariuszowego przeprowadzonego przez Najwyższą Izbę Kontroli na próbie statystycznej 489 szkół i zespołów szkół z terenu całego kraju ustalono, że w roku szkolnym 2016/2017 na jedno urządzenie komputerowe w szkołach przypadało średnio 9,5 ucznia. Wyposażenie dla uczniów obejmowało komputery stacjonarne i przenośne – 97% ogólnego stanu urządzeń komputerowych oraz tablety – 3%. Dostępne dla uczniów urządzenia komputerowe w 98,2% posiadały dostęp do internetu. Komputery lub inne urządzenia komputerowe z dostępem do internetu przeznaczone do osobistego użytku posiadało 22,9% nauczycieli badanych szkół.

Powszechne jest wyposażenie szkół w projektory multimedialne, które posiadało 98,4% badanych jednostek – średnio 9,2 szt. na jedną placówkę będącą w ich posiadaniu, oraz w tablice interaktywne, które posiadało 91,8% badanych jednostek – średnio 4,2 szt. W mniejszym zakresie szkoły wyposażone są w monitory interaktywne, tj. urządzenia łączące w sobie funkcje komputera i tablicy interaktywnej (niewymagające do współpracy projektora), które posiadało jedynie 6,7% badanych jednostek – średnio 2,5 na jedną placówkę będącą w ich posiadaniu.

Wyniki badania kwestionariuszowego przedstawiono w załączniku nr 6.3.

Kontrolowane szkoły posiadały niezbędne wyposażenie informatyczne

W grupie 30 kontrolowanych szkół i zespołów szkół w roku szkolnym 2016/2017 przypadało przeciętnie 7,6 uczniów na jedno dostępne dla uczniów urządzenie komputerowe. Wyposażenie dla uczniów obejmowało komputery stacjonarne – 67%, komputery przenośne – 27,1% i tablety – 5,9%. Komputery uczniowskie o okresie użytkowania do 5 lat (zakupione w 2012 r. i później) stanowiły 62,7% ogólnego ich stanu, a starsze – 37,3%. Wszystkie szkoły posiadały: projektory multimedialne – średnio 13,3 szt. na każdą szkołę i tablice interaktywne – średnio 5,5 szt. Żadna ze skontrolowanych szkół nie posiadała monitorów interaktywnych. Liczba komputerów przeznaczonych dla nauczycieli w grupie kontrolowanych szkół odpowiadała statystycznie ok. 76% liczby nauczycieli (przy przeliczeniu niepełnozatrudnionych na etaty), przy czym w szkołach prowadzących elektroniczne dzienniki wszyscy nauczyciele posiadali komputery przenośne do osobistego użytku lub mieli komputery dostępne na stałe w salach lekcyjnych.

Zaznaczyć jednak należy, że do próby kontrolnej włączono 10 szkół uczestniczących w programie „Cyfrowa szkoła”, obejmującym doposażenie ich w sprzęt komputerowy. Porównanie stanu wyposażenia w grupach szkół objętych i nieobjętych programem „Cyfrowa szkoła” wskazuje, że szkoły objęte tym programem unowocześniły swoje wyposażenie komputerowe. W szkołach objętych programem „Cyfrowa szkoła”, w stosunku do pozostałych, stwierdzono:

- większy udział urządzeń mobilnych (laptopów i tabletów) w ogólnym stanie wyposażenia w urządzenia komputerowe (71% i 6,6%) oraz wprowadzenie do użytku mobilnych pracowni komputerowych (tylko w siedmiu szkołach objętych programem „Cyfrowa szkoła”⁶⁶);

⁶⁶ Zespół Szkolno-Przedszkolny w Muszynie, Zespół Placówek Oświatowych w Podedwórzcu, Szkoła Podstawowa nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie, Szkoła Podstawowa nr 110 im. Partyzantów Ziemi Łódzkiej w Łodzi, Szkoła Podstawowa im. Kazimierza Jagiellończyka w Wilkasach, Zespół Szkół nr 2 w Żaganii, Zespół Szkół w Otyniu.

- więcej tablic interaktywnych przypadających na jedną szkołę (7,9 i 4,3);
- więcej projektorów multimedialnych przypadających na jedną szkołę (14,1 i 12,9);
- większy udział w ogólnym stanie urządzeń komputerowych dla uczniów jednostek o okresie użytkowania do pięciu lat (84% i 48%);
- większy udział w ogólnym stanie urządzeń komputerowych dla nauczycieli jednostek o okresie użytkowania do pięciu lat (60% i 44%).

Wszystkie kontrolowane szkoły posiadały dostęp do internetu, przy czym 10 (33,3%) z nich posiadało łącze o przepustowości (przy pobieraniu danych) powyżej 30 Mb/s⁶⁷. Uczniowie mieli dostęp do internetu na terenie szkoły za pośrednictwem komputerów dostępnych dla uczniów (tylko w jednym przypadku szkoła umożliwiała uczniom korzystanie ze szkolnego internetu z prywatnych urządzeń komputerowych, po uzyskaniu kodu dostępu do sieci Wi-Fi⁶⁸). W ocenie dyrektorów szkół dostępność do internetu była generalnie wystarczająca (odpowiednia dla przyjętej organizacji pracy szkoły).

W większości kontrolowanych szkół nie zapewniono ochrony przed dostępem do szkodliwych treści w internecie

W 16 kontrolowanych jednostkach (53,3%)⁶⁹ stwierdzono niewywiązanie się szkół z obowiązku wynikającego z art. 4a ustawy o systemie oświaty, tj. zabezpieczenia uczniów przed dostępem do treści w internecie mogących stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju, w szczególności poprzez zainstalowanie i aktualizowanie oprogramowania zabezpieczającego. W drodze oględzin przeprowadzonych w kontrolowanych szkołach kontrolerzy NIK stwierdzali możliwość wejścia z komputerów uczniowskich na testowe strony internetowe, np. zawierające treści pornograficzne lub szerszące nienawiść. Stwierdzano przy tym brak zainstalowanych programów zabezpieczających na części lub wszystkich komputerach uczniowskich lub nieskuteczność działania zainstalowanych w tym celu programów zabezpieczających. We wszystkich przypadkach informowani o tym dyrektorzy szkół deklarowali podjęcie działań w celu wyeliminowania tego stanu.

Warunki do nauczania przedmiotów informatycznych były właściwe

Wszystkie kontrolowane szkoły posiadały urządzone pracownie komputerowe – od jednej do czterech w poszczególnych szkołach – do nauczania przedmiotów zajęcia komputerowe i informatyka (wykorzystywane też w wolnym czasie na zajęcia z innych przedmiotów)⁷⁰. We wszystkich szkołach zachowano dopuszczalną liczebność grup na zajęciach z tych przedmiotów (do 24 uczniów), określoną w § 7 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania. W dwóch spośród 29 szkół realizujących te przedmioty nie w pełni zapewniono określony w powołanym przepisie wymóg liczebności grupy nieprzekraczającej liczby stanowisk komputerowych⁷¹ (łącznie w tych

⁶⁷ Tylko jedna szkoła – Gimnazjum im. Władysława Stanisława Reymonta w Wiączyńiu Dolnym – posiadała łącze o przepustowości przesyłania danych co najmniej 100 Mb/s, tj. o standardzie przyjętym dla szkół w Programie Operacyjnym Polska Cyfrowa.

⁶⁸ Zespół Szkół w Stoczku Łukowskim.

⁶⁹ Zespół Szkół Samorządowych nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych – Małopolska Szkoła Gościnności im. Tytusa Chałubińskiego w Myślenicach, Zespół Placówek Oświatowych w Podedwórzcu, Zespół Oświatowy im. Jana Pawła II w Brzozowicy Dużej, Zespół Szkół w Stoczku Łukowskim, Zespół Szkół w Niedzwicy Dużej, Gimnazjum im. Władysława Stanisława Reymonta w Wiączyńiu Dolnym, I Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie, Szkoła Podstawowa nr 34 im. Józefa Malewskiego w Olsztynie, Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marii Zientary-Malewskiej w Kętrzynie, Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie, Zespół Szkół nr 2 w Żaganii, Zespół Szkół w Otniu, Szkoła Podstawowa nr 1 we Wschowie, Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie, Zespół Szkół Technicznych im. Jana Pawła II w Zbąszynku.

⁷⁰ W jednym przypadku – Zespołu Szkół w Niedzwicy Dużej – nie realizowano przedmiotów, dla których wymagane jest posiadanie pracowni komputerowej (w roku szkolnym 2016/2017 szkoła posiadała jedynie po jednym oddziale technikum dla młodzieży i szkoły policealnej dla dorosłych, w których zgodnie ze szkolnym planem nauczania przedmioty te nie występowały).

⁷¹ Gimnazjum im. Władysława Stanisława Reymonta w Wiączyńiu Dolnym, Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie, Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie.

szkołach w 11 z ogółem 32 grup zajęciowych nie zapewniano samodzielnego stanowiska komputerowego dla 1-3 uczniów).

W nauczaniu przedmiotów nieinformatycznych wykorzystywane są komputery nauczycieli

W salach i pracowniach lekcyjnych (poza pracowniami komputerowymi) kontrolowane szkoły posiadały głównie wyposażenie umożliwiające stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w czynnościach nauczyciela, bez zapewnienia możliwości bezpośredniej pracy uczniów na stanowiskach komputerowych. Zwykle szkolne sale zajęciowe do nauczania teoretycznych przedmiotów nieinformatycznych (z wyłączeniem zajęć wychowania fizycznego i praktycznej nauki zawodu) były wyposażone w komputer nauczycielski (stacjonarny lub przenośny) i projektor multimedialny, w części sal dodatkowo w tablicę interaktywną.

Tylko w trzech szkołach, poza pracowniami komputerowymi, wystąpiły łącznie cztery specjalistyczne sale do nauczania przedmiotów nieinformatycznych wyposażone w 6-15 stanowisk komputerowych dla uczniów⁷².

Przykłady

W Zespole Szkół w Rzasce dla łącznie 229 uczniów w 12 oddziałach Szkoły Podstawowej i Gimnazjum udostępniano ogółem 27 komputerów, w tym 26 stacjonarnych i jeden przenośny (średnio 8,5 uczniów na jeden komputer), rozmieszczonych w pracowni komputerowej, bibliotece, świetlicy i gabinecie doradcy zawodowego. Sale lekcyjne nie zostały wyposażone w komputery dla uczniów. Każdy nauczyciel posiadał do swojej dyspozycji komputer – łącznie na 34 nauczycieli przeznaczono 36 komputerów, w tym sześć stacjonarnych i 30 przenośnych. Szkoła dysponowała ponadto 15 projektorami multimedialnymi i sześcioma tablicami interaktywnymi.

W Szkole Podstawowej nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie dla 646 uczniów w 33 oddziałach udostępniono łącznie 100 urządzeń komputerowych, w tym 50 komputerów stacjonarnych, 25 komputerów przenośnych i 25 tabletów (średnio 6,3 uczniów na jeden komputer). Komputery stacjonarne rozmieszczono w trzech pracowniach komputerowych (łącznie 40 sztuk), bibliotece (siedem sztuk) i trzech salach lekcyjnych (po jeden sztuce). Komputery przenośne dla uczniów wchodziły w skład zestawu mobilnego z szafą zabezpieczającą i urządzeniami zasilającymi, który mógł być przemieszczany do wszystkich sal lekcyjnych (w tym przy użyciu windy między piętrami budynku). Dla 88 nauczycieli w Szkole zapewniono 60 urządzeń komputerowych, w tym 24 komputery stacjonarne, 22 komputery przenośne i 4 tablety. Komputer nauczycielski na stałe zamieszczono w każdej z sal lekcyjnych. Szkoła dysponowała ponadto 12 projektorami multimedialnymi, siedmioma tablicami interaktywnymi i jednym wizualizerem.

W Gimnazjum nr 2 w Sulechowie dla 241 uczniów w 11 oddziałach udostępniono 34 komputery, w tym 33 stacjonarne i jeden przenośny (średnio 7,1 uczniów na jeden komputer). Komputery stacjonarne rozmieszczono w dwóch pracowniach komputerowych (29 sztuk) i bibliotece (cztery sztuki), a komputer przenośny przeznaczono do dyspozycji samorządu uczniowskiego. Do dyspozycji nauczycieli przeznaczono 31 urządzeń komputerowych, w tym 26 komputerów stacjonarnych, cztery komputery przenośne i jeden tablet. Szkoła dysponowała ponadto 25 projektorami multimedialnymi, sześcioma tablicami interaktywnymi i jednym wizualizerem. W żadnej z sal lekcyjnych (poza pracowniami komputerowymi) nie było komputerów dla uczniów, ale w każdej dostępny był m.in. komputer nauczycielski z projektorem multimedialnym. W pracowniach komputerowych prowadzono zajęcia z informatyki w wymiarze siedmiu godzin tygodniowo, co dawało możliwość przenoszenia do nich innych zajęć.

⁷² Zespół Szkół Technicznych im. Jana Pawła II w Zbąszynku (pracownia mechatroniki z 6 stanowiskami dla uczniów i pracownia architektury krajobrazu z 11 stanowiskami dla uczniów), Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku (pracownia matematyki z 15 stanowiskami komputerowymi dla uczniów), Zespół Szkół Rolniczych i Ogólnokształcących im. Wojciecha Bogumiła Jastrzębowskiiego w Jagarzewie (pracownia językowa z 6 stanowiskami komputerowymi dla uczniów).

W kontrolowanej grupie 30 jednostek funkcjonowało łącznie: 17 szkół podstawowych, 14 gimnazjów, 10 liceów ogólnokształcących, siedem techników, trzy zasadnicze szkoły zawodowe i pięć szkół policealnych. W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla tych typów szkół zalecono stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych bądź prowadzenie zajęć w pracowni wyposażonej w sprzęt komputerowy – w różnym zakresie zależnie od etapu edukacyjnego – w nauczaniu przedmiotów: przyroda, język obcy nowożytny, muzyka, geografia, biologia, chemia, historia i społeczeństwo, historia muzyki, plastyka, fizyka, ekonomia w praktyce. Odrębnie określono w podstawie programowej kształcenia zawodowego wymagane wyposażenie w stanowiska komputerowe i inne wyposażenie informatyczne specyficzne dla poszczególnych zawodów.

Przykłady

W podstawie programowej kształcenia ogólnego na II etapie edukacyjnym w szkole podstawowej, tj. w klasach IV-VI, wprowadzono m.in. wymaganie ogólne w nauczaniu przyrody, aby uczeń korzystał z różnych źródeł informacji i stosował TIK.

W zalecanych warunkach i sposobie realizacji podstawy programowej na II etapie edukacyjnym zalecono m.in.:

- prowadzenie zajęć z języka obcego nowożytnego w odpowiednio wyposażonej sali, w tym z dostępem do komputerów z łączem internetowym;
- prowadzenie zajęć z muzyki w pracowni wyposażonej m.in. w komputer z dostępem do internetu i oprogramowaniem muzycznym.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego z geografii w gimnazjum zapisano wśród wymagań ogólnych (pkt I) m.in., że: „uczeń potrafi korzystać z technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych”. Ponadto w treściach nauczania z tego przedmiotu zapisano m.in. wymaganie szczegółowe: „uczeń przedstawia, np. w formie prezentacji multimedialnej, walory turystyczne wybranego regionu geograficznego, ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych”. Na IV etapie edukacyjnym w odniesieniu do nauczania geografii w zakresie podstawowym ustalono m.in. wymaganie ogólne wykorzystywania różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych, a do przedmiotu nauczanego w zakresie rozszerzonym – m.in. wymaganie pozyskiwania, przetwarzania oraz prezentowania informacji na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, w tym również TIK oraz Geograficznych Systemów Informacyjnych (GIS).

W podstawie programowej kształcenia w zawodach (załącznik do rozporządzenia) określono m.in. warunki realizacji kształcenia w poszczególnych zawodach (część III), uwzględniające m.in. wymagane wyposażenie w stanowiska komputerowe i inne wyposażenie informatyczne specyficzne dla danego zawodu. Na przykład, w warunkach kształcenia w zawodzie technik obsługi turystycznej (422103) ustalono wymóg posiadania przez szkołę:

- pracowni turystyczno-geograficznej wyposażonej m.in. w stanowiska komputerowe (jedno stanowisko na jednego ucznia), pakiet programów biurowych i oprogramowanie do obsługi turystycznej;
- pracowni obsługi turystycznej wyposażonej w stanowiska komputerowe (jedno stanowisko na jednego ucznia), pakiet programów biurowych, oprogramowanie do obsługi turystycznej i czytnik kart płatniczych.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli realizacja powyższych zaleceń podstawy programowej kształcenia ogólnego i podstawy programowej kształcenia zawodowego przez nauczycieli kontrolowanych szkół była utrudniona. W celu wprowadzenia pracy uczniów przy komputerach z dostępem do internetu w trakcie zajęć z przedmiotów nieinformatycznych – według wyjaśnień

dyrektorów szkół – zachodziła konieczność przenoszenia tych zajęć do pracowni komputerowych (w miarę ich dostępu poza zajęciami z przedmiotów informatycznych) lub pobrania przez uczniów na te zajęcia przenośnych komputerów z zestawów pracowni mobilnych (które były w posiadaniu siedmiu szkół) albo zestawu tabletów (które były w posiadaniu pięciu szkół).

Przykłady

Zespół Szkół w Podedwórzcu (łącznie 120 uczniów w dziewięciu oddziałach Szkoły Podstawowej i Gimnazjum) posiadał pracownię komputerową wyposażoną w mobilny zestaw złożony z 24 komputerów (zakupiony w ramach programu „Cyfrowa szkoła”), z którego wykorzystywano 19 komputerów dla uczniów i pięć dla nauczycieli. W pracowni tej prowadzono zajęcia komputerowe i informatykę dla wszystkich oddziałów Szkoły Podstawowej i Gimnazjum oraz zajęcia z edukacji dla bezpieczeństwa w dwóch oddziałach Gimnazjum. Komputery były codziennie wyjmowane z szafy zabezpieczającej na pierwsze zajęcia w pracowni komputerowej, a po ostatnich zajęciach ponownie umieszczane w tej szafie. W tygodniowym rozkładzie zajęć lekcyjnych nie zaplanowano w pracowni komputerowej żadnych innych zajęć. Żadna inna sala lekcyjna oraz biblioteka w szkole nie były wyposażone w komputery dla uczniów.

Kompletny zestaw mobilny (wraz z szafą zabezpieczającą i urządzeniami zasilającymi) nie mógł być przemieszczany między dwoma kondygnacjami budynku ze względu na brak windy. W celu wykorzystania komputerów w salach dydaktycznych na piętrze budynku, uczniowie każdorazowo pobierali je z sali komputerowej i zwracali po odbytych zajęciach lub nauczyciele prowadzący zajęcia w salach na piętrze zamieniali się na sale z nauczycielami prowadzącymi zajęcia na parterze w celu ułatwienia w przemieszczeniu komputerów.

Zespół Szkół Ogólnokształcących w Kętrzynie (łącznie 532 uczniów w 20 oddziałach Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego) posiadał pracownię komputerową wyposażoną w 15 sprawnych komputerów stacjonarnych z dostępem do internetu. W pracowni prowadzono zajęcia z informatyki w łącznie 20 grupach zajęciowych. Dodatkowo dla uczniów dostępne były cztery komputery stacjonarne w bibliotece. W żadnej innej sali lekcyjnej nie było komputerów dla uczniów.

Zespół Szkół w Myślenicach (łącznie 835 uczniów w 27 oddziałach Liceum Ogólnokształcącego, Technikum, Szkoły Policealnej i Ośrodka Doksztalania i Doskonalenia Zawodowego) posiadał dwie pracownie komputerowe z zestawami po 16 komputerów stacjonarnych dla uczniów z dostępem do internetu, w których prowadzono zajęcia z przedmiotu informatyka oraz dwóch przedmiotów zawodowych o charakterze informatycznym: pracownia obsługi informatycznej i obsługa informatyczna w hotelarstwie. Ponadto w 20 salach lekcyjnych do nauczania przedmiotów ogólnokształcących, w tym salach do nauczania języków obcych, dostępne było po 1-2 komputery do celów dydaktycznych, a w siedmiu salach do nauczania przedmiotów zawodowych, w tym w pracowni turystycznej – po jednym komputerze. Bez sprzętu komputerowego pozostawały: pracownia obsługi ruchu turystycznego, pracownia techniki biurowej, pracownia organizacji techniki pracy.

Szkolenia nauczycieli w zakresie stosowania TIK w nauczaniu

We wszystkich kontrolowanych szkołach nauczyciele prowadzący przedmioty zajęcia komputerowe i informatyka posiadali wymagane do tego wykształcenie kierunkowe. Nauczyciele nauczający pozostałych przedmiotów (nieinformatycznych) w ok. 83% ogółu zatrudnionych posiadali ukończone różne formy doskonalenia zawodowego z zakresu stosowania TIK w nauczaniu, organizowanego przez podmioty zewnętrzne lub w ramach wewnętrznych szkoleń rady pedagogicznej. Przypadki nauczycieli nieposiadających ukończonych dodatkowych form doskonalenia zawodowego związanego ze stosowaniem w nauczaniu TIK wystąpiły w 15 kontrolowanych szkołach, jednak dotyczyły one głównie nauczycieli nowozatrudnionych, zatrudnionych na zastępstwo za nieobecnego nauczyciela lub zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy.

W dziewięciu kontrolowanych szkołach⁷³ zatrudniano pracowników do celów wsparcia technicznego nauczycieli w obsłudze sprzętu i oprogramowania komputerowego, a w czterech szkołach⁷⁴ zawarto stałe umowy z podmiotami zewnętrznymi w sprawie serwisowania tego wyposażenia – w pozostałych 17 szkołach nauczyciele zdani byli jedynie na pomoc koleżeńską nauczycieli przedmiotów informatycznych.

Z badania kwestionariuszowego przeprowadzonego przez Najwyższą Izbę Kontroli na próbie statystycznej 489 szkół wynika, że niedostatki kompetencji cyfrowych nauczycieli nie stanowią istotnej bariery w upowszechnianiu TIK w nauczaniu. Na takie bariery jak: niewystarczające praktyczne przygotowanie nauczycieli do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu, ograniczające ich w wykorzystaniu służących do tego narzędzi oraz opór nauczycieli wynikający z relatywnie niskiej samooceny posiadanych kompetencji cyfrowych i obawy o swój autorytet wobec uczniów przewyższających ich biegłością w posługiwaniu się nowoczesnymi urządzeniami komputerowymi wskazano jedynie w 6% i 4% udzielonych odpowiedzi (odpowiednio 87 i 58 z ogółem 1.350 odpowiedzi).

5.3.2. ZASTOSOWANIE W SZKOŁACH TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH

W kontrolowanych szkołach TIK stosowano na poziomie wyższym niż w programie „Cyfrowa szkoła”

Dla potrzeb prowadzonej kontroli Najwyższa Izba Kontroli przyjęła, że wyznacznikiem zadowalającego poziomu stosowania w szkołach TIK w nauczaniu jest realizacja zajęć lekcyjnych z zastosowaniem TIK w wymiarze określonym w programie „Cyfrowa szkoła” dla klas IV-VI szkół podstawowych, tj. wykorzystania TIK na zajęciach lekcyjnych z różnych przedmiotów na danym etapie edukacyjnym (klasy IV-VI szkoły podstawowej, okres gimnazjum, okres liceum ogólnokształcącego, okres technikum), średnio w każdym tygodniu nauki:

- w szkołach małych (do 100 uczniów) – na co najmniej 3 godzinach zajęć lekcyjnych;
- w szkołach średnich (od 101 do 300 uczniów) – na co najmniej 6 godzinach zajęć lekcyjnych;
- w szkołach dużych (powyżej 300 uczniów) – na co najmniej 9 godzinach zajęć lekcyjnych.

Badanie kontrolne przeprowadzono w odniesieniu do stanu w II semestrze roku szkolnego 2015/2016, w oparciu o dane przedstawione przez dyrektorów szkół o zakresie zajęć zrealizowanych z zastosowaniem TIK w bezpośredniej pracy wszystkich uczniów danego oddziału na przedmiotach nieinformatycznych (z wyłączeniem: zajęć komputerowych, informatyki, wychowania fizycznego, nauczania zintegrowanego i praktycznej nauki zawodu)⁷⁵.

⁷³ Zespół Szkół Samorządowych nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej, Zespół Szkół im. Unitów Polskich w Wołyniu, Szkoła Podstawowa nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie, Zespół Szkół w Niedrzwicy Dużej, Szkoła Podstawowa nr 34 im. Józefa Małewskiego w Olsztynie, Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku, Zespół Szkół w Otyniu, Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie, Zespół Szkół Technicznych im. Jana Pawła II w Zbąszynku.

⁷⁴ Zespół Szkół w Rząsce, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych – Małopolska Szkoła Gościnności im. Tytusa Chałubińskiego w Myślenicach, Szkoła Podstawowa nr 110 im. Partyzantów Ziemi Łódzkiej w Łodzi, Zespół Placówek Oświatowych w Podedwórzcu (od 2 listopada 2016 r.).

⁷⁵ W ocenie kontrolowanej działalności w poszczególnych szkołach i zespołach szkół wskaźnik oparty na założeniach programu „Cyfrowa szkoła” wymagał indywidualnego zinterpretowania,

Przy takim podejściu, stan stosowania TIK w większości kontrolowanych szkół należy ocenić jako zadowalający, bowiem w 24 z nich (80%) średni tygodniowy wymiar zajęć z zastosowaniem TIK w bezpośredniej pracy wszystkich uczniów danego oddziału był wyższy niż porównywalnie przyjęty według założeń programu „Cyfrowa szkoła”⁷⁶. Stwierdzono przy tym nieosiągnięcie odpowiedniego dla wielkości szkoły wskaźnika przez jedną ze szkół uczestniczących wcześniej w programie „Cyfrowa szkoła”⁷⁷ oraz całkowity brak zajęć z zastosowaniem TIK w pracy indywidualnej lub zespołowej z uczniami w jednej szkole⁷⁸.

Ogółem w kontrolowanych szkołach w II semestrze roku szkolnego 2015/2016 w bezpośredniej pracy z wszystkimi uczniami poszczególnych oddziałów stosowano TIK przeciętnie na 17,8% zajęć z przedmiotów nieinformatycznych, a na następnych 32,5% tych zajęć TIK wykorzystywali nauczyciele do wsparcia swoich czynności dydaktycznych. Łącznie 50,3% zrealizowanych zajęć prowadzona była z zastosowaniem TIK.

Przykłady

W Zespole Placówek Oświatowych w Podedwórz w roku szkolnym 2015/2016 naukę pobierało 128 uczniów, w tym 76 w Szkole Podstawowej i 52 w Gimnazjum (średnio 6,3 uczniów na jeden komputer). Ogółem w Zespole w bezpośredniej pracy z wszystkimi uczniami poszczególnych oddziałów TIK stosowano na 2,1% zajęć z przedmiotów nieinformatycznych, natomiast nauczyciele stosowali TIK do wsparcia swoich czynności dydaktycznych na następnych 28,9% zrealizowanych zajęć (łącznie na 31% zajęć).

Według założeń programu „Cyfrowa szkoła”, przy tej liczbie uczniów, Zespół całościowo kwalifikowałby się do kategorii szkół średnich, dla których przewidywano realizację co najmniej sześciu godzin zajęć z zastosowaniem TIK średnio tygodniowo; w przypadku indywidualnego rozpatrywania sytuacji każdej ze szkół w Zespole, kwalifikowałby się one do szkół małych, dla których przewidywano realizację co najmniej trzech godzin zajęć z zastosowaniem TIK średnio tygodniowo. W II semestrze tego roku wskaźnik średniej tygodniowej liczby lekcji realizowanych z zastosowaniem TIK w pracy indywidualnej lub zespołowej uczniów dla całego Zespołu łącznie wyniósł 2,7, z tego indywidualnie dla Szkoły Podstawowej – 1,1 i dla Gimnazjum – 1,7.

W okresie realizacji programu „Cyfrowa szkoła” w roku szkolnym 2012/2013 w klasach IV-VI Szkoły Podstawowej w Podedwórz prowadzono średnio tygodniowo sześć godzin zajęć z zastosowaniem TIK. W wyjaśnieniu przyczyn

w zależności od typu kontrolowanej szkoły lub składu zespołu szkół (poza przypadkiem kontroli w samodzielnie funkcjonującej szkole podstawowej), bowiem:

- w programie „Cyfrowa szkoła” – realizowanym wyłącznie w szkołach podstawowych – przyjęto podział na szkoły małe, średnie i duże wliczając do tego stanu wszystkich uczniów klas I-VI, a jednocześnie założono, że wymagany wskaźnik średniej tygodniowej liczby godzin lekcyjnych z zastosowaniem TIK, dla danej kategorii wielkościowej szkoły, będzie liczony tylko dla zajęć realizowanych w klasach IV-VI, czyli zasadniczo dla połowy oddziałów i ogólnej liczby uczniów szkoły podstawowej;
- w przypadku innego typu kontrolowanych szkół (gimnazjum, liceum ogólnokształcące, zasadniczej szkoły zawodowej, technikum i szkoły policealnej) zastosowanie TIK było liczone dla wszystkich oddziałów, ale jednocześnie w technikach i zasadniczych szkołach zawodowych średnioroczny czas na naukę zajęć teoretycznych jest krótszy niż w szkole podstawowej – ze względu na praktyczną naukę zawodu, która jest organizowana w wymiarze 1-2 dni tygodniowo oraz w formie praktyk śródrocznych; w efekcie w przypadku szkół takich jak: gimnazjum, liceum ogólnokształcące i szkoła policealna bez praktycznej nauki zawodu, przyjęty „wyznacznik” jest łatwiejszy do osiągnięcia niż w pozostałych typach szkół tej samej kategorii wielkościowej.

⁷⁶ Odpowiedniego do wielkości szkoły wskaźnika nie osiągnięto w następujących jednostkach: Zespół Placówek Oświatowych w Podedwórz, I Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie, Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marii Zientary-Malewskiej w Kętrzynie, Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie, Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie, Zespół Szkół w Strzelcach Krajeńskich.

⁷⁷ Szkoła Podstawowa w Podedwórz (funkcjonująca w strukturze Zespołu Placówek Oświatowych w Podedwórz).

⁷⁸ Zespół Szkół w Strzelcach Krajeńskich.

niższego poziomu stosowania TIK w II semestrze roku szkolnego 2015/2016 była dyrektor Zespołu wskazała, jako potencjalne przyczyny tego stanu, niedostatek i awaryjność posiadanego wyposażenia komputerowego oraz przywiązanie nauczycieli do tradycyjnego sposobu pracy.

W Zespole Szkół w Strzelcach Krajeńskich, ze 193 uczniami w Liceum Ogólnokształcącym (średnio 9,7 uczniów na jeden komputer), w II semestrze roku szkolnego 2015/2016 nie wystąpiły zajęcia z zastosowaniem TIK w bezpośredniej pracy indywidualnej lub zespołowej uczniów. Nauczyciele stosowali TIK do wsparcia swoich czynności dydaktycznych na 39,7% zrealizowanych zajęć.

W wyjaśnieniu przyczyn niestosowania TIK w bezpośredniej pracy uczniów na zajęciach z przedmiotów nieinformatycznych dyrektor Zespołu wskazał, że było to wynikiem stosowania przez nauczycieli metod i środków zapewnienia skutecznego nauczania, polegających na wymaganiu od ucznia wyszukiwania i selekcjonowania informacji w ramach indywidualnych lub grupowych zadań domowych, których wyniki następnie były prezentowane na zajęciach z wykorzystaniem sprzętu dostępnego w salach lekcyjnych.

W Szkole Podstawowej nr 1 we Wschowie z 389 uczniami (średnio 9,5 uczniów na jeden komputer) w bezpośredniej pracy z wszystkimi uczniami poszczególnych oddziałów klas IV-VII TIK stosowano na 69,3% zajęć z przedmiotów nieinformatycznych w klasach, natomiast nauczyciele stosowali TIK do wsparcia swoich czynności dydaktycznych na następnych 16,5% zrealizowanych zajęć (łącznie na 85,8% zajęć).

Według założeń programu „Cyfrowa szkoła”, przy tej liczbie uczniów, Szkoła kwalifikowałaby się do kategorii szkół dużych, dla których przewidywano realizację co najmniej dziewięciu godzin zajęć z zastosowaniem TIK średnio tygodniowo. W II semestrze roku szkolnego 2015/2016 wskaźnik średniej tygodniowej liczby lekcji zrealizowanych z zastosowaniem TIK w pracy indywidualnej lub zespołowej uczniów wyniósł 12,6.

Nauczyciele w niewielkim zakresie korzystali z platformy „E-podręczniki” i portalu „Scholaris”

Na zajęciach prowadzonych w kontrolowanych szkołach w II semestrze roku szkolnego 2015/2016 z zastosowaniem TIK, łącznie w bezpośredniej pracy uczniów jak i do wsparcia czynności dydaktycznych nauczycieli, wykorzystywano elektroniczne materiały edukacyjne z następujących źródeł:

- platforma edukacyjna „E-podręczniki” – 5,9%;
- portal „Scholaris” – 4,9%;
- elektroniczne materiały dla nauczycieli uzupełniające podręczniki wydane w formie papierowej – 34,4%;
- internet (inne materiały edukacyjne dostępne w internecie poza platformą „E-podręczniki” i portalem „Scholaris”) – 28,3%;
- elektroniczne materiały własne nauczycieli – 26,5%.

Zasoby edukacyjne przygotowane celowo dla potrzeb szkół w projektach komplementarnych z programem „Cyfrowa szkoła”, tj. platforma edukacyjna „E-podręczniki” i portal „Scholaris”, wykorzystywano w kontrolowanych szkołach zaledwie do łącznie 10,8% zajęć zrealizowanych w II semestrze roku szkolnego 2015/2016 z zastosowaniem TIK. Z platformy edukacyjnej

„E-podręczniki” nie korzystało w ogóle 10 szkół⁷⁹, a z portalu „Scholaris” – trzy szkoły⁸⁰.

W roku szkolnym 2016/2017 w skontrolowanych szkołach nie korzystano w e-podręczników

W kontrolowanych szkołach nie stwierdzono stosowania w roku szkolnym 2016/2017 podręczników elektronicznych opracowanych w ramach projektu „E-podręczniki do kształcenia ogólnego” – takich podręczników nie ujęto w wykazach podręczników zatwierdzanych do stosowania przez dyrektorów szkół. W dwóch spośród 30 kontrolowanych szkół stwierdzono stosowanie innych podręczników wydanych w formie elektronicznej (do wybranych przedmiotów):

- w Szkole Podstawowej nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie do przedmiotu zajęcia komputerowe w klasach IV-VI w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 oraz w klasie III w roku szkolnym 2015/2016⁸¹;
- w Zespole Szkół w Brzozowicy do nauczania przedmiotu język polski w klasie VI szkoły podstawowej w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017⁸².

Szkołom udostępniono 62 podręczniki elektroniczne w ramach projektu „E-podręczniki”

Według stanu na 29 września 2016 r. w prowadzonym przez Ministra Edukacji Narodowej wykazie podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego znajdowało się – poza 62 podręcznikami elektronicznymi do kształcenia ogólnego opracowanymi w ramach projektu „E-podręczniki” – 79 innych podręczników elektronicznych przeznaczonych do kształcenia ogólnego, z tego: dwa do edukacji wczesnoszkolnej w formie e-booka i dwa do szkoły podstawowej, w tym 25 w formie e-booka i dwa w formie multimedialnej, siedem do gimnazjum, w tym cztery w formie e-booka i trzy w formie multimedialnej, 43 do szkół ponadgimnazjalnych, w tym 39 w formie e-booka i cztery w formie multimedialnej.

Wśród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego nie było podręczników elektronicznych przeznaczonych do kształcenia zawodowego.

Pilotażowe wdrożenie nauki programowania w roku szkolnym 2017/2018

Od początku roku szkolnego 2016/2017 Minister Edukacji Narodowej wdrożył w szkołach pilotażowy program nauki programowania (w formule innowacji pedagogicznej). Przygotowanie i wdrożenie programu włączono do zadań wojewódzkich koordynatorów do spraw innowacji powołanych w każdym kuratorium oświaty. Celem programu jest m.in. testowanie dostępnych rozwiązań wprowadzających nauczanie programowania do edukacji formalnej, w tym programów nauczania opartych na przygotowywanym projekcie nowej podstawy programowej kształcenia informatycznego⁸³. Do programu zgłosiły

⁷⁹ Zespół Szkół w Rząsce, Zespół Szkół im. Unitów Polskich w Wohyniu, Zespół Szkół w Stoczku Łukowskim, Zespół Szkół w Niedzwicy Dużej, Gimnazjum im. Władysława Stanisława Reymonta w Wiączyńcu Dolnym, Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marii Zientary-Malewskiej w Kętrzynie, Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie, Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku, Zespół Szkół Rolniczych i Ogólnokształcących im. Wojciecha Bogumiła Jastrzębowski w Jagarzewie, Zespół Szkół Technicznych im. Jana Pawła II w Zbąszynku.

⁸⁰ Szkoła Podstawowa nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie, Zespół Szkół im. Unitów Polskich w Wohyniu, Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie.

⁸¹ Podręczniki: 1) Michał Kęska. „Lubię to. Podręcznik multimedialny do zajęć komputerowych dla klas IV-VI szkoły podstawowej”; 2) Anna Kulesza. „Galeria możliwości. Zajęcia komputerowe. Podręcznik z ćwiczeniami. Edukacja wczesnoszkolna. Klasa 3”.

⁸² Agnieszka Łuczak, Anna Murdzak. „Między nami. Multipodręcznik do języka polskiego dla klasy 6 szkoły podstawowej”.

⁸³ Nowa podstawa programowa została ogłoszona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej

się 1.592 szkoły z całego kraju, w tym: 1.020 szkół podstawowych, 388 gimnazjów i 184 szkoły ponadgimnazjalne. Na stronie internetowej MEN została uruchomiona sekcja informacyjna „Pilotaż programowania”⁸⁴. Zaplanowano stworzenie zestandaryzowanego w skali kraju programu szkoleń dla nauczycieli oraz powstanie bazy dobrych praktyk.

5.3.3. WPROWADZANIE W SZKOŁACH ELEKTRONICZNYCH DZIENNIKÓW ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH

Połowa szkół stosuje elektroniczne dzienniki

Zgodnie z § 22 ust. 1 i 2 rozporządzenia w sprawie dokumentacji szkolnej dzienniki zajęć edukacyjnych w szkołach i placówkach mogą być prowadzone także w formie elektronicznej (równocześnie przy prowadzeniu ich w formie papierowej) lub wyłącznie w formie elektronicznej⁸⁵. Na podstawie badania kwestionariuszowego przeprowadzonego przez Najwyższą Izbę Kontroli na próbie statystycznej 489 szkół i zespołów szkół z terenu całego kraju ustalono, że w roku szkolnym 2016/2017 elektroniczne dzienniki szkolne wprowadziło 51,1% badanych jednostek (250 z 489), które skupiają 62% ogółu uczniów z badanej próby (95.750 z 154.384).

Zauważyć jednak należy, że tylko w przypadku 60 jednostek (12,3% badanej próby) dziennik elektroniczny był jedyną formą dokumentacji dla wszystkich zajęć edukacyjnych (nie prowadzono równolegle dzienników w formie papierowej). W przypadku 126 jednostek (25,8% badanej próby) dziennik elektroniczny został wprowadzony jako jedyna forma dokumentacji tylko dla części zajęć edukacyjnych, głównie zajęć lekcyjnych (w pozostałym zakresie prowadzone są dzienniki w formie papierowej), a w przypadku pozostałych 64 jednostek (13,1% badanej próby) dzienniki elektroniczne wprowadzono dodatkowo obok formy papierowej dziennika szkolnego. Dominujący udział jednostek stosujących dziennik elektroniczny jedynie do dokumentowania przebiegu zajęć lekcyjnych świadczy o wprowadzaniu tego narzędzia głównie w celu ułatwienia komunikacji szkoły (nauczycieli) z rodzicami, w tym umożliwienia wglądu do informacji o postępach uczniów w nauce i frekwencji na zajęciach szkolnych.

Wśród przyczyn niewprowadzenia w szkołach dziennika elektronicznego (48,9% badanej próby) wskazywano przede wszystkim na brak odpowiedniego wyposażenia komputerowego (24,3%) oraz brak środków finansowych (23,8%).

przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (wejdzie w życie 1 września 2017 r.) – Dz.U. poz. 356.

Zakończenie prac nad przygotowaniem treści nowej podstawy programowej planowano do końca 2016 r., natomiast zakończenie prac legislacyjnych w zakresie jej wprowadzenia na koniec I kwartału 2017 r.

⁸⁴ <http://programowanie.men.gov.pl/materialy/>.

⁸⁵ Na podstawie § 3, 10-14, 19 i 21 rozporządzenia w sprawie dokumentacji szkolnej, do dokumentowania przebiegu zajęć edukacyjnych w dziennikach, które mogą być prowadzone w formie elektronicznej, zobowiązane są przedszkola, szkoły, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, ośrodki rewalidacyjno-wychowawczych, placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania oraz placówki wychowania pozaszkolnego. Zależnie od typu szkoły lub placówki prowadzone są: dzienniki zajęć przedszkola, dzienniki lekcyjne, dzienniki zajęć świetlicy, dzienniki zajęć z grupą wychowanków, dzienniki zespołowych zajęć rewalidacyjno-wychowawczych uczniów, dzienniki indywidualnych zajęć rewalidacyjno-wychowawczych uczniów, dzienniki zajęć specjalistycznych (pedagoga, psychologa, logopedy, doradcy zawodowego, terapeuty pedagogicznego lub innego zatrudnionego specjalisty), dzienniki zajęć stałych i zajęć okresowych z grupą wychowanków w placówce wychowania pozaszkolnego.

Co czwarty rodzic nie korzysta z możliwości zdalnego dostępu do informacji o swoim dziecku

W grupie 30 kontrolowanych szkół i zespołów szkół stwierdzono stosowanie elektronicznych dzienników szkolnych w 19 jednostkach (63,3%), w tym w ośmiu jednostkach (26,7%) jako wyłącznej formy dokumentacji przebiegu nauczania w odniesieniu do wszystkich zajęć edukacyjnych⁸⁶, w siedmiu jednostkach (23,3%) jako wyłącznej formy dokumentacji dla części zajęć edukacyjnych (obowiązkowych dla uczniów)⁸⁷, a w pozostałych czterech jednostkach (13,3%) jako dodatkowej formy dokumentacji (obok dzienników w formie papierowej)⁸⁸. Z wyjaśnień dyrektorów szkół i zespołów szkół wynika, że niewprowadzanie elektronicznych dzienników szkolnych spowodowane było niedostatkiem wyposażenia nauczycieli w osobiste urządzenia komputerowe niezbędne do obsługi tej formy dziennika lub brak środków na ich doposażenie w tym zakresie oraz znaczny udział rodziców, którzy nie mają możliwości korzystania z dostępu zdalnego do elektronicznego dziennika ze względu na nieposiadanie własnych urządzeń komputerowych lub brak dostępności internetu.

Dyrektorzy szkół korzystających z elektronicznych dzienników wskazywali na korzyści z wprowadzenia tego rozwiązania, w tym głównie na ułatwienie rodzicom dostępu do informacji o postępach ich dzieci w nauce i frekwencji na zajęciach szkolnych, zmniejszenie poziomu nieobecności uczniów w szkole, ułatwienie kontaktu nauczycieli z rodzicami, możliwość kontroli przez dyrektora szkoły pracy nauczycieli, łatwość przygotowania raportów okresowych dotyczących ocen i frekwencji uczniów.

Zauważyć należy, że w szkołach prowadzących elektroniczne dzienniki nie wszyscy rodzice korzystali z możliwości dostępu do tego medium. W roku szkolnym 2016/2017 rodzice 24,6% uczniów kontrolowanych szkół nie założyli kont w serwisie elektronicznego dziennika ich szkoły, bądź do czasu prowadzenia kontroli NIK nie korzystali z nich⁸⁹ (tylko w jednym przypadku rodzice wszystkich uczniów szkoły aktywnie korzystali z dostępu do serwisu elektronicznego dziennika⁹⁰).

Kontrolowane szkoły korzystały w roku szkolnym 2016/2017 z rozwiązań (systemów) informatycznych do prowadzenia elektronicznych dzienników szkolnych dostarczanych przez pięciu dostawców:

- w 13 szkołach system pn. „Librus Synergia” dostarczany przez Gatmor Investments Sp. z o.o. Librus Sp. k. z siedzibą w Katowicach (dawniej Librus Sp. z o.o. z siedzibą w Katowicach);
- w trzech szkołach system pn. „UONET+” dostarczany przez Vulcan Sp. z o.o. z siedzibą we Wrocławiu;
- w jednej szkole system pn. „Progman iDziennik” dostarczany przez Walters Kluwer S.A. z siedzibą w Warszawie;

⁸⁶ Zespół Szkół w Rząsce, Szkoła Podstawowa nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie, Gimnazjum im. Władysława Stanisława Reymonta w Wiączyńcu Dolnym, Szkoła Podstawowa nr 34 im. Józefa Malewskiego w Olsztynie, Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku, Zespół Szkół w Otyniu, Zespół Szkół w Strzelcach Krajeńskich, Zespół Szkół Technicznych im. Jana Pawła II w Zbąszynku.

⁸⁷ Zespół Szkół Samorządowych nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej, Zespół Szkół Gimnazjum i Szkoła Podstawowa im. Ks. Leona Musielaka w Witowie, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 14 im. Świętego Brata Alberta – Adama Chmielowskiego w Krakowie, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych – Małopolska Szkoła Gościnności im. Tytusa Chałubińskiego w Myślenicach, Zespół Szkół Ekonomicznych im. Tadeusza Kotarbińskiego w Radomsku, Zespół Szkół nr 2 w Żaganii, Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie.

⁸⁸ Zespół Placówek Oświatowych w Podedwórzcu, Szkoła Podstawowa w Teklinowie, Szkoła Podstawowa nr 110 im. Partyzantów Ziemi Łódzkiej w Łodzi, Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marii Zientary-Malewskiej w Kętrzynie.

⁸⁹ Wskaźnik określony w odniesieniu do 18 kontrolowanych szkół i zespołów szkół.

⁹⁰ Szkoła Podstawowa nr 110 im. Partyzantów Ziemi Łódzkiej w Łodzi.

- w jednej szkole system pn. „eSzkola wirtualny dziennik” dostarczany przez Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie;
- w jednej szkole system pn. „Blżej szkoły” dostarczany przez Ferrosoft Sp.z o.o. z siedzibą w Warszawie (w latach szkolnych 2014/2015 i 2015/2016 ta sama szkoła korzystała z systemu pn. „NOVO Dziennik” dostarczanego przez NOVO Technologies S.A. z siedzibą w Warszawie).

We wszystkich przypadkach systemy służące do prowadzenia elektronicznego dziennika były udostępniane szkołom w formie usługi hostingu, tj. udzielenia licencji na użytkowanie oprogramowania oraz utrzymania bazy danych elektronicznego dziennika na serwerach dostawcy. W umowach z dostawcami zawierano postanowienia, że administratorem danych osobowych gromadzonych do potrzeb prowadzenia elektronicznego dziennika pozostaje dyrektor danej szkoły, a dostawca zobowiązuje się do zachowania wymaganych warunków ochrony danych osobowych i ich przetwarzania w dozwolonym zakresie.

W dwóch przypadkach usługę utrzymania elektronicznego dziennika świadczone szkołom nieodpłatnie. W pozostałych przypadkach były to umowy odpłatne na dostarczanie szkole rozwiązań wspierających placówki szkolne w pracy z uczniami i zarządzanie szkołą. Wynagrodzenie dostawców określano w wymiarze rocznym według stawek zależnych od liczby uczniów szkoły, wybranego wariantu rozwiązania i przyznanego bonifikat.

Zewnętrzni dostawcy e-dzienników mogą wykorzystywać dane o uczniach do celów komercyjnych

W 17 kontrolowanych jednostkach Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła występowanie istotnych nieprawidłowości w przyjętych rozwiązaniach na świadczenie usługi utrzymania elektronicznego dziennika. Dotyczy to:

- przyjęcia w 17 szkołach, w umowach z łącznie czterema dostawcami usługi, warunków dopuszczających zamieszczanie przez dostawców w serwisie elektronicznego dziennika (aplikacji komputerowej służącej do jego obsługi przez rodziców, uczniów i nauczycieli) reklam bądź ofert handlowych;
- przyjęcia w 13 szkołach, w umowach z tym samym dostawcą, warunków dopuszczających świadczenie przez dostawcę na rzecz rodziców dodatkowej płatnej usługi powiadamiania o wprowadzeniu nowych danych w elektronicznym dzienniku (ocenach i frekwencji) dotyczących ich dziecka w formie telefonicznej informacji tekstowej (tzw. „SMSInfo”).

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie dokumentacji przebiegu nauczania szkoły i placówki prowadzą odpowiednie dzienniki zajęć edukacyjnych w celu ewidencji przebiegu nauczania, np. dzienniki lekcyjne dla każdego oddziału (§ 10 ust. 2), dzienniki zajęć świetlicy (§ 11 ust. 1) lub innych zajęć (§ 13 ust. 1). W dziennikach tych zamieszczane są, stosownie do § 10 ust. 2, m.in. dane osobowe: uczniów (imię i nazwisko, adres zamieszkania, data i miejsce urodzenia i adres zamieszkania), rodziców (imiona i nazwiska, adresy zamieszkania, adresy poczty elektronicznej i numery telefonów) i nauczycieli (imiona i nazwiska prowadzących zajęcia). Przetwarzanie danych osobowych jest dopuszczalne tylko w dozwolonym zakresie, m.in. na podstawie art. 23 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych⁹¹, tj. jeśli jest niezbędne dla zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa. Stwierdzona praktyka umożliwiania dostawcy elektronicznego dziennika szkolnego do wykorzystywania danych osobowych rodziców i uczniów do kierowania do nich reklam własnych produktów i usług bądź ofert handlowych wykracza poza dopuszczalny zakres przetwarzania danych osobowych⁹².

⁹¹ Dz. U. z 2016 r. poz. 922.

⁹² W rozwiązaniu „Librus Synergia” przyjmowano udostępnianie za pośrednictwem serwisu

Przepis art. 5g ustawy o systemie oświaty (obowiązujący od dnia 1 września 2015 r.) stanowi, że z tytułu udostępniania rodzicom gromadzonych przez publiczne przedszkola, inne formy wychowania przedszkolnego, szkoły i placówki informacji w zakresie nauczania, wychowania oraz opieki, dotyczących ich dzieci, nie mogą być pobierane od rodziców opłaty, bez względu na postać i sposób przekazywania tych informacji.

Przyjmowanie w umowach z dostawcami warunków dopuszczających możliwość pobierania przez dostawców odpłatności rodziców za pozyskiwanie danych pochodzących z elektronicznego dziennika, dotyczących ich dzieci, stanowi mechanizm działania niezgodnego z powołanym art. 5g ustawy (przypadki korzystania rodziców z płatnej usługi SMSInfo stwierdzono w pięciu kontrolowanych szkołach⁹³). Najwyższa Izba Kontroli nie kwestionuje możliwości wykorzystywania techniki krótkich wiadomości tekstowych (SMS) do informowania rodziców o wpisach w dzienniku dotyczących ich dziecka, ale zastosowanie tej techniki nie może się wiązać z obowiązkiem ponoszenia przez nich opłat za pozyskanie wiadomości.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, dyrektor szkoły, który na podstawie § 27 ww. rozporządzenia odpowiada za prowadzenie dokumentacji przebiegu nauczania, zobowiązany jest też do zapewnienia w umowie z dostawcą wymaganych warunków funkcjonowania dziennika prowadzonego w formie elektronicznej.

Koszt utrzymania elektronicznego dziennika to średnio 1.916 zł rocznie

W toku kontroli zidentyfikowano ogółem 20 komercyjnych dostawców rozwiązań do prowadzenia elektronicznego dziennika w szkołach oraz pięć rozwiązań funkcjonujących w ramach platform oświatowych przygotowanych przez jednostki samorządu terytorialnego.

Na podstawie informacji uzyskanej od prezydentów 18 miast wojewódzkich (będących siedzibami wojewodów lub sejmików województw) ustalono, że w latach szkolnych 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016 w tych miastach:

- w 16 przypadkach miasta ponosiły wydatki na wdrożenie i utrzymanie elektronicznych dzienników szkolnych dostarczanych przez dostawców komercyjnych w kwotach łącznie, w odniesieniu do poszczególnych lat szkolnych: 735,9 tys. zł, 1.309,5 tys. zł i 2.513,4 tys. zł; średni roczny wydatek na jedną szkołę wynosił 1.916 zł⁹⁴;
- w pięciu przypadkach wdrożenie i utrzymanie elektronicznych dzienników we wszystkich lub części prowadzonych szkół zapewniono w ramach utrzymania odrębnie finansowanych platform edukacyjnych przygotowanych w wyniku realizacji właściwych wojewódzkich RPO na lata 2007-2013, tym:

elektronicznego dziennika, poza danymi z tego dziennika, także: informacji o metodach i technikach podnoszących efektywność nauki oraz ofertach związanych z edukacją lub szkolnictwem, w tym wyższym; świadczeń dodatkowych niezwiązanych bezpośrednio z systemem, w szczególności sprzedaży produktów takich jak e-booki i materiały dydaktyczne wersji elektronicznej, audiobooki, elektroniczne poradniki metodyczne, usługi SMS, dostęp do e-usług m.in. w postaci serwisów prowadzonych przez Spółkę lub podmioty trzecie i dodatkowe funkcje oferowane w aplikacjach mobilnych; świadczenie za pośrednictwem serwisu, przez Spółkę lub podmiot zewnętrzny na zlecenie Spółki, usług zewnętrznych polegających w szczególności na komercyjnym dostarczaniu wszystkim lub niektórym użytkownikom aplikacji mobilnych w formie natywnej lub w formie dostępnej na przeglądarkę internetową.

⁹³ Zespół Szkół Samorządowych nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej, Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku, Zespół Szkół nr 2 w Żaganii, Zespół Szkół w Otyniu, Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie.

⁹⁴ Średnia wyliczona dla 16 miast.

- w miastach Szczecinie i Gdańsku zapewniono w ten sposób funkcjonowanie elektronicznych dzienników we wszystkich prowadzonych szkołach w analizowanych trzech latach szkolnych;
- w mieście Rzeszowie zapewniono w ten sposób funkcjonowanie elektronicznych dzienników we wszystkich prowadzonych szkołach w roku szkolnym 2015/2016;
- w miastach Opolu i Wrocławiu zapewniono w ten sposób funkcjonowanie elektronicznych dzienników w części prowadzonych szkół w analizowanych trzech latach szkolnych;
- w jednym przypadku – miasta Wrocławia – utrzymanie dzienników szkolnych w części szkół finansowały Rady Rodziców (2013/2014 – pięć jednostek, 2014/2015 – cztery jednostki, 2015/2016 – dwie jednostki)⁹⁵.

Ze środków UE finansowano tworzenie podobnych narzędzi do prowadzenia dzienników

Najwyższa Izba Kontroli zauważa sytuację sfinansowania ze środków publicznych, w ramach programów współfinansowanych ze środków europejskich, produkcji wielu narzędzi informatycznych do utrzymania elektronicznych dzienników szkolnych. Ustalono następujące przypadki:

- w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 zrealizowano projekt pn. „Gdańska Platforma Edukacyjna”, w skład której wchodzi m.in. moduł zarządzania informacją o uczniu, zintegrowany z elektronicznym dziennikiem dla szkół i placówek prowadzonych przez miasto Gdańsk⁹⁶;
- w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 zrealizowano projekty pn. „Opolska eSzkoła, szkołą ku przyszłości” i „Opolska eSzkoła, szkołą ku przyszłości – etap II”, w wyniku których m.in. przygotowano platformę edukacyjną z wbudowaną funkcjonalnością elektronicznego dziennika dla wybranych szkół z terenu województwa opolskiego, w tym pięciu szkół prowadzonych przez miasto Opole;
- w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 zrealizowano projekt pn. „Portal edukacyjny województwa zachodniopomorskiego – Szczecin”⁹⁷, w wyniku którego przygotowano platformę edukacyjną z wbudowaną funkcjonalnością elektronicznego dziennika przeznaczonego dla wszystkich szkół prowadzonych przez miasto Szczecin⁹⁸;
- w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013 zrealizowano projekt pn. „Budowa regionalnej sieci szerokopasmowej aglomeracji rzeszowskiej ResMan – etap II”, którego częścią było wdrożenie systemu informatycznego dla wszystkich

⁹⁵ Łączna liczba wyliczonych przypadków przewyższa liczbę miast udzielających informacji ze względu na jednoczesne występowanie różnej kategorii rozwiązań w miastach: Opole, Rzeszów i Wrocław.

⁹⁶ Gdańska Platforma Edukacyjna służy do zarządzania oświatą oraz wspierania nauczania za pomocą technologii informatycznych. Na przygotowanie modułu zarządzania informacją o uczniu – umożliwiającego kontrolę spełniania obowiązku nauki, obsługę sekretariatu i prowadzenie elektronicznego dziennika – poniesiono w latach 2012 i 2013 wydatki w kwocie 675,3 tys. zł.

⁹⁷ W ramach projektu zakupiono pakiet aplikacji do zarządzania szkołami. Koszt zakupu i wdrożenia systemu do prowadzenia elektronicznych dzienników (licencje, instalacja i wdrożenie systemu, szkolenia dla nauczycieli, opieka gwarancyjna i utrzymanie systemu przez trzy lata) wyniósł 696 tys. zł.

⁹⁸ W ramach tego samego programu operacyjnego stwierdzono realizację tożsamego projektu przez Miasto Koszalin, pn. „Portal edukacyjny województwa zachodniopomorskiego – Koszalin (<http://mapadotacji.gov.pl/projekt/1167995>).

jednostek oświatowych miasta Rzeszów, obejmującego m.in. moduł elektronicznego dziennika;

- w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 zrealizowano projekt pn. „Wdrożenie usług dla ludności województwa podlaskiego – część II”, którego częścią było przygotowanie „Podlaskiej Platformy Edukacyjnej”, z wbudowaną funkcjonalnością elektronicznego dziennika, dla wybranych szkół z terenu województwa podlaskiego;
- w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 zrealizowano projekty pn. „Rozwój usług elektronicznych we wrocławskiej oświacie” i „Rozwój informatycznego systemu zarządzania wrocławską oświatą”, które służyły przygotowaniu i utrzymaniu Zintegrowanego Systemu Zarządzania Wrocławską Oświatą, zawierającego m.in. internetowy portal edukacyjny dla placówek oświatowych z wbudowaną funkcjonalnością elektronicznego dziennika.
- w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 zrealizowano projekt pn. „Uruchomienie innowacyjnej usługi prowadzenia Automatycznego Dziennika Elektronicznego”, którego produktem było narzędzie informatyczne do prowadzenia elektronicznego dziennika pn. „Bliżej szkoły”, przeznaczone do udostępniania komercyjnego⁹⁹;
- w POKL zrealizowano projekt pn. „Scholaris – portal wiedzy dla nauczycieli”, w którym została przygotowana odpowiednia funkcjonalność do prowadzenia elektronicznego dziennika, przy czym nie została ona udostępniona do wykorzystania na tym portalu przez szkoły.

5.4. WDRAŻANIE DZIAŁAŃ NA RZECZ CYFRYZACJI SZKÓŁ W RAMACH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH NA LATA 2014-2020

Dodatkowe wsparcie cyfryzacji szkół zaplanowano w ramach POWER i RPO

Wsparcie na rzecz rozwoju cyfryzacji szkół zaplanowane zostało w ramach przyjętych na lata 2014-2020: Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, Programu Wiedza Edukacja Rozwój i 16 Regionalnych Programów Operacyjnych. Działania zrealizowane w ramach tych programów, ze względu na czas ich wdrożenia, do końca 2016 r. nie przyniosły jeszcze wymiernych skutków w postaci poprawy warunków przygotowania szkół do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu.

W ocenie NIK za szczególnie istotne należy uznać zaplanowane w ramach Działania 1.1. POPC doprowadzenie do zapewnienia wszystkim szkołom w kraju jednolitego poziomu dostępności do szerokopasmowego internetu o przepustowości co najmniej 100Mb/s do końca 2018 r. W wyniku rozstrzygniętego w tym Działaniu pierwszego konkursu przyjęto do realizacji projekty, które będą skutkowały podłączeniem do szybkiego internetu relatywnie niewielkiej liczby 193 szkół w kraju, a drugi konkurs obejmujący podłączenie do internetu 14.817 szkół będzie miał swoje rozstrzygnięcie dopiero w II kwartale 2017 r.

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia przyjęcie do realizacji w POWER działań w zakresie przygotowania elektronicznych materiałów dydaktycznych dla szkół (e-zasobów), będących kontynuacją kierunku wsparcia szkół realizowanego w ramach programu „Cyfrowa szkoła”. Minister Edukacji Narodowej wdrożył zakładane na 2016 r. działania w zakresie cyfryzacji szkół

⁹⁹ Z informacji uzyskanej przez NIK od beneficjenta projektu wynika, że wartość zrealizowanego projektu wynosiła 622,7 tys. zł (według wniosku o dofinansowanie projektu), a z e-dziennika „Bliżej szkoły” korzystało 105 szkół (stan na dzień 4 listopada 2016 r.).

w ramach POWER, obejmujące ogłoszenie dwóch konkursów związanych z wytwarzaniem elektronicznych materiałów edukacyjnych, oraz realizację przez podległe jednostki pięciu projektów systemowych w obszarze cyfryzacji szkół lub powiązanych z rozwojem cyfryzacji szkół (planowanych do zakończenia w latach 2018 i 2019).

W ramach RPO w poszczególnych województwach zaplanowano zróżnicowane działania w obszarze, w tym m.in. służące rozwojowi cyfryzacji szkół, takie jak: wyposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz narzędzia do stosowania TIK i zapewnienie infrastruktury sieciowej oraz kształtowanie i rozwijanie podstawowych kompetencji cyfrowych uczniów poprzez realizację projektów edukacyjnych i różnych form zajęć pozalekcyjnych w szkołach.

**W ramach POWER
zostaną przygotowane
elektroniczne materiały
edukacyjne dla szkół**

Wsparcie w obszarze cyfryzacji szkół przewidziano w trzech działaniach POWER¹⁰⁰ (spośród czterech, w których Minister Edukacji Narodowej pełni funkcję Instytucji Pośredniczącej):

- 1) działanie 2.10. Wysoka jakość systemu oświaty – typ operacji nr 7: Tworzenie e-podręczników i rozwijanie e-materiałów towarzyszących istniejącym e-podręcznikom; typ operacji nr 8: Integracja baz danych systemu oświaty;
- 2) działanie 2.14. Rozwój narzędzi dla uczenia się przez całe życie – typ operacji nr 5: Przygotowanie i udostępnienie multimedialnych zasobów wspierających proces doradztwa dla wszystkich grup wiekowych;
- 3) działanie 2.15. Kształcenie i szkolenie zawodowe dostosowane do potrzeb zmieniającej się gospodarki – typ operacji nr 6: Tworzenie i upowszechnianie e-zasobów i e-podręczników do kształcenia zawodowego.

Do dnia 9 listopada 2016 r. Minister Edukacji Narodowej zlecił podległym jednostkom realizację pięciu projektów systemowych w ramach działania 2.10 w obszarze cyfryzacji szkół lub powiązanych z rozwojem cyfryzacji szkół (o łącznej wartości 24.161,7 tys. zł), tj.:

- „Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego”, do realizacji w okresie od 1 lipca 2016 r. do 31 marca 2018 r. o wartości 1.580 tys. zł;
- „Integracja baz danych systemu oświaty”, do realizacji w okresie od 1 lipca 2016 r. do 30 czerwca 2019 r., o wartości 12.030 tys. zł;
- „Zwiększenie skuteczności działań pracowników systemu wspomagania i trenerów w zakresie kształcenia u uczniów kompetencji kluczowych”, do realizacji w okresie od 1 marca 2016 r. do 28 lutego 2018 r., o wartości 3.013,2 tys. zł;
- „Wspieranie tworzenia szkół ćwiczeń”, do realizacji w okresie od 1 lipca 2016 r. do 30 czerwca 2018 r., o wartości 4.734,5 tys. zł;
- „Wsparcie kadry jednostek samorządu terytorialnego w zarządzaniu oświatą ukierunkowanym na rozwój szkół i kompetencji kluczowych uczniów”, do realizacji w okresie od 18 kwietnia 2016 r. do 30 marca 2018 r., o wartości 2.804 tys. zł.

¹⁰⁰ Według „Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020” (http://www.power.gov.pl/media/34729/SZOO_P_O_WER_wersj_7_08032017.pdf).

Ponadto Minister Edukacji Narodowej ogłosił dwa konkursy na realizację projektów powiązanych z rozwojem cyfryzacji szkół:

- w ramach działania 2.10 konkurs pn. „Tworzenie i rozwijanie e-materiałów dydaktycznych służących do rozwijania kompetencji kluczowych”, z alokacją 23.312,7 tys. zł, z terminem naboru wniosków do 5 grudnia 2016 r.;
- w ramach działania 2.15 konkurs pn. „Zwiększenie wykorzystania zmodernizowanych treści, narzędzi i zasobów wspierających proces kształcenia zawodowego (Język obcy zawodowy - JOZ)”, z alokacją w kwocie 17.358 tys. zł; według stanu na 9 listopada 2016 r. trwała ocena merytoryczna wniosków o dofinansowanie złożonych w tym konkursie.

W POPC przewidziano wsparcie internetyzacji szkół oraz rozwoju kompetencji nauczycieli

W POPC przewidziano wsparcie w zakresie cyfryzacji szkół w dwóch działaniach:

- działanie 1.1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego internetu o wysokich przepustowościach (w którym założono m.in. objęcie zasięgiem sieci internetowej o przepustowości min. 100Mb/s wszystkich szkół publicznych znajdujących się na obszarze realizacji projektów dofinansowywanych w tym działaniu);
- działanie 3.2. Innowacyjne rozwiązania na rzecz aktywizacji cyfrowej (w którym założono m.in. wsparcie rozwoju kompetencji nauczycieli klas I-III w zakresie nauczania programowania oraz szkolenia dla uczniów w zakresie nauki programowania)¹⁰¹.

Z dokonanej przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej inwentaryzacji infrastruktury telekomunikacyjnej kraju oraz ankiety przeprowadzonej przez Ministra Cyfryzacji we współpracy z Ministrem Edukacji Narodowej w I połowie 2016 r. w ok. 30 tys. szkół w kraju (znajdujących się w ok. 19,3 tys. lokalizacji) wynika, że bez dostępu do internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s jest ok. 25 tys. szkół (w ok. 16,7 tys. lokalizacji). W wyniku konsultacji obszarów białych NGA¹⁰² prowadzonych w ramach działania 1.1. POPC przedsiębiorcy telekomunikacyjni zgłosili w ramach własnych inicjatyw plany podłączenia do internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s ok. 10 tys. szkół znajdujących się w ok. 5,8 tys. lokalizacji. Pozostałe szkoły planowane są do podłączenia do szerokopasmowego internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s w ramach działania 1.1. POPC.

W wyniku pierwszego konkursu na projekty w ramach działania 1.1 POPC, ogłoszonego w dniu 30 września 2015 r., przewidziano m.in. podłączenie do szerokopasmowego internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s 575 szkół. W wyniku rozstrzygnięcia tego konkursu przyjęto do realizacji projekty obejmujące podłączenie do internetu 193 szkół (33,6% planowanych). W drugim konkursie w ramach działania 1.1. POPC, ogłoszonym w dniu 30 września 2016 r., przewidziano m.in. podłączenie do szerokopasmowego internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s 14.817 szkół. W regulaminie konkursu dodatkowo zastrzeżono, że 80% jednostek oświatowych wskazanych dla wybranego w projekcie obszaru interwencji, należy podłączyć do internetu w ciągu 14 miesięcy od dnia podpisania umowy o dofinansowanie.

¹⁰¹ Instytucją Pośredniczącą dla tych działań jest Centrum Projektów Polska Cyfrowa w Warszawie.

¹⁰² Białe obszary NGA (ang. Next-generation access – sieć dostępu nowej generacji), czyli punkty adresowe, w których nie występuje infrastruktura telekomunikacyjna umożliwiająca świadczenie usług dostępu do internetu o przepływności co najmniej 30 Mb/s.

W ramach przygotowań do realizacji działania 1.1. POPC w 2016 r. wdrożono pilotażowy program podłączenia wybranych szkół do internetu o przepustowości do 1 Gb/s. Programem, realizowanym przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową, objęto 26 szkół z województw mazowieckiego i podlaskiego. Z pilotażu wynika, że średni koszt budowy takiego przyłącza internetowego (budowa kanalizacji i doprowadzenie światłowodu) do jednej szkoły kształtuje się na poziomie ok. 8,1 tys. zł (netto), a średni koszt wyposażenia szkoły (instalacja wewnętrzna, urządzenia aktywne, punkty dostępu WiFi) ok. 3,5 tys. zł (netto). Do kosztów tych należy dodatkowo doliczyć zakup transmisji danych u operatorów sieci internetowych oraz usług bezpieczeństwa.

W ramach działania 3.2 POPC ogłoszono pierwszy konkurs na projekty w obszarze wsparcia nauki programowania w szkołach, z terminem składania wniosków do końca listopada 2016 r., z alokacją 124.211,1 tys. zł. W konkursie założono przyjęcie 64 projektów obejmujących gminy wiejskie i miejsko-wiejskie (po jednym w każdym obszarze NUTS-3), o jednostkowej wartości dofinansowania od 300 tys. zł do 1.700 tys. zł, prowadzonych przez okres maksymalnie 30 miesięcy. Celem długookresowym tej interwencji jest zwiększenie kompetencji w zakresie nauczania programowania przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej oraz umiejętności podstaw programowania uczniów klas I-III szkoły podstawowej. W ramach projektów przewidziane jest finansowanie zajęć i szkoleń dotyczących nauki zagadnień z obszaru kompetencji cyfrowych i medialnych oraz programowania i nauczania programowania oraz zakup lub najem niezbędnego w tym celu sprzętu teleinformatycznego, w tym dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych.

W RPO zaplanowano wsparcie wyposażenia szkół oraz podnoszenie kompetencji cyfrowych nauczycieli i uczniów

W ramach przyjętych na lata 2014-2020 RPO dla poszczególnych województw¹⁰³ możliwe jest realizowanie następujących działań związanych z cyfryzacją szkół:

- wyposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz narzędzia do stosowania TIK i zapewnienie infrastruktury sieciowej;
- podnoszenie kompetencji zawodowych nauczycieli;
- kształtowanie i rozwijanie podstawowych kompetencji cyfrowych uczniów poprzez realizację projektów edukacyjnych i różnych form zajęć pozalekcyjnych w szkołach;
- pomoc materialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych w zakresie przedmiotów matematycznych, przyrodniczych, informatycznych lub języków obcych.

Z informacji udzielonych Najwyższej Izbie Kontroli przez wszystkich marszałków województw¹⁰⁴ wynika, że w 2015 r. w ramach RPO przyjęto do realizacji projekty konkursowe i pozakonkursowe w obszarze edukacji – w tym służące wsparciu cyfryzacji szkół – o wartości łącznej 129.912,7 tys. zł, a w 2016 r. – w 1.558.587,4 tys. zł. Poszczególne województwa w sposób zróżnicowany zaplanowały w swoich RPO kierunki i zakres interwencji w obszarze edukacji, np.:

- tylko połowa województw zdecydowała się przeznaczyć środki na pomoc materialną dla uczniów szczególnie uzdolnionych w zakresie przedmiotów matematycznych, przyrodniczych, informatycznych lub języków obcych;

¹⁰³ Instytucją Zarządzającą dla każdego RPO jest zarząd właściwego województwa (www.funduszeuropejskie.gov.pl/wszystkie-serwisy-programow/).

¹⁰⁴ W trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

- łącznie w kraju przewidziano wsparcie w zakresie podnoszenia kompetencji zawodowych dla ogółem ok. 4,1% nauczycieli, przy czym np. w największym województwie mazowieckim – dla 327 nauczycieli, podczas gdy w województwie małopolskim – 9.260;
- łącznie w kraju przewidziano wsparcie w zakresie wyposażenia w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz narzędzia do stosowania TIK dla ok. 9,2% szkół (z ogółem ok. 30 tys.), przy czym np. w województwie lubuskim – dla 38 szkół, a w województwie wielkopolskim – 411.

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. METODYKA KONTROLI I INFORMACJE DODATKOWE

Pytanie definiujące cel główny kontroli	Celem głównym kontroli było udzielenie odpowiedzi na pytanie: czy program cyfryzacji szkół ¹⁰⁵ , przyniósł spodziewane rezultaty i przyczynił się do upowszechnienia nowych technologii w procesie nauczania?
Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli	<p>Celami szczegółowymi kontroli było udzielenie odpowiedzi na pytania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) czy Minister Edukacji Narodowej właściwie zaplanował i nadzorował działania związane z przygotowaniem materiałów edukacyjnych w formie elektronicznej oraz ich udostępnieniem szkołom? 2) czy realizacja projektu „E-podręczniki do kształcenia ogólnego” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przebiegała zgodnie z założeniami i przyniosła zakładane efekty? 3) czy szkołom i nauczycielom zapewniono dostęp do zweryfikowanych jakościowo cyfrowych zasobów edukacyjnych, zgodnych z obowiązującymi podstawami programowymi kształcenia ogólnego i zawodowego? 4) czy szkoły posiadają wyposażenie do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu przedmiotów ogólnokształcących i zawodowych? 5) czy szkoły wykorzystują posiadane wyposażenie, w tym cyfrowe zasoby edukacyjne, w procesie dydaktycznym?
Zakres podmiotowy	Kontrolą objęto 32 jednostki, z tego: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie i 30 szkół/zespołów szkół prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego.
Kryteria kontroli	<p>Kontrolę przeprowadzono:</p> <ul style="list-style-type: none"> – w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Ośrodku Rozwoju Edukacji w Warszawie – na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 ustawy, tj. legalności, gospodarności, celowości i rzetelności; – w szkołach/zespołach szkół prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego – na podstawie art. 2 ust. 2 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 2 ustawy, tj. legalności, gospodarności i rzetelności.
Okres objęty kontrolą	Kontrolą objęto lata 2012-2016 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych w poszczególnych jednostkach). Czynności kontrolne przeprowadzono w okresie od 8 września 2016 r. do 23 lutego 2017 r.

¹⁰⁵ Pod pojęciem „program cyfryzacji szkół” rozumie się: *Rządowy program rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych – „Cyfrowa szkoła”* wraz z działaniami realizowanymi w ramach komplementarnych z nim czterech projektów przyjętych w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki 2007-2013.

**Działania na podstawie
art. 29 ustawy o NIK**

Najwyższa Izba Kontroli, działając na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o NIK, przeprowadziła w okresie od 26 września do 10 listopada 2016 r. w wybranych szkołach badanie mające na celu określenie stanu wyposażenia szkół w sprzęt komputerowy oraz ustalenie stopnia wykorzystania dziennika elektronicznego i podręczników elektronicznych w roku szkolnym 2016/2017. Badanie przeprowadzono metodą CAWI (ang. computer assisted web interview), tj. techniką wywiadu bezpośredniego prowadzoną za pośrednictwem internetu, gdzie znajduje się kwestionariusz do samodzielnego wypełnienia. Badaniem objęto określoną statystycznie próbę 489 szkół i zespołów szkół, do których uczęszczało łącznie 154.384 uczniów i słuchaczy.

Ponadto, w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, Najwyższa Izba Kontroli uzyskała informacje:

- od prezydentów 18 miast wojewódzkich (będących siedzibami wojewodów lub sejmików województw) o wydatkach ponoszonych na funkcjonowanie dzienników elektronicznych w latach szkolnych 2013/2014-2015/2016 w szkołach i placówkach prowadzonych przez właściwe jednostki samorządu terytorialnego;
- z Biura Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych nt. prowadzenia kontroli w zakresie prawidłowości przetwarzania danych osobowych gromadzonych w dziennikach elektronicznych przez podmioty, którym szkoły powierzają w drodze umów utrzymywanie tych dzienników;
- z Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów nt. prowadzenia postępowań w zakresie możliwości stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów przez podmioty świadczące na rzecz szkół usługi udostępnienia licencji i utrzymania dziennika elektronicznego.

W ramach kontroli przeprowadzanej w MEN, w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, zasięgnięto informacji m.in. w zakresie zaawansowania działań na rzecz cyfryzacji szkół przewidywanych w programach operacyjnych przyjętych na lata 2014-2022:

- od marszałków województw – w odniesieniu do RPO poszczególnych województw;
- z Centrum Projektów Polska Cyfrowa w Warszawie – w odniesieniu do Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa.

W ramach kontroli przeprowadzanej w ORE, w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, zasięgnięto informacji m.in. od trzech partnerów ORE w realizacji projektu „E-podręczniki” (Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytutu Chemii Bioorganicznej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu) o wydatkach poniesionych na wypłatę dodatkowego wynagrodzenia rocznego za 2015 r. dla pracowników zatrudnionych w ramach projektu.

**Stan realizacji
wniosków
pokontrolnych**

Na podstawie art. 53 ust. 6 ustawy o NIK skierowano wystąpienia pokontrolne do kierowników wszystkich jednostek kontrolowanych. W wystąpieniach pokontrolnych sformułowano ogółem 52 wnioski pokontrolne, z tego:

- do Ministra Edukacji Narodowej – dwa wnioski w sprawach:
 - doprowadzenia do udostępnienia do wykorzystania szkołom e-dziennika przygotowanego w projekcie „Scholaris – portal wiedzy dla nauczycieli”;
 - rozważenia możliwości przeprowadzenia ewaluacji portalu „Scholaris” w celu oceny jego skuteczności jako narzędzia wspomagającego pracę szkół i nauczycieli;

- do dyrektora ORE – dwa wnioski w sprawach:
 - udostępnienia do wykorzystania szkołom narzędzi informatycznych wspierających zarządzanie, wraz z e-dziennikiem, przygotowanych w ramach projektu „Scholaris”;
 - prawidłowego dokumentowania przeprowadzanych rozeznań rynku przy udzielaniu zamówień publicznych;
- do kierowników pozostałych kontrolowanych jednostek (szkół/zespołów szkół i placówek oświatowych) – 48 wniosków w sprawach m.in.:
 - zapewnienia w umowach z dostawcami oprogramowania do prowadzenia elektronicznych dzienników szkolnych rozwiązań zabezpieczających interesy szkół, w tym wykorzystywanie danych osobowych uczniów i rodziców wyłącznie do celów prowadzenia dokumentacji przebiegu nauczania (26 wniosków);
 - zapewnienia w szkole skutecznie funkcjonującego oprogramowania zabezpieczającego uczniów przed dostępem do treści w internecie mogących szkodzić ich prawidłowemu rozwojowi (11 wniosków);
 - zapewnienia w szkole potrzebnego oprogramowania edukacyjnego (dwa wnioski);
 - zapewnienia na zajęciach z przedmiotów informatycznych możliwości jednoosobowej pracy ucznia na stanowisku komputerowym (dwa wnioski).

Z odpowiedzi kierowników kontrolowanych jednostek na wystąpienia pokontrolne wynika, że wszystkie wnioski zrealizowano lub podjęto ich realizację.

Efekty finansowe kontroli

Efekty finansowe kontroli stanowi kwota 118 tys. zł wydatków zrealizowanych z naruszeniem prawa.

Wykaz jednostek kontrolowanych

L.p.	Jednostka kontrolowana	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę
1	Ministerstwo Edukacji Narodowej w Warszawie	Anna Zalewska ¹⁰⁶	Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego
2	Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie	Barbara Rudzińska-Mekal (p.o.)	
3	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Muszynie	Andrzej Gancarz	Delegatura NIK w Krakowie
4	Zespół Szkół Samorządowych nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej	Kazimiera Zięba	
5	Zespół Szkół Gimnazjum i Szkoła Podstawowa im. Ks. Leona Musielaka w Witowie	Agnieszka Maryniarczyk	
6	Zespół Szkół w Rząsce	Monika Musiał-Tażbirek	

¹⁰⁶ W okresie objętym kontrolą stanowisko Ministra Edukacji Narodowej pełnili: od 18 listopada 2011 r. do 27 listopada 2013 r. – Krystyna Szumilas, od 27 listopada 2013 r. do 16 listopada 2015 r. – Joanna Kluzik-Rostkowska, od 16 listopada 2015 r. – Anna Zalewska.

7	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 14 im. Świętego Brata Alberta – Adama Chmielowskiego w Krakowie	Ewa Dziekan	
8	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych – Małopolska Szkoła Gościnności im. Tytusa Chałubińskiego w Myślenicach	Jerzy Niedenthal	
9	Zespół Placówek Oświatowych w Podedwórzcu	Jakub Karbowski (p.o.)	Delegatura NIK w Lublinie
10	Szkoła Podstawowa nr 28 z Oddziałami Integracyjnymi w Lublinie	Marek Błaszczak	
11	Zespół Oświatowy im. Jana Pawła II w Brzozowicy Dużej	Iwona Chmielewska	
12	Zespół Szkół im. Unitów Polskich w Wohyniu	Anna Teresa Kowalczyk	
13	Zespół Szkół w Stoczku Łukowskim	Ewa Mokicka (p.o.)	
14	Zespół Szkół w Niedzwicy Dużej	Urszula Stadnik	
15	Szkoła Podstawowa w Teklinowie	Anna Jakubowska	Delegatura NIK w Łodzi
16	Szkoła Podstawowa nr 110 im. Partyzantów Ziemi Łódzkiej w Łodzi	Sławomir Ruciński	
17	Szkoła Podstawowa im. Komisji Edukacji Narodowej w Kurowie	Lidia Piwnicka	
18	Gimnazjum im. Władysława Stanisława Reymonta w Wiączyńcu Dolnym	Jolanta Harasimiuk	
19	I Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Broniewskiego w Bełchatowie	Joanna Zalejska	
20	Zespół Szkół Ekonomicznych im. Tadeusza Kotarbińskiego w Radomsku	Małgorzata Kołodziejska	
21	Szkoła Podstawowa nr 34 im. Józefa Malewskiego w Olsztynie	Marek Wąsik	Delegatura NIK w Olsztynie
22	Szkoła Podstawowa im. Kazimierza Jagiellończyka w Wilkasach	Anna Duszyńska	
23	Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marii Zientary-Malewskiej w Kętrzynie	Ewa Stadnicka	
24	Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie	Oliwia Piotrowicz	
25	Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku	Ewa Orłowska	
26	Zespół Szkół Rolniczych i Ogólnokształcących im. Wojciecha Bogumiła Jastrzębowskiego w Jagarzewie	Katarzyna Mazur (p.o.)	
27	Zespół Szkół nr 2 w Żaganiu	Tomasz Szewczyk	Delegatura NIK w Zielonej Górze
28	Zespół Szkół w Otyniu	Wiesław Krukowski	
29	Szkoła Podstawowa nr 1 we Wschowie	Maciej Grabianowski	
30	Gimnazjum nr 2 im. Jana Pawła II w Sulechowie	Ewa Łysień	
31	Zespół Szkół w Strzelcach Krajeńskich	Wioletta Burdziak	
32	Zespół Szkół Technicznych im. Jana Pawła II w Zbąszynku	Ewa Omelczuk	

6.2. ANALIZA STANU PRAWNEGO I UWARUNKOWAŃ ORGANIZACYJNO-EKONOMICZNYCH

Wymagania podstawy programowej

Stosownie do podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne, zasadnicze szkoły zawodowe), stanowiącej załączniki nr 2, 4, 5 do rozporządzenia w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, ważnym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni więc stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania, wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

W podstawach programowych dla poszczególnych typów szkół znalazły się również zalecenia, aby podczas zajęć komputerowych uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do internetu, a podczas prac nad projektami – indywidualnymi lub zespołowymi – uczniowie mieli możliwość korzystania z komputerów, w zależności od potrzeb wynikających z charakteru zajęć, realizowanych celów i tematów. Podobnie zalecono, aby zajęcia z języka obcego nowożytnego prowadzone były w odpowiednio wyposażonej sali – w słowniki, pomoce wizualne, odtwarzacz CD, komplet płyt do nauczania, łącze internetowe. Natomiast prowadzenie zajęć z muzyki podczas II i III etapu edukacyjnego, powinno odbywać się w sali wyposażonej m.in. w komputer z dostępem do internetu i oprogramowaniem muzycznym.

Rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania nałożyło obowiązek podziału klas IV-VI szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczej szkoły zawodowej, liceum ogólnokształcącego, technikum i szkoły policealnej na grupy na zajęciach edukacyjnych: komputerowych, informatyki i technologii informatycznej w oddziałach liczących więcej niż 24 uczniów. Zajęcia mogą być natomiast prowadzone w grupie oddziałowej lub międzyoddziałowej liczącej nie więcej niż 24 uczniów. Ponadto liczba osób w grupie nie może przekroczyć liczby stanowisk komputerowych (§ 7 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia). Organizacja tych zajęć w zakresie podziału na grupy, miała zostać dostosowana przez dyrektorów szkół, w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę, do dnia 31 sierpnia 2013 r. (§ 10 ww. rozporządzenia).

Pewne wymagania dotyczące wyposażenia szkół zawiera również podstawa programowa kształcenia w zawodach, stanowiąca załącznik do rozporządzenia w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach. W podstawie tej wskazano, że zadania szkoły i innych podmiotów prowadzących kształcenie zawodowe oraz sposób ich realizacji są uwarunkowane zmianami zachodzącymi w otoczeniu społeczno-gospodarczym, na które wpływają w szczególności nowe techniki i technologie. W ramach efektów kształcenia wskazano, że uczeń – przy podejmowaniu działalności gospodarczej – obsługuje urządzenia biurowe oraz stosuje programy komputerowe wspomagające prowadzenie działalności gospodarczej. W opisach umiejętności stanowiących podbudowę do kształcenia w większości zawodów przyjęto, że uczeń stosuje programy komputerowe wspomagające wykonywanie zadań. W podstawie określono również pomieszczenia (pracownie), w których powinna być prowadzona nauka w danym zawodzie, a warunkiem realizacji w nich kształcenia jest jedno stanowisko komputerowe dla jednego ucznia.

Wyposażenie szkoły lub placówki oświatowej w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, dopuszczonych przez dyrektora szkoły po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej (art. 22a ust. 6 ustawy o systemie oświaty), jest zadaniem organu prowadzącego szkołę lub placówkę (art. 5 ust. 7 pkt 4 ustawy o systemie oświaty).

Prowadzenie dokumentacji przebiegu nauczania w formie elektronicznej

Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji¹⁰⁷, a następnie rozporządzenia w tej sprawie z dnia 29 sierpnia 2014 r.¹⁰⁸, przedszkola, szkoły i inne placówki zostały zobowiązane są do prowadzenia odpowiednich dla ich działalności dzienników zajęć, w których dokumentowany jest przebieg pracy wychowawczo-dydaktyczno-opiekuńczej z dziećmi i młodzieżą w danym roku szkolnym. Za właściwe prowadzenie i przechowywanie dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz za wydawanie odpowiednio przez przedszkole, szkołę lub placówkę oświatową dokumentów zgodnych z posiadaną dokumentacją, odpowiedzialność ponosi dyrektor przedszkola, szkoły i placówki (§ 23 rozporządzenia z 2002 r. i § 27 rozporządzenia z 2014 r.). W dziennikach zajęć szkolnych zamieszczane są dane osobowe (uczniów i rodziców), które podlegają ochronie na podstawie ustawy o ochronie danych osobowych. Stosownie do art. 36 ust. 1 tej ustawy administrator danych osobowych – dyrektor szkoły lub placówki oświatowej – obowiązany jest zastosować środki techniczne i organizacyjne zapewniające ochronę przetwarzanych danych osobowych odpowiednio do zagrożeń oraz danych objętych ochroną, a w szczególności powinien zabezpieczyć dane przed ich udostępnieniem osobom nieupoważnionym, zabranieniem przez osobę nieuprawnioną, przetwarzaniem z naruszeniem ustawy oraz zmianą, utratą, uszkodzeniem lub zniszczeniem. Administrator danych prowadzi dokumentację opisującą sposób przetwarzania danych oraz ww. środki techniczne i organizacyjne (art. 36 ust. 2 ustawy o ochronie danych osobowych).

Z dniem 7 sierpnia 2009 r. weszły w życie przepisy zmieniające rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2002 r. (w § 20a), wprowadzające możliwość prowadzenia niektórych dzienników dodatkowo w formie elektronicznej, a za zgodą organu prowadzącego – wyłącznie w formie elektronicznej. Z dniem 1 września 2010 r. weszły w życie kolejne zmiany przepisów w tym zakresie, rozszerzające możliwość stosowania elektronicznych dzienników do wszystkich rodzajów zajęć wymagających dokumentowania przebiegu nauczania (§ 20a) oraz określające obowiązki szkoły w zakresie zapisania na koniec roku szkolnego (na koniec semestru w szkołach policealnych dla młodzieży i w szkołach dla dorosłych) danych z dzienników elektronicznych na innym elektronicznym nośniku danych (§ 20b).

Zgodnie z § 22 ust. 3 pkt 5 rozporządzenia z 2014 r. prowadzenie dziennika elektronicznego wymaga umożliwienia bezpłatnego wglądu rodzicom do dziennika, w zakresie dotyczącym ich dzieci.

Od 1 września 2015 r. obowiązuje również, wprowadzony art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw¹⁰⁹, art. 5g ustawy o systemie oświaty, zgodnie z którym z tytułu udostępniania rodzicom gromadzonych przez publiczne przedszkola, inne formy wychowania przedszkolnego, szkoły i placówki informacji w zakresie nauczania, wychowania oraz opieki, dotyczących ich dzieci, nie mogą być pobierane od rodziców opłaty, bez względu na postać i sposób przekazywania tych informacji.

We wcześniejszym okresie, tj. do 2 września 2014 r., nie było wprost przepisu, z którego można by było wywnioskować zakaz pobierania opłat za dostęp do dziennika elektronicznego. W odpowiedzi na interpelację poselską nr 10427 w sprawie opłat ponoszonych przez rodziców za możliwość korzystania

¹⁰⁷ Dz. U. Nr 23, poz. 225, ze zm. Rozporządzenie uchylono z dniem 3 września 2014 r.

¹⁰⁸ Rozporządzenie weszło w życie w dniu 3 września 2014 r.

¹⁰⁹ Dz. U. poz. 357.

z elektronicznych dzienników szkolnych z dnia 14 listopada 2012 r., Podsekretarz stanu w MEN Pani Joanna Berdzik stwierdziła, że pobieranie opłat od rodziców za dostęp do e-dziennika jest niezgodne z prawem. Stosownie bowiem do art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie oświaty, szkoła publiczna zapewnia bezpłatne nauczanie w zakresie ramowych planów nauczania. Dlatego rodzice mają bezpłatny wgląd do dokumentacji przebiegu nauczania, w tym do e-dzienników, w zakresie dotyczącym ich dzieci. Nie ma więc podstaw prawnych do pobierania od rodziców opłat za prowadzenie w szkole dziennika elektronicznego¹¹⁰.

Założenia programu „Cyfrowa szkoła”

Rada Ministrów, na podstawie art. 90u ust. 1 pkt 6 ustawy o systemie oświaty, ustanowiła rządowy program rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli pn. „Cyfrowa szkoła”. Program ten został przyjęty jako pilotażowy dla wieloletniego programu rządowego w sprawie rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania TIK w edukacji. Program miał stanowić odpowiedź na wyzwania wynikające ze strategicznych dokumentów rozwoju kraju, tj. rozwoju kapitału ludzkiego i budowania gospodarki opartej na wiedzy¹¹¹. Program skierowano do szkół podstawowych i ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia prowadzonych przez j.s.t. Za cele ogólne programu przyjęto:

- rozwijanie kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania TIK w procesie edukacyjnym oraz wspieranie zmiany modelu nauczania w kierunku rozwijania kreatywności, umiejętności kooperacji oraz krytycznego myślenia, w tym wyszukiwania, oceny i twórczego wykorzystywania dostępnych źródeł wiedzy;
- weryfikację przyjętego modelu realizacji przedsięwzięcia dotyczącego rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie TIK, polegającego na udzieleniu wsparcia organom prowadzącym szkoły na wyposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne (obszar „e-szkoła”), a ponadto – modelu doskonalenia zawodowego nauczycieli opartego na międzyszkolnych sieciach współpracy nauczycieli (obszar „e-nauczyciel”), modelu przygotowania publicznych elektronicznych zasobów edukacyjnych (obszar „e-zasoby edukacyjne”, w tym „e-podręcznik”) oraz modelu korzystania przez uczniów z nowoczesnych pomocy dydaktycznych w procesie nauczania-uczenia się (obszar „e-uczeń”).

Program realizowano w okresie od 4 kwietnia 2012 r. do 31 sierpnia 2013 r. w czterech obszarach: „e-nauczyciel”, „e-zasoby edukacyjne”, „e-szkoła”, „e-uczeń”. Koszt programu zaplanowano na 61 mln zł, w tym 50 mln zł miało pochodzić z budżetu państwa, a 11 mln zł – od organów prowadzących jako wkład własny. Dodatkowo wprowadzono realizację w POKL działań komplementarnych z programem „Cyfrowa szkoła”, służących realizacji obszarów „e-nauczyciel” oraz „e-zasoby edukacyjne”, na które założono wydatkowanie środków w łącznej kwocie 63 mln zł, w tym na poszczególne obszary zaplanowano odpowiednio 20 mln zł oraz 43 mln zł.

Warunki realizacji programu „Cyfrowa szkoła”

W celu realizacji ww. programu Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie programu „Cyfrowa szkoła”. Zgodnie z § 2 ust. 1 ww. rozporządzenia, organom prowadzącym publiczne szkoły podstawowe i ogólnokształcące szkoły muzyczne I stopnia, udzielano wsparcia finansowego ze środków budżetu państwa na zakup pomocy dydaktycznych i innego sprzętu niezbędnego do realizacji programów nauczania z wykorzystaniem technologii

¹¹⁰ www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=6D4EECCCE.

¹¹¹ W świetle dokumentu „Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” sektor TIK pozostanie kluczową gałęzią gospodarki opartej na wiedzy w najbliższych dwóch dekadach, a rozwój technologiczny kraju pociągnie za sobą przemiany społeczne i kulturowe. Natomiast w dokumencie „Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Polsce do roku 2013”, jako kierunek strategiczny przyjęto przyspieszenie rozwoju kapitału intelektualnego i społecznego Polaków dzięki wykorzystaniu TIK.

informacyjno-komunikacyjnych. Miały one przyczynić się do wdrożenia stosowania tej technologii w procesie nauczania w klasach IV-VI szkoły podstawowej, na zajęciach lekcyjnych oraz w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych. Z pomocy dydaktycznych mogli, w miarę możliwości, korzystać uczniowie klas I-III oraz nauczyciele uczący w tych klasach (§ 2 ust. 3 rozporządzenia).

Wsparcie finansowe ze środków budżetu państwa na zakup pomocy dydaktycznych mogło być udzielone jednostkom samorządu terytorialnego prowadzącym szkoły – wsparcie to udzielano w formie dotacji celowej dla organów prowadzących (§ 3 ust. 1 i 2 ww. rozporządzenia). Wsparcia udzielano pod warunkiem zapewnienia przez organ prowadzący wkładu własnego, obejmującego co najmniej 20% wartości zadania objętego dofinansowaniem (§ 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia w sprawie programu „Cyfrowa szkoła”).

W rozporządzeniu tym wskazano również maksymalną wysokość wsparcia finansowego, tj.: dla szkół, w których liczba uczniów wynosi do 100 (szkoły małe) – 90 tys. zł, dla szkół, w których liczba uczniów wynosi od 101 do 300 (szkoły średnie) – 140 tys. zł, dla szkół, w których liczba uczniów wynosi od 301 (szkoły duże) – 200 tys. zł (§ 5 ust. 1). Zakupione w ramach otrzymanego wsparcia komputery przenośne dla uczniów, mogły być wykorzystane w dwóch wariantach, tj.: wariant I – wyłącznie w szkole na zajęciach lekcyjnych i w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, wariant II – w szkole na zajęciach lekcyjnych i w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych oraz udostępniane uczniom oddziałów klas IV do korzystania w domu (§ 8 ust. 1 pkt 1 i 2).

Środki budżetu państwa na wsparcie finansowe minister właściwy do spraw oświaty i wychowania miał dzielić między województwa na podstawie liczby szkół w danym województwie, według danych Systemu Informacji Oświatowej na dzień 30 września 2011 r., z uwzględnieniem podziału na szkoły małe, średnie i duże oraz wysokości maksymalnych kwot wsparcia finansowego. Na realizację każdego z wariantów (I lub II), wojewoda miał przeznaczyć nie mniej niż 20% kwoty środków budżetu państwa przyznanych na województwo i nie więcej niż 80% tej kwoty (§ 9 ust. 1 i 2).

Rozporządzenie w sprawie programu „Cyfrowa szkoła” określało również terminy dotyczące złożenia wniosków o wsparcie, tj. do 18 kwietnia 2012 r. dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, występował do organu prowadzącego z wnioskiem o wyposażenie szkoły w pomoce dydaktyczne. W terminie do dnia 30 kwietnia 2012 r. organ prowadzący szkołę występował do wojewody właściwego ze względu na siedzibę szkoły z wnioskiem o udzielenie wsparcia finansowego (§ 10 ust. 1 oraz § 11 ust. 1 rozporządzenia).

Dla dokonania oceny formalnej złożonych wniosków oraz zakwalifikowania szkół do objęcia wsparciem, wojewoda powoływał zespół składający się z co najmniej czterech osób (§ 12 ww. rozporządzenia). W sytuacji, gdy łączna kwota wnioskowana przez organy prowadzące była niższa lub równa kwocie środków budżetu państwa przyznanych na dane województwo, zespół kwalifikował do objęcia wsparciem wszystkie szkoły. W sytuacji, gdy kwota ta była wyższa – kwalifikowano szkoły do objęcia wsparciem według algorytmu wskazanego w rozporządzeniu (§ 13 ust. 1 i 2). Zespół był zobowiązany do sporządzenia protokołu ze swoich prac oraz przedstawienia go wojewodzie. Protokół ten zawierał m.in.: wykaz szkół, w podziale na szkoły według wariantów I i II oraz wnioskowanych kwot wsparcia, wykaz szkół zakwalifikowanych do objęcia wsparciem finansowym w podziale na szkoły według wariantu I i II oraz wykaz szkół niezakwalifikowanych do objęcia wsparciem finansowym, w podziale na szkoły według wariantów I i II (§ 14 rozporządzenia). Do dnia 14 maja 2012 r. wojewoda miał przekazać do ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania informację o łącznej wysokości kwoty przyznanego wsparcia finansowego wraz z kopią protokołu z pracy zespołu.

Wojewoda udzielał dotacji organom prowadzącym szkoły zakwalifikowane do objęcia wsparciem finansowym na podstawie umowy o udzielenie dotacji, stosownie do ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹¹². Umowa ta miała określać, w szczególności termin wydatkowania dotacji, nie dłuższy niż do 31 grudnia 2012 r. Wojewoda miał ponadto obowiązek kontrolowania sposobu wykorzystania dotacji (§ 16 ww. rozporządzenia).

Do 10 czerwca 2013 r. szkoły objęte wsparciem finansowym miały złożyć organom prowadzącym sprawozdania z realizacji poszczególnych zadań. Natomiast do 30 czerwca 2013 r. organy prowadzące miały złożyć wojewodom sprawozdania zawierające m.in.: zestawienie ilościowo-wartościowe wydatków dokonanych w ramach udzielonej dotacji, z wyszczególnieniem wkładu własnego, ocenę stopnia realizacji przez szkoły zadań, w tym ocenę wpływu stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w szkołach na zaangażowanie nauczycieli w proces nauczania i uczniów w proces uczenia się, ocenę efektów wdrożenia w szkołach wariantów I i II, charakterystykę problemów i barier w realizacji zadania, na które została udzielona dotacja (§ 18 rozporządzenia). W terminie do 15 lipca 2013 r. wojewodowie mieli dokonać oceny efektów realizacji programu na terenie danego województwa oraz złożyć ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania sprawozdanie w tej sprawie (§ 19 ww. rozporządzenia).

Na szkoły, organy prowadzące oraz wojewodów nałożono obowiązek udziału w badaniach na potrzeby ewaluacji programu dokonywanej przez Instytut Badań Edukacyjnych (§ 20 ust. 2).

6.3. WYNIKI BADANIA KWESTIONARIUSZOWEGO W SZKOŁACH

Badanie na próbie statystycznej 489 szkół/zespołów

Najwyższa Izba Kontroli, działając na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy o NIK, przeprowadziła w okresie od 26 września do 10 listopada 2016 r. w wybranych szkołach badanie mające na celu określenie stanu wyposażenia szkół w sprzęt komputerowy oraz ustalenie stopnia wykorzystania dziennika elektronicznego i podręczników elektronicznych w roku szkolnym 2016/2017. Badanie przeprowadzono metodą CAWI (ang. computer assisted web interview), tj. techniką wywiadu bezpośredniego prowadzoną za pośrednictwem internetu, gdzie znajduje się kwestionariusz do samodzielnego wypełnienia. Badaniem objęto określoną statystycznie próbę 489 szkół i zespołów szkół, do których uczęszczało łącznie 154.384 uczniów i słuchaczy¹¹³.

¹¹² Dz. U. z 2016 r. poz. 1870, ze zm.

¹¹³ Próbę kontrolną wylosowano z populacji 20.741 szkół dla dzieci i młodzieży prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego, wykazanych w Systemie Informacji Oświatowej na dzień 31 marca 2016 r. (bez szkół specjalnych, z wyłączeniem z ogólnej liczby jednostek w wykazie szkół z zerową liczbą uczniów i filii szkół podstawowych). Wymagana liczebność próby kontrolnej – przy założonych parametrach losowania: poziom ufności – 90%, szacowana proporcja w próbie (odniesiona do udziału szkół prowadzących elektroniczny dziennik szkolny) – 50%, błąd szacowania – 3% – wyniosła 726 jednostek. Losowanie przeprowadzono na zbiorze jednostkowym szkół dla dzieci i młodzieży, zakładając wylosowanie 2/3 wymaganej liczebności próby, a następnie włączenie do tego zbioru wszystkich szkół funkcjonujących w ramach zespołu, z którego pochodziła wylosowana szkoła jednostkowa. Ostatecznie wylosowana próba kontrolna objęła 222 szkoły funkcjonujące samodzielnie (53.514 uczniów) oraz 267 zespołów szkół, w których funkcjonowało 528 szkół dla dzieci i młodzieży (98.847 uczniów) i 41 szkół dla dorosłych (2.023 słuchaczy), tj. łącznie 791 szkół i 154.384 uczniów i słuchaczy. Kwestionariusze kontrolne skierowano łącznie do 489 szkół i zespołów szkół uzyskując 100% zwrotność odpowiedzi.

Przeciętnie w kraju na jeden komputer przypada ok. 10 uczniów

Na jedno urządzenie komputerowe w badanych szkołach przypadało średnio 9,5 ucznia¹¹⁴, a w przypadku urządzeń komputerowych z dostępem do internetu – 9,6 ucznia¹¹⁵. Szkoły wyposażone były w komputery dla uczniów (stacjonarne i przenośne), które stanowiły 97% ogólnego stanu urządzeń komputerowych (16.018) oraz tablety stanowiące 3% (w badanej próbie szkół nie wykazano posiadania smartfonów przeznaczonych dla uczniów).

Wyposażenie w projektory multimedialne wykazało 98,4% (481 z 489) badanych jednostek – średnio na jedną placówkę będącą w ich posiadaniu przypadało 9,2 szt. tego typu urządzeń, a wyposażenie w tablice interaktywne wykazało 91,8% (449 z 489) badanych jednostek – średnio na jedną placówkę będącą w ich posiadaniu przypadało 4,2 szt. tego typu urządzeń. Monitory interaktywne, tj. urządzenia łączące w sobie funkcje komputera i tablicy interaktywnej (nie wymagające do współpracy projektora), posiadało jedynie 6,7% badanych jednostek (33 z 489) – średnio na jedną placówkę będącą w ich posiadaniu przypadało 2,5 szt. tego typu urządzeń.

W badanych placówkach oświatowych 22,9% nauczycieli (4.024 z 17.600) posiadało komputer służbowy do osobistego użytku lub inne służbowe urządzenie komputerowe z dostępem do internetu.

Ponad połowa szkół w kraju wdrożyła elektroniczne dzienniki

Elektroniczne dzienniki szkolne wprowadziło 51,1% badanych jednostek (250 z 489), które skupiały 62% ogółu uczniów z badanej próby (95.750 z 154.384). W grupie jednostek posługujących się elektronicznymi dziennikami szkolnymi:

- w przypadku 60 jednostek (24%) dziennik elektroniczny był jedyną formą dokumentacji dla wszystkich zajęć edukacyjnych (nie prowadzi się równoległe dzienników w formie papierowej);
- w przypadku 126 jednostek (50,4%) dziennik elektroniczny prowadzony był jako jedyna forma dokumentacji tylko dla części zajęć edukacyjnych, głównie zajęć lekcyjnych (w pozostałym zakresie prowadzone są dzienniki w formie papierowej);
- w przypadku 64 jednostek (25,6%) dzienniki elektroniczne prowadzone były dodatkowo obok formy papierowej dziennika szkolnego.

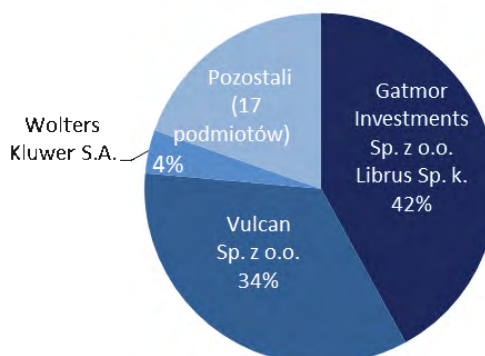
W jednostkach stosujących dziennik w formie elektronicznej 24,8% nauczycieli (2.713 z 10.924) posiadało do osobistego użytku służbowy komputer lub inne służbowe urządzenie komputerowe z dostępem do internetu.

Badane jednostki prowadziły elektroniczne dzienniki szkolne w oparciu o systemy informatyczne dostarczane przez 20 różnych podmiotów, przy czym dominujących dwóch dostawców obsługiwało w tym zakresie 76,4% jednostek (191 z 250). Pozostałych 18 dostawców obsługiwało łącznie 23,6% (59 z 250) jednostek, z czego poszczególni dostawcy od 1 do 9 jednostek (0,4% – 3,6% badanych jednostek).

¹¹⁴ W badanych placówkach oświatowych znajdowało się 16.313 urządzeń komputerowych przeznaczonych dla 154.384 uczniów.

¹¹⁵ W badanych placówkach oświatowych znajdowało się 16.018 urządzeń komputerowych z dostępem do internetu przeznaczonych dla 154.384 uczniów.

Wykres nr 1. Struktura dostawców dziennika elektronicznego.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników badania kwestionariuszowego.

Jako główne przyczyny niewprowadzenia w szkołach dziennika elektronicznego wskazywano brak odpowiedniego wyposażenia komputerowego – 58 z ogółem 239 jednostek (24,3%) oraz brak środków finansowych – 57 jednostek (23,8%). Z mniejszą częstotliwością wskazywano na: brak dostępu do stosownego łącza internetowego w szkole – 17,2% (41 jednostek), brak zainteresowania ze strony nauczycieli i rodziców – 13% (31 jednostek) oraz brak dostępu rodziców i dzieci w domu do odpowiedniego łącza internetowego – 11,3% (27 z 239).

Podręczniki wydane w formie elektronicznej stosuje tylko ok. 6% szkół

W wykazach podręczników przyjętych do stosowania w roku szkolnym 2016/2017 tylko w 29 spośród 489 badanych jednostek (5,9%) ujęto podręczniki wydane w formie elektronicznej (do wybranych przedmiotów).

Podręczniki elektroniczne opracowane w ramach projektu „E-podręczniki do kształcenia ogólnego” przyjęto do stosowania w pięciu badanych jednostkach (1%)¹¹⁶. Łącznie wskazano na zastosowanie 26 tytułów e-podręczników w 53 oddziałach szkolnych, z czego wielokrotny wybór dotyczył siedmiu tytułów podręczników: „Kultura i życie. Język polski. Podręcznik do klasy 1 szkoły ponadgimnazjalnej”, „Kultura i życie. Język polski. Podręcznik do klasy 2 szkoły ponadgimnazjalnej”, „Kultura i życie. Język polski. Podręcznik do klasy 3 szkoły ponadgimnazjalnej”, „Świat pod lupą. Biologia. Klasa 1. Szkoła ponadgimnazjalna”, „Świat pod lupą. Chemia. Klasa 1. Szkoła ponadgimnazjalna”, „Świat pod lupą. Fizyka. Klasa 1. Szkoła ponadgimnazjalna”, „E-podręcznik do matematyki dla klasy I szkoły ponadgimnazjalnej. Odkryj, zrozum, zastosuj...”.

Jako główne powody rezygnacji z zastosowania e-podręczników badani wskazywali: ograniczenie w dostępności uczniów do urządzeń komputerowych poza szkołą – 43,7% z ogólnej liczby odpowiedzi (318 z 727) oraz niewystarczające wyposażenie szkoły – 39,9% (290 z 727)¹¹⁷.

¹¹⁶ Wybrane z publikowanego przez Ministra Edukacji Narodowej „Wykazu podręczników do kształcenia ogólnego opracowanych w ramach projektu E-podręczniki do kształcenia ogólnego współfinansowanego ze środków pochodzących z UE”.

¹¹⁷ Pytanie zamknięte wielokrotnego wyboru.

Tylko 1/5 szkół ma dostęp do stałej pomocy technicznej

Możliwość uzyskania przez nauczyciela bieżącej pomocy w obsłudze sprzętu komputerowego i oprogramowania była zapewniana w 97 spośród 489 badanych jednostek (19,8%), w których zatrudniano w tym celu wyspecjalizowanego pracownika (w ramach stosunku pracy w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy lub w innej formie zatrudnienia). Pomoc doraźna zewnętrzna w tym zakresie była zapewniana w 233 jednostkach (47,6%), w tym w 183 (37,4%) poprzez stałe zlecenie umową obsługi serwisowej podmiotom gospodarczym i w 50 jednostkach (10,2%) poprzez zatrudnienie wyspecjalizowanego pracownika w urzędzie organu prowadzącego szkołę lub w jednostce obsługi administracyjno-ekonomicznej szkół.

W przypadku 159 jednostek (32,5%) nie zapewniano nauczycielom żadnego specjalistycznego wsparcia technicznego w zakresie bieżącego utrzymania i obsługi (serwisu) wyposażenia i oprogramowania komputerowego.

Ograniczona dostępność do narzędzi jest barierą w upowszechnieniu nowych technologii

W odpowiedziach na pytanie o „główne bariery w upowszechnianiu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji”¹¹⁸ wskazywano najczęściej na czynniki ograniczające dostępność nauczycieli i uczniów do nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, tj.:

- występujące po stronie szkół, takie jak: niewystarczające wyposażenie szkół w nowoczesny sprzęt komputerowy i oprogramowanie (317 odpowiedzi), niewystarczający poziom dostępności internetu (156 odpowiedzi), niewystarczające wyposażenie nauczycieli w komputery osobiste z dostępem do internetu w celu przygotowania zajęć z zastosowaniem TIK (149 odpowiedzi), brak w szkole systemu wsparcia technicznego dla nauczyciela w przygotowaniu sprzętu komputerowego, jego bieżącej obsłudze i doraźnym usuwaniu pojawiających się awarii (144 odpowiedzi);
- występujące po stronie uczniów zróżnicowanie środowiskowe pod względem dostępności do urządzeń komputerowych i internetu poza szkołą (200 odpowiedzi).

Istotną liczbę wskazań odnotowano też w odniesieniu do ograniczeń wynikających z przywiązania nauczycieli do metodyki nauczania z wykorzystaniem tradycyjnego podręcznika (138 odpowiedzi).

Pozostałe, mniej znaczące bariery, to: niewystarczające praktyczne przygotowanie nauczycieli do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu, ograniczające ich w wykorzystaniu służących do tego narzędzi (87 odpowiedzi), opór nauczycieli wynikający z relatywnie niskiej samooceny posiadanych kompetencji cyfrowych i obawy o swój autorytet wobec uczniów przewyższających ich biegłością w posługiwaniu się nowoczesnymi urządzeniami komputerowymi (58 odpowiedzi), niewystarczający zasób elektronicznych materiałów edukacyjnych na publicznych platformach edukacyjnych (34 odpowiedzi), obawa nauczycieli przed szkodliwym wpływem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych na rozwój psychosomatyczny uczniów i zagrożenie bezpieczeństwa uczniów wynikające z obecności w sieci internetowej (33 odpowiedzi) i czasochłonność przygotowania przez nauczyciela zajęć z zastosowaniem TIK (22 odpowiedzi).

Najrzadziej wskazywano, jako barierę w upowszechnianiu TIK, niską ocenę przez nauczycieli jakości materiałów edukacyjnych dostępnych w postaci elektronicznej na publicznych platformach edukacyjnych (12 odpowiedzi).

¹¹⁸ Pytanie zamkniętego wielokrotnego wyboru.

Wykres nr 2. Główne bariery w upowszechnianiu nowoczesnych technologii.

Źródło: Opracowanie własne NIK na podstawie wyników badania kwestionariuszowego.

Pomimo wskazywania powyższych barier, wśród dobrowolnych komentarzy respondentów powtarzała się opinia, że wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu przynosi wymierne korzyści i powinno być rozwijane.

6.4. STANOWISKO MINISTRA DO INFORMACJI O WYNIKACH KONTROLI

6.5. OPINIA PREZESA NIK DO STANOWISKA MINISTRA

6.6. WYKAZ PODMIOTÓW, KTÓRYM PRZEKAZANO INFORMACJĘ O WYNIKACH KONTROLI

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej

Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

Prezes Rady Ministrów

Wiceprezes Rady Ministrów, Minister Rozwoju i Finansów

Minister Edukacji Narodowej

Minister Cyfryzacji

Rzecznik Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Dziecka

Prezes Trybunału Konstytucyjnego

Przewodniczący Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Przewodniczący Komisji Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej
Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Przewodniczący Komisji do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Przewodniczący Komisji Nauki, Edukacji i Sportu Senatu Rzeczypospolitej
Polskiej

Przewodniczący Komisji Samorządu Terytorialnego i Administracji
Państwowej Senatu Rzeczypospolitej Polskiej